

ÚJ MAGYAR NŐI SZEMLE

A SZELLEMI PÁLYÁKON MŰKÖDŐ NŐK LAPJA

a Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége
hivatalos lapja

*„A Magyar Női Szemle nőké által írt és szerkesztett szellemi tudományi folyóirat nőmoz-
galmi beállítottsággal. Ez a szellemi pályán működő nők lapja, akiknek igényei sem a
szűrvadalmi vagy tudományos, sem pedig a háztartási, otthonművelési folyóiratoké nem
alégitik ki.”*

I. ÉVFOLYAM

KÜLÖNSZÁM

Budapest, 2005.

Új Magyar Női Szemle a Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége hivatalos lapja

Szerkeszti: Thun Éva

a

Diplomás Nők Magyarországi Szövetségének
elnöke,
c/o

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Angol-Amerikai Intézet

1146 Budapest, Ajtosi Dürer sor 19-21.

Tel: (1) 460 4400 / 4264 m.

E-mail: thuneva@ludens.elte.hu

Kiadja a Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége

A szerkesztőség címe:

1062 Budapest, Andrássy út 124.

Az Új Magyar Női Szemle e-mail címe:
umnasz@freemail.hu

Technikai szerkesztés:

Kapás József Benjámin (Szentior 2003 Kft)

Nyomdai munkák:

Palatia Nyomda és Kiadó Kft, Győr

E kiadvány megjelenését a
Budapest Bank Budapestért Alapítvány
támogatta.

BÉKOSZONTO

Az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete 1925-ben alakult meg, melynek első elnöke Ritoók Emma lett. A II. Világháború után - csakhogy mint számos más civil szervezet - az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete megszűnt. Az egyesület 1994-ben, Maróczy Józsefné és Lőkös Agnes kezdeményezésére újult meg a **Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége** néven.

A korabeli szervezet - a nemzetközi társaszervezetivel együtt - célul tűzte ki az egyetemet és főiskolát végzett nők érdekérvényesítését, alkotó tevékenységének és tudásának kulturális, tudományos és művelődési kreativitásának bemutatását, politikai álláspontjának képviseletét - ez utóbbi elsősorban a pacifista meggyőződés volt.

A mai szövetség elkötelezettségei közé tartozik az oktatás és képzés jelentőségének hangsúlyozása; a nők és lányok jogainak érvényesítése a közoktatásban és a felsőoktatásban azért, hogy munkájukban ambícióikat megvalósíthassák. A szövetség fontosnak tartja az emberi jogok általános elismertségének fokozását; a béke és a társadalmi igazságosság szorgalmazását. A nemzetközi együttműködések során pedig a kulturális megértés és elfogadás gyakorlása kerül előtérbe.

A Diplomás Nők Nemzetközi Szövetsége nem profit orientál, nem kormányzati, nemzetközi szervezet, melynek több mint 180 ezer tagja van a világ 66 országában. A nemzetközi szervezetet 1919-ben alapították az első világháború után kanadai, angol és amerikai egyetemet végzet, diplomával rendelkező nők, azért hogy a nemzetközi együttműködést és békét szorgalmazzák.

Az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete 1935. és 1939. között adta ki a **Magyar Női Szemle** című folyóiratát, melyben a következő tervet tűzte ki célul: *„Akarunk bővíteni körzeteink tudományos cikkeket, akaratunk a mi magus szíveinket, zene-, és irodalomkereskedést. Kisebbségi dilemmák fogynak adni a mi ideológiánkba beillő szepirodalmat is, bár az, irodalom magyarsok kezénél, magyar folyóirat kiadványos célja és területe lényeg - főfeladatunk köze nem tartozik.”*

Az 1995-ben újjáalakult Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége az oktatás, kultúra és művelődés értékeinek megváltozásával a régi célokat újra fogalmazta, különös tekintettel arra, hogy a nőtudomány (women's studies) és a társadalmi nemek tudománya (gender studies), mint a társadalomtudományok egyik felvelő, innovatív ága megjelenjen a felsőoktatás és a tudományos kutatás nemzetközi palettáján. A DNMSZ figyelemmel kíséri azokat a nemzetközi törekvéseket, melyek a férfiak és nők esélyegyenlősége biztosításának társadalmi és kulturális igényét a demokrácia egyik mércéjévé teszi.

A Szövetség nyilvánvaló elkötelezettsége okán e költségszám egyik központi állított feladata a közoktatásban megvalósítandó esélyegyenlőségi elvek kidolgozásához szükséges hazai és nemzetközi helyzetfelmérő tanulmányok közlése. Bemutatóként jelenik meg egy-egy a társadalmi nemek tudománya témaválasztásait illusztráló és elemző módszereit megvilágító tanulmány: a nő identitáspolitikája és az információs technológiához való női viszony analízise.

TARTALOM

ARCHÍVUM: VÁLOGATÁS A MAGYAR NŐI SZEMLEBEN 1935-1939 KÖZÖTT MEGJELENT ÍRÁSOKBÓL.....7

- Aza célunk ... (Az 1935-ös MNSZ első számának beköszöntője).....7
- Bobula Ida: A magyar nők választójoguk védelmében.....8
- Török Sophie: Katfika Margit halálának 20. évfordulójára.....10
- Kékharisnya: Egyesületi teázás közben, avagy Risum non teneatis amicae.....14

EGY MAI E-MAIL18

A NEMZETKÖZI SZÖVETSÉG HÍREI19

- A Diplomás Nők Nemzetközi Szövetsége (IFUW) 28. konferenciáján elfogadott határozatok. Perth, Ausztrália, 2004. augusztus 4-10. Fordította: Rajos Kata.....19
- Az Európai Női Lobbi Nyilatkozata a háború ellen. A nők szerte Európában azt mondják, ne legyen háború Irak ellen, és a fegyverkezés megállítását kívánják.....26
- Ana Angarita: A nők jogai emberi jogok. Fordította: Zsohár Edina ..27

A DIPLOMÁS NŐK MAGYARORSZÁGI SZÖVETSÉGE TEVÉKENYSÉGEIRŐL30

UWE (University Women Europe) konferencia, 2001. június 15-18. Hotel Benczúr, 1068 Budapest, Benczúr u. 35. A konferencia témája: Az egyetemet végzett nők munkalehetőségei - a nyelvtudás hatása a nők esélyeire az európai munkaerőpiacon * A DNMSZ Dialogus Munkacsoport, 2001. * A nők kulturális értékeinek és közéleti szerepvállalásának elfogadtatása és érdekképviselete - a DNMSZ Nyilatkozata az Európai Unió nők és férfiak társadalmi esélyegyenlősége politikájának magyarországi tudatosítása ügyében, 2004. * DNMSZ és AIPFE együttműködés, 2004. * A DNMSZ magyar jelöltjéről az AIPFE „Women of Europe” díjára, 2004. * A DNMSZ elkötelezettségeinek, célkitűzéseinek és érdekvérvényesítési fórumaink kijelölése, 2004. * A DNMSZ terveiről, 2005.

jeleint kiadványok szerkesztési formáit azzal, hogy hirtadást ad női közéleti eseményekről, teret enged a vélemények sokszínűségének és részletesen be számol a Szövetség munkájáról. A régi folyóirat szellemét úgy követi, hogy egyensúlyt tart a kulturális és tudományos, valamint a személyes élettapasztalaton nyugvó és női közéleti politikai mondanivalót megfogalmazó cikkek közöttiségében.

Reflexióra és újrarendelésre szorul azonban a korabeli folyóirat szellemiségének az a vonulata, mely arra enged következtetni, hogy a szerkesztők elhatárolódtak a „*haris női értékvilágunk*” Szerencsére a Magyar Női Szemle kiadványaiban fellelhető számos cikk a bizonyíték arra, hogy ennek ellenére lényegesnek tartották például a nők választójogáért folytatott politikai tevékenységét, hogy azt is, hogy szóvá tegyék a nők méltánytalan megkülönböztetését a munkahelyeken. (Lásd. Bobula Ida és Kékharisnya írását.) Az Új Magyar Női Szemle mindenképpen a cikkek tartalmában megjelenő „*radikálismisszió*” vállalja a rokonságot, a hangszerelt elhatárolódás helyett.

Napjainkban is aktuális és lényeges kérdés a nők és a nemzet viszonya. Az 1935-ös „*Az a célunk...*” című bevezetőben az „*egyetemes magyar nemzeti világosság*”-re mint meghatározó szemléletmódrá való hivatkozás szemmel láthatóan konfliktus forrásává vált a lap később megjelent számaiban. Az azóta létrejött rendelkezésünkre álló tudás feltárta, hogy a nacionalista világképek a rajtuk osztott szerepek révén - még ha diplomás és „*intellectuelle*” nőkről is van szó - hajlamosak saját emancipációs érdekeik ellen ható uralkodó ideológiák terjesztőjékként „használni” a nőket. Használni abban az értelemben is, hogy a nők lúrtelen megkapott politikai fontosságának tudata, a gyorsan megszerzett női befolyás megélése nem hagy időt a méltéglésre és a hatalommal való bánnudás megtanulására. Így a korabeli Magyar Női Szemle szerkesztői számára nem volt elegendő közéleti tér és idő arra, hogy felismerjék szerepük ellentmondásosságát - háborús politikai célok támogatásában való akaratlan részvételüket. A korabeli lap számos cikkének tartalmi paradoxona tehát, hogy míg a nemzetközi szervezet kimondottan a pacifista női politikai álláspont kifejtésére jött létre 1919-ben, addig a 30-as években tevékenykedő magyar diplomás nők már nem tudtak elkerülni az aktuálpolitika sodrását és nem tudtak kritikus álláspontot képviselni a háborúba torkolló főáramú politikával szemben. Erre a paradoxonra való reflektálás okán feltétlenül az olvasó figyelmébe ajánlom a nacionalizmus és női identitás témájában itt közölt cikkeket.

Végül hangsúlyozni szeretném, hogy a Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége kiadványa, az Új Magyar Női Szemle a mai demokratikus közéleti diskurzusok részévé úgy kíván válni, hogy kritikus szemléli egyrészt saját elődeinek ideológiai elfogultságát, másrészt ebből tanulva szem előtt tartja az ideológiai semlegesség elvét és gyakorlatát. Egy szempontból tesz kivételt persze - a diplomás nők sokszínű, többszólamú, autentikus és autonóm gondolkodás- és önkifejezésvilágának bemutatása a lap elsődleges érdeke és elhivatottsága.

Thun Éva
Budapest, 2005. november

A háborútól újra és újra, 2003. * Hazamegyünk: Európa lépéstől lépésre, 2003. * Az 50 legsülyesebb magyar üzletrasszony. * Női Széder, 2004. Mi a széder? Miért női széder? * A nők „átrészik a hatalmat”, 2004. * 4000 képsalap a családon belüli erőszak ellen, 2004. * Tiszelt Felhasználónki Szeretettel meghívunk A NŐ EZER ARCA Kapesolatleltető- és Fejlesztő Központ nyitott napjára, 2005. * Női vezetők lendítik fel Magyarországot fejlődésért, 2004. * Jegyzőkönyv a Nőképviselői Tanács civil delegációjának jelöléséről, 2005. február 28. * AK57 - Feminista Klub, 2005. * Irodalmi Centrifuga, 2005.

NŐISZUBJEKTÍV - OBJEKTÍV?..... 59

- Szűsz-Szalmári Réka: Az életkörforgása..... 59
- Tomana Györgyi: Klári néni..... 61
- Hoppal Borbála: Ha én miniszter lennék..... 64
- Susan Moller Okin: Rossz-e a multikulturáliszmus a nőknek? (részlet) Fordította: Szöllösi Judit..... 73

VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK.....75

- Kereszty Orsolya: A nők szerepe a magyar nemzet (újra/fel)építésében De Gerardo Antonina *A ki mára gondol* írásának tükrében..... 75
- Nicole Negovetti: A nemzeti érzés és a társadalmi nemek. Fordította: Kozma Beáta..... 83
- A nemek esélyegyenlősége az iskolában és az osztályteremben. Részlet a „Nyitott szellembe: A nemek társadalmi esélyegyenlősége az oktatásban; Közép-európai és Dél-kelet európai régiójelentés”, című kiadványból. Nyílt Társadalom Intézet, Budapest, 2003. Fordította: Kabay Krisztina..... 90
- Rédei Dorottya: Társadalmi nemek a közoktatásban. A szlovén és a magyar közoktatási reformfolyamat értékelése gender-szemszögből..... 96
- Stevi Jackson: A személyiség áprólitzálása. Részlet a „Női szexualitás konstrukciója” című tanulmányból. Fordította: Balogh Alekszandrina..... 109
- Thun Éva: Nének és számítertudományok - mítoszok és valóságok. Hatással vannak-e nemi szerepeink a computer technológiához és kommunikációhoz való viszonyunkra?..... 115

ARCHÍVUM: VÁLOGATÁS A MAGYAR NŐI SZEMLEBEN 1935 - 1939 KÖZÖTT MEGJELENT ÍRÁSOKBÓL

Az a célunk
(Az 1935-ös MINSZ első számának beközönlője.)

hogy ez a *Magyar Női Szemle* a szellemi pályákon működő nők lapja legyen. Van-e szűkség ilyen lapra?

Azzal, hogy elindítottuk, már feleltünk is erre a kérdésre olyan értelemben, hogy mi azt gondoljuk: van.

Magyarországon a statisztikák szerint 18. 000 szellemi pályán működő diplomás nő: tanítónő, tanárnő, orvosnő, gyógyszerésznő, hivatalnoknő él. Ezeknek egy jó része beletartozik az *Egyesület és Főszelekté négyzet Magyar Nők Egyesületé*-be, illetőleg ezen egyesület budapesti, szegedi, debreceni és pécsi csoportjába. Ez az *egyesület* az 1935. évvel tényleges fennállásának tízedik esztendejébe lép. Tíz éve ugyanis, hogy Korris Gyula: *Nők az egyesületen* című tanulmánya és e tanulmánya a magyar egyetemet végzett nők *Válarga a Napkeletben* megjelent. E válasz megírásával körülbelül egyidőben érkezett Budapestre az *Egyesület Végzet Nők Világszerveleté*-nek a felszólítása egy magyar nemzeti egyesület megalakítására. Abból a lelkes csoportból, amely e válasz megírása alkalmából összesereglett, jött létre az *Egyesület és Főszelekté Világszervelet Magyar Nők Egyesületé*, amelynek első elnöke a nők választás aláíró Ritókó Emma lett.

A *Magyar Női Szemle* elindítása ezt a tízedik esztendőit akarja emlékeztetessé tenni.

A *Magyar Női Szemle* továbbá szolgálni akarja a diplomás magyar nők érdekeit.

A magyar női „intellektuelle”-nek lapja eddig nem volt. Az ő igényeket ugyanis a megévvő szépirodalmi, háztartási, otthonművészeti és divatújságok, lapok nem elégíthetik ki.

Ami az anyagi érdekeket illeti, díjtalan állásközvetítést akarunk bevezetni előfizetőink számára.

Az érdekvédelem azonban, amelyre lapunk vállalkozni akar, nem azt jelenti, hogy mi azt a harcos női érdekvédelemet hirdettük, amelyért a XIX. század liberális ideológiájában felnőtt női nemzedék küzdött. Nem. Nem akarunk a nemzeti érdekektől különböző - vagy éppen azokkal ellentétben álló - külföldi női érdekvédelemet. Szigorúan egyetemes magyar nemzeti világnézet alapján állunk: azért is vetített be folyóiratunk címébe a „magyar” szót.

A folyóirat programja ezekkel az általános elvekkel tulajdonképpen már meg van adva. De programmot részletezhetjük is!

Akarunk hozni közérdekű tudományos cikkeket, akarunk adni magas színvonalú szépművészet- zene- és irodalomkritikát! Kisebbségi terjedelemben

fogunk adni a mi ideológiánkba beillő szépirodalmatis, bár az, irodalom magga - sok kitűnő, magyar folyóirat kizárólagos célja és területe lévén - főcéljaink közé nem tartozik.

Rovatot nyitunk az gyermemi leánykollégiumok életének és tevékenységének ismertetésére.

E célok megvalósítására a következő kiváló munkatársak állottak a lapunk zászlajához:

Dr. Ambros Ilona, Dr. Arató Árnália, Dr. Babarczy Mária, Dr. Baranyai Erzsébet, Dr. Bodula Ida, Dr. Czeke Marianna, Dr. Hoffmann Edith, Dr. Kol Erzsébet, Dr. Láng Margit, Dr. Madarász Erzsébet, Dr. Nánássy-né-Dr. Szanathy Anella, Dr. Nyitó Era, Dr. Prahács Margit, Dr. Ritoók Emma.

Adja Isten, hogy törekvésünk a szellemi pályákon működő nők köztben annyi megértésre találjanak, amennyi szeretettel és odaadással mi értük e folyóirat hasábjain dolgozni akarunk.

Budapest, 1935. február havában.

DR. MAGYARY ZOLTÁNNÉ-DR. TECHERT MARGIT
az Egyletmet és Főiskolát végzett Magyar Nők Egyesületének elnöke
és a Magyar Női Szemle szerkesztője.

A magyar nők választójoguk védelmében

Írta: Bobula Ida

*Nem annyira a nőnek van szükség a választójogra,
mint inkább a társadalomnak a nőre - igényelőkültség*

JANE ADDAMS

Múlt év októberében együtt teázott egy kis baráti társaság. Csupa dolgozó és közügyek iránt érdeklődő nő. A beszélgetés arról folyt, hogy századunk nagy vívmányai, a nők egyenjogúságát a legyőzöttségé folytán a nőkérdésben háttanatradó csonka ország a huszas években nem építhette ki oly mértékben, mint tették azt a szeretésesebb nyugati államok. A nők ügyével szemben megnyitvánuló természetes reakciónak viszont annál kedvezőbb talaj minden szellemi és anyagi nyomorúság. Beszámoltak egymásnak tapasztalatakról, a verembe esett éhes állatok kenyéringyiségéről, mely elsősorban a dolgozó nők ellen irányul. Beszélték a nők kenyérjoga és a politikai jogok között fennálló kapcsolatról és a közéletben egyre erősebben felhangzó arról a követeléstől, hogy a küszöbön álló választójogi reform során fosszák meg a nőket választójoguktól. A fő érv: a magyar nőknak nincs szüksége politikai jogokra, úgy sem törődik és él velük.

Felvetődött a gondolat, hogy tenni kellene valamit, - még mielőtt a nőel-lenes javaslat egyes nagy pártok komoly programponyjává lehete.

De mit tegyünk? Gyűléstulalom volt, nagygyűlést nem hívhatunk össze. Elhatároztuk, hogy papíron rendezzük meg a gyűlést: tízezer női aláírást gyűjtünk. Dokumentáljuk, hogy vagyunk, emberi jogainkhoz ragaszkodunk és fel tudjuk ismenni az összefüggést a politikai jogok, a mindennapi kenyér és egy emberségesebb jövő kialakításának lehetőségé között.

A jelenlők megajánlották, hogy összeadják az ívek kinyomtatásának költségét és elhatározták, hogy egy-egy ív listavezetőjéül az ország legkiválóbb nőit kérik fel. Kinek a nevében történjék a felhívás? Tíz-husz közsémet nagyszonyt kérjünk-e fel azok szignálására, akiket a különböző pártok, felekezetek, egyesületek, a főváros és a vidék szempontjainak tüszelében tartással válogatnánk össze? Nyilvánvaló volt, hogy ehhez legalább két hét előkészületre volna szükség - holott már 48 óránk is alig volt. Elhatároztuk, hogy nem várunk, hanem aláírjuk a felhívást mi, akiket a teáskanna véletlene hozott össze, aki az ügyet nézi, az ügy is velünk van.

Megszületett a rövid szöveg, mely így hangzik:

A magyar országgyűléshez!

A nemzet felét, a nők millióit érinti, hogy választási törvényünk különböző mértékkel méri a jogot a nőknak és férfiaknak. Kérjük az országgyűlést, hogy az új választási törvényjavaslat tárgyalásakor változtasson ezen.

A példát a különbözősége annak idején az angol törvény szolgáltatta, de Anglia időközben meggyőződött a megkülönböztetés méltánytalan és káros voltáról és 1928 óta már a választójog korbeli műveltségbeli és egyéb követelményei azonosak. Így van ez a távoli világ részek, Amerika, Ausztrália, Ázsia hatalmas területein éppúgy, mint Európának azokban az alkormányos államokban, melyeknek politikai szelleme s hagyományai hasonlóak a miénkhez. (Hollandia, Dánia, Norvégia, Svéd, Észt, Finn, Lett, Lengyelország stb.) Ezenzetenek tudják, hogy ma, amikor a változó viszonyok mindentit előtérbe tojják a szociális problémákat, azoknak vértelen, fokozatos megoldásánál milyen jelentős nagy szerep vár az asszonyi szavre, az asszonyi kézre - a női gondolatnak a közéletben való érvényesülésére.

A magyar nő ezet éven át mindig becsülettel állt helyre a nemzet férfai mellett munkában, bajban, veszedelemben és harcban. Nem rosszabb, mint a nyugati nemzetek asszonyai. Az elmúlt 15 év alatt azt is bebizonyította, hogy szavazatával okosan élni ő is tud és hogy a nemzeti célok szolgálatában megnyugtató erői jelent. A közlelvőben talán fokozott szükség lesz erre az erőre és legelsősorban ezért kérjük az országgyűlést, hogy a készülő törvényben ne feledje ott az elavult igazságtalan megkülönböztetéseket és minden magyar léleknek méren egyenlő mértékkel.

Az ívek szétrepültek az ország minden részébe és egy hónap alatt együtt volt a tízezer aláítás. Az ország nőinek színe-jáva sorakozott mellett. Végig lehetett járni a pártvezéreket, akiket valóban gondolkozóba ejtett ez az impozáns megnyilatkozás. Voltak, akik magukévá tették az ügyet és mások, akik legálább annyit ígértek, hogy a jelenlegi állapot „im peius” megváltoztatását elhárítani fogják. A veszedelem - legálább a jelenben, - úgy látszik, tényleg elhárult a nők jogai felelő. Az előzetes választójogi értekezleten - tudomásunk szerint - senki sem követelte a jogfosztást, sőt több párt is nyilatkozott a női jogok kiterjesztése mellett.

Hála és köszönet mindazoknak, akik az akció javára értékes szolgálásokat tettek.

Kaffka Margit halálának 20. évfordulójára.

Írta: Török Sophie

Nem ismertem személyesen *Kaffka Margit*ot s ez pótolhatatlan veszteségem öröke. Itt életem egy városban vele, talán mentem mellette az utcán s nem ismertem meg. Talán együtt ültünk a színházban s én nem tudtam, hogy csak kezemet kellene kinyújtanom utána. Talán elmentem a háza elé, melyben lakott s nem tudtam, hogy kopognom kellene s bebocsájtást kérnél. Talán lehettem volna különös életének, küszködő, kapkodó, mindenhivő és mindent megosztó szívenvelő életének, de szomjas délutánjaimon semmi sem hívtott, nem tudtam, milyen lehetose fut előttem s most már egy életen át sohasem fogom utólrám. De nemcsak én vagyok így, hányan tudjuk, mi asszonyok, írónők *féltálmánai vesztésüknek, hogy nem imertük föl őt. Mert igaz ugyan, hogy a megmaradás számára csak a mű a fontos, de mégis, mást jelent nekünk az a mű, ahol az alkotó egyénisége, személyes varázsa áll a betűk mögött, mint az olyan, ahol az író arcát még elképzelnünk sem tudjuk.*

Olyannak szeretném megírni *ő*t, amilyen valójában volt, - de szégyenrel érzem az élkötőntelt szerénytelenségét, okatlan fölénységét, mert jaj a halott kényszerű mozdulatlanosságban elhűt nekünk, hogy tárgyként és illetlenül érnthessük. Oh, tudom, haszontalan és szemérmetlen dolog ez, a halott elmúlt életét kurtatni! Hűű dolog és álnok is, - az élők leereszkedő göggyével perccet adnunk neki éveinkből, - morzsákat a dús asztalról, s még élményt zserohunk emlékéből, meghatódva gondolunk nagyelkűségünkre, hogy íme: halhatanságot adtunk neki! De a holt nem törődik velünk, mit számíranak előtte hűű szavak a keserű halálban! Mi adhatnánk neki mi, boldog élők, neki, aki már mindent elvesztett és mert túlzuhant mindenen, bölcs kiábrándulással nézhet csak rezszelegő lelkesedésünk titkait firkászó és titkait félreértő

De *Kaffka Margit* nemcsak ember volt, hanem költő elsősorban. S mikor még életében elvállalta a kiakartódzó költő megszégyenült sorsát, egyúttal az utókor titkait bontó kíváncsiságába is bele kellett törődnie. Nem érte, nem az ő örömeért idézem őt az élőknek! A halott pihenni akar, s fáj neki az élők zaklatása. De a halott költő olyan, mint Jézus, ki még a halál után is elosztja magát. A költő mindig áldozat, életében magát az életet mltasztja el az alkotás parancsa miatt s holtában békéjét áldozza az élőkért. A költő gyötrelmesen szemérmes leny s arra ítéltet, hogy titkai balsikerei, szégyenci és fájdalmai még a halállal se muljanak el fölötte: ami homokkal és tengerrel rejtett volna el, a titok sebeit gyógyullatatlannul újra és újra feltépik az egymás sarhába lépő nemzedékek. Világosság fényeskedik neki immár reménytelenül, hiába hitte:

... „egyideig sötétben lehetnék, s egyenlennül egyedül,
mint aki mindenből kiment már! Mint a halott!”

Kaffka még meghalni is csak azért akar, hogy elrejtőzködhessen, megálzott szenvedéseiben hiába fest szép álmokat magának, s menekülés ösztöne a föld alá kergetné.

Kaffka legszebb verseit szabadvetsékben írta, a szabadvetsékben lelt igazán magára. Szabadvetséket nagy többségében nők írnak és ez talán nem véletlen. A női lírikusok túl soká értelődtek az időben, sok század tilalma és fégyelme fojtotta torokukba a panaszt. S mikor végre megszólalhatnak, csak lílegni tudnak s tördelenen dadogni: mert az ajkukra tóduló szavak oly heves áradással törnek elő, oly sok kimondatlan szó tolatkszik lelkiükből a fény felé, hogy nincs idejük kimondani valamennyit. A női lírikus siettségében csúli jelez, részeket villogtat, s abbahagyja a következő rész türelmetlen követelődése miatt. A női líra majdnem soha nem nyugodt szemlélődés, kapkodó, líhegő félelem-hajszolja a zsúfoltr-szavakat, hogy az elérkezett pillanatban gyorsan fussanak, mert talán nem lesz idő elmondani! Ezért tudják a nők legkönyvebben szabadvetsékben kifejezni magukat, ez a forma megenyedi nekik az eltorlaszolt áradás teljes tombolását, nem kell a „nyvéesség” gyönyörkötetős időpocskéoló munkájára áldozniok türelmüket. Ezért szólnak úgy, mint aki furva érkezett, izgalomuk ritmusa helyettesíti a technikai ritmust, lelki feszültségük szorítja egybe s teszi feszültté forma nyugót viseelni nem tudó szavakat. Ha a régebbi asszonylírikusokat nézem, *Petrőczy Kata* Szidóniától, *Ujfalvi Krisztinától* *Ferenczy Terézig* és *Czóbel Munkácsig*, - látom különböző korok divanjain, stílusain és szokástörvényein is lázadvaz tör keresztül a női líra megnyilatkozásának egyetlen formája: a könnyek sűrűségével ömlő panasz,

izgatottan, sikoly szerűen, - s laza, természetes beszédét utánzó szakadozott sorokban. Szabadversben már akkor is, mikor a szabadvers lehetősége még fel sem volt fedezve. De hány asszonynak kellett kimlódni, próbálkozni és lefőzni, míg egynek végre sikerült dermedt ajkából kitaszítani az égető, fontos, mindent megoldó szót! Ha nézem ezt a sort, a generációk egymás mögé sorakozó asszonyait, úgy érzem, jobban tokonok ők, mintha egy vérből fakadtak volna. Egy faj tükös vágya a tökéletes utódért nem oly makacs és végzetserű, mint a költőnők egymásnak sikoltozott üzenete a századokon át, a küldetéses mondanivaló megszületéséért. A női líra sajátos, elsősorban vonatkozónak Kaffka Margitra, ő az, aki először tudja megfogalmazni a küldetéses szavakat. De túlkorán, legszebb szavainak nyílása idején kellett meghalnia! Túl sok erőt s időt vesztett a harccal, a kereséssel, az indulást béklívózó bénasággal. Győtreimes küzdelme a hangért, az igazi szótért, megrázó vallomása a léleknek, mégis megmutatni őt idézetben; nem tud szépen ötvözőt sorokban felcsillogni, átadásának intenzitását és feszültségét csak egész lírája tudja megmutatni.

Kaffka Margit helyettünk minden nő helyett beszélt. A férfiak szabad világtól századokon át elzárt nők szenvedéséről. *Raknait Mikéls* írta tanulmányában: „a mi kultúránk tagadhatatlanul férfi kultúra. Kaffka tudatosan szembezáll ezzel, felzad ellene. És mert művész, művészetével lázad.” De hogyan lázad, milyen sikerrel? „Mit ér akkor a maguk törvénye, ikafigkájá, tanulása? Ha maguk is egyetértenek azzal... mert férfi mind... az Isten is... az az Isten az égbent!” De hol van segítség? Ady Endréhez írt leveleiből idézek: „Vagy nemem prófétaja legyek és lelksüsterem, példázam és újam a főtört és örök lázadást a férfisten világa ellen? Csakhogy asszonyiságot magam sem képezlek és nem vállalom...”

Az irodalomban a férfi rajzolta meg a nő képét is, s a nők elfogadva a férfi-szempontokat, legtöbbször nem maguktól vallottak, hanem az előírt irodalmi-nőt másolták tovább. De a férfi nem tudhat többet a nőről, mint amennyit a művészet egy tőle legárvolabb eső lényből is képes megvilágítani. A nő lírának hívása ügy mutatni meg magát, ahogy csak ő tudja: belülről. Ekkor lesz művészet emberei és közös mindenkié.

Kaffka sohasem májmolta a férfibánatot, s célokat, olyan lírikus volt, aki a magától mérte, s ő volt nálunk az első asszony, kit a férfiköltők egyenrangú bajtársként maguk közé elfogadtak. Másikpen gondolkozott, mint a férfiak, másképen is írt. A férfiművész tudatos technikája helyett ő az ösztönök csodálatos tudásával alkotott. Talán nem volt elég művelt (legalább is mindig kesergett műveltlensége miatt, nem volt elég figyelmeztet, hogy elméleti okokrak elhívja: a nyelvnek formának milyen törvényeit milyen fo-

gásait és szoros medreit kell elvállalnia a költőnek. Mégis cél ért ösztönből, mélyről kigyózó utakon oldotta meg problémáit. Sötétben dőlgözött, vakon tapintó érzékszervek bonyolult tudományával, az öntudatlan lélek mélyéből merített, villámgyorsan akadva a lényegesre, a gombostűnyi rejtet helyre, ahol a fájdalom legjobban fáj. Milyen váratlan asszociációkra képes benne ez a vak ösztön, milyen fitts, járatan útról nyílt hirtelen kiállítás! Milyen meglepő színeket tud fellobbantani, a nyelvnek, szavaknak milyen szokatlan komphkációt! S mert ösztönlény: hevesen ragaszkodk a valósághoz, az anyaghoz, mely megnyilatkozásának vezetékeit táplálja. Kaffka néhezen jut anyagához, intonálási gyakran harnisak: mert még sokféle jótanács, s követni vágyott hatás szuggesztiója zúg fülében. Sokszor érezvük, hogy keresgél, tapogatódzik, meghatóan tájékozatlan aztán egyik mondatról a másikat hirtelen kapcsolta a teljes áramra.

A szabadvers legfontosabb kifejezési eszköze volt, de Kaffka írt formai verseket is. Fiatalkori versei ilyenek, mikor még nem ismerte se határait, se önmagát. A fiatal Kaffka hatásos varázslatában állt, nem mondhatjuk, mint más költőnél, hogy még nem szabadult fel alóluk, hiszen lázasan, lelkesedve, semmi fáradságot sem kímélve kereste, tanulmányozta ezeket a hatásokat. De hasznukat venni nem tudta. Kaffka hiába epedt a műveltség imponáló fegyverzetéért, szenvedélyes fájalmainak ereje úgysem tudott észre, hideg okokra hallgani. Vannak fiatalkori szalon-versei, népiések, dekadenssek - de sztrhangjait hallgatója, egyszerre királyi magasságba nő önmaga fölé.

Élete utolsó éveiben mégis visszatért a költőt formához, de most már tudta, hogy a legtrudatosabb művész sem két részlemben oldja meg a forma és a mondanivaló problémáit, igazi művésznél a forma és tartalom mindig egy, azonos anyag. Meg kellett változnia versformáinak, mert élete is megváltozott, boldog lett. S ezeket a boldog verseket már nem lehetett a szabadvers tördelt, szót-szóra halmozó jölgató soráival elmondani. Késői versei rímesek, de milyen egyszerű rím és ritmus! Valami balladai lejtés nemes hullámvérés zeng bennük s a boldog gyökerekről hirt hozó levelek nyugalmas harmónája:

Én reggelé borangyosom,

szép napos délutánom,

szelíd estei lámpám,

sáfr csillagos éjtem.

Ó éjtem, égem, kebelém,

te kedves kedveségem!

cobogó téli korvóm,

friss bojndi borangyosom,

csendes nyugalmas álomom,

naptényes délutánom!

Alpárny vagy és fiam vagy,

a mátkám és a bátyám,

kecsiny fészkes madártelem.

Te édes kedves társam,

Mijféle szerződés ez?

Micsoda Isten titka?

Késői boldogság, s mily tragikusan rövid boldogság! Háború, menetszá-
zad, szerelmes asszony hírekről s jóslásoktól félőriiten várja kedvesétől az
akadozva érkező rózsaszín tábori postai lapokat. Kaffka megint kenyerszer-
szabadvetert írni: záporos, folytonos levél!

*Jaj, milliónyi kérdés nyomorból ki se látszik a tiéd szerelmem,
Jaj, milliónyi asszonyi kín kért ki se ismerjük asszonyjodé*

Mikor a háború elmúlt, szerencsétlenség nélkül múlt el. Kaffka Margitot a
boldogság még újra bevilágítja - rövid villámfényével. De a sors, mely megie-
költe őt, megragadta s újra eleresztette, a sors váraklan, hitetlen brutális végét
ret minden vívódásainak: ketős halállal zárva le a szelíden megnyílt jövőt.
Kaffka Margit 38 éves korában meghal Spanyolországban, néhány órával
kísfa után.

Féskét elrombolta a vihar, még tört darabjait is szerterepítette. Senkije se
maradt, se családja, se híre, se olvasója.

(1939 június 18-án a *Kaffka Margit* (sajnos már alakulása közben meg-
szűnt) *Társaság* emléket állított Kaffka Margit porai fölé. A szép márványala-
kot *Kalmár Kalmár Eliza* faragta, s a sírnál összegyűlt barátoknak Schöpflin
Aladár mondott emlékszódat.)

Egyesületi teázás közben,
avagy Risum non teneatis amicae
Ira: Kékharisnya

- Nem panaszkodhatnak, hogy a férfiak nem karolják fel egyesületünket.
Vannak közöttek, akik felismerik, hogy a tanult nők semmi veszedelmet nem
jelentenek rájuk, a nehézség csak az, hogy ehhez nekik maguknak is elég ta-
nulaknak kell lenniük. De ha egyszer ezt felismerték, akkor arra is rájönnek,
hogy saját munkásságuk visszahajlásátis megrálhajlásuk a tanult nőben és még
udvariasak is képesek hozzálenni.

- Édesem, ami azt illeti, a nőikkel szemben való udvariaság igazán nem vi-
tarható el a magyar férfaktól. Egy hölgygel találkoztam a télen Bécsben, na-
gyon csinos nő volt mellette, hát ez végtelen lelkesedéssel beszélt a ma-
gyar uraktól, akik magyarországi úja alkalmával szótakoztaták. Hogy azt
mondja, milyen garvallérok voltak, hogy mennyire csapták neki a szelet, hogy
hozták-vittek, lábai előtt fektették, elárasztották virággal, nőtát huzattak,
fizettek ...

- Drágák úgy-e, mindig mondtam. Csak mintha valami sejtelnem volna,
hogy az idősébb hölveket nem kísérik haza az estélyről, mint Angliában,

vagy hogy a hivatali főnökök mintha külön reverenciái várának a női alkalmozottaktól. Az újságban olvastam valami perriól való tudósítással kapcsol-
latban, hogy egy előkelő intézmény belső rendjét azzal mérték, hogy a női al-
kalmazottak előre köszönnek.

- Ugyan kélek, ezek mind külsőségek, a lényegert kell nézni. Ez meg az,
hogy a férfiak jóakarattal vannak a nők iránt. Hát kell Neked több, nem elég,
ha látod, hogy a férfiak mily kedvesen pártfogolnak bennünket. Mi, hogy eb-
ben nincs elég megusztelés? Hát édesem, ez hajszálhasogatás. Mit kell nekem
a rideg tisztelert, mikor oly jók és kedvesek tudnak hozzám lenni.

- Ne veszekédjetelek, nem szeretem az akadémiikus vitákat. Bizzuk meg
Néát, ő járt a férfiak gyűlésére, az empiria alapján döntünk a férfiak udvarias-
ságáról.

Nea gyorsításos jegyzetének szövege:

(Érkeznek vezénigazgató, gyárigazgató, cégvezető, osztályigazgató, rész-
vényársasági tagok és Nea, mint egyetemet végzett szociális munkás, a gyári
munkások felügyelője. Üdvözlések: szervusz, szervusz, alázatos tisztel-
tem, óh Öngyűsége is itt van, mily kedves, hogy körünkben ..., szervusz, pa-
rancojlatok, méltóztassatok.)

Vezénigazgató: Mélyen tisztelt Urain! (Öngyűsége szemérmesen lesüti te-
kintetét.) (Nea jegyzete: Íme mily tisztelettel tartja meg a distanciát a nővel
szemben, meg sem meri szólítani.) Üzenünk múlt havi mérlege nyereséggel
zárult. Kiadtunk és bevettünk százezeregynéhány pengőt, amint tehát méli-
tőzhatnak látni, az üzletvezetés egészen csodálatos. Javaslom, hogy a cégve-
zető úrnak elismerésünk nyitvánítása mellett a jövőben dupla fizetést adjunk.

Részvényesek osztályigazgatók, stb.: (habozás nélkül) Helyesi Helyesi! Hozzá-
járunk! Kiváló teljesítmény! (Egyik úr a másikhoz) Mitől van szó? (Töb-
biék) Eljenti Eljenti!

Öngyűsége: (szólásra jelentkezik.)

Vezénigazgató: (Bátorítva) Tessék! Tessék!

Öngyűsége: Az igen tisztelt Társaság jóakarattal látva bátorokodom ... va-
gyok bátor ... metesszkedem előterjeszteni azt a kérelmet, hogy a havi 5 pen-
gőt, amit lépcsőkoparátásért a Társaság fizetésemből levonásba vesz, a jövő-
ben megkapthassam.

Kovács vezényes: Hm... hm ... szeretne Öngyűsége is egy kis jóvedelem-
hez jutni. Hát persze, persze, kérem ez emberi, egészen érthető.

Vezénigazgató: Méltóztassanak az urak a kérdést megfontolás tárgyává ten-
ni. A magam részéről csak tetmeszteres, hogy egy ilyen régi alkalmazottar-
nak a kérését ... (elétrékenyedik).

(Öngyűságot, aki eddig nem is gondolta volna, hogy a vezénigazgató úr
magánpénzszárból huzza a fizetését, melege hála önt el és úgy érti magát,

mint kiérdemesült szakácsnő a vezérigazgató úr konyhájában. Erősen elpirul és arra gondol, hogy halálból a beefsztak-et jól meg kell vergetni és maga elé mormolja: kezeit csokolom méltóságos úr.)

Vezérigazgató: (erőt véve magán és folytatva) ... a legmesszebbmenő pártfogásban részesíteném, ha abban a helyzetben nem volnánk, hogy nagy kiadásokra kell fedezetet találnunk és azért, sajnos, minden fillért meg kell fogni. Biztosítom azonban Önagságát, hogy jóindulatunkat nem vonjuk el, állását továbbra is megtarthatja és javaslom, hogy önagsága érdemeinek elismeréséül külön engedélyt kapjon, miszerint a telep kerületben lévő padot - feltevé, hogy feljebbvalóinak nincs szüksége rá - kedve szerint használhassa.

Tagok: (egyhangulag) Mindenesettel Nagyon jól fog tenni egy kis levegőzés. Hogyne, hogyan! (Szívesen bíztatók önagságát.)

Önagsága könnyes szemmel hálat rebeg a kintintetésért.

Vezérigazgató: Következő tárgya a gyártigazgató javaslata.

Gyártigazgató: Mélyen tisztelt Uram! Javaslatom a munkások életvitőjének emelését célozza. A munkások üdülésére szánt helyiségekben a hely meglehetősen szűk, különösen ha meggondoljuk, hogy férfiak szeretnek kissé nagyobbban ülni, lábalkat némileg elnyújtva, amit a nőknek természetes de-cenciája (elismerő tekintet önagsága felé) és mindenkor megkövetelendő szertény modora kizár. Ezért javaslom, hogy a női munkások üdülőhelyisé-gének felet, faláthelyezéssel, a férfiak helyiségeéhez csatoljuk.

Felkiáltások: Helyes, nagyon helyes! A szociális szempont ... feltétlenül, kétségtelenül.

Önagsága (szólásra jelentkezik.)

Vezérigazgató: Tudom, hogy Önagsága mit akar mondani. De méltóztat-sék megnyugodva lenni, hogy én, aki a vállalat atyjának érzem magamat, szí-ven egész melegevel képviselem a női munkások érdekeit épügy, mint a fér-fiakét. Most azonban, ez alkalommal a férfiakól van szó. Ehhez méltóztat-sanak az urak hozzászólni.

Balogh részvényes: Azt hiszem, ezt az alakítást a munkások kedvéért meg kell csinálni, nem tudni, hogy esetleg a szervezet ... talán ... netán ...

Többen: Mindenesetre.

Vezérigazgató: Határozatunk tehát az, hogy a férfimunkások üdülőhelyi-sége társaságunk különös bőkezűsége és nagylelkűsége folytán kibővíteték.

Önagsága: Ugy gondolom, hogy a munkások közötti szellemet ez ...

Vezérigazgató: Ne méltóztatassék fárastani magát azzal, hogy gondol vala-mit. Szívesen megengedem, hogy önagsága a mi fenkőlt példáinkat kövesse, akik bár ne felejtjük el, joguk volna hozzá mégsem gondolnak semmit.

Több részvényes: (Önagságához) Ne tessék gyötörni magát. Majd mi elm-tézzük és Önagsága hozzájárul. Minek egy gyöngye nőnek a fejét törni. (Vég-

telen jóakarattal) Önagsága felelős a szellemért, de ezen túl aztán igazán senki sem kívánhat többet.

Önagsága: (hálastan) Köszönöm.

Vezérigazgató: Mivel kötelességünknek ismerjük, hogy a munkások er-kölcsi magartását is figyelemmel kísérjük, felhívom Önagságát, hogy a munkások erkölcséről jelentést tegyen.

Önagsága: Igen tisztelt Tagság! Mint a szociális ügyek referense, e minő-ségben végzett munkám és tapasztalásim eredményeit vagyok bátor a követ-kező szempontok szerint összefoglalni. Először: ...

Felkiáltások: Talán csak a lényeg! A kérdés az, hogy van-e olyan mun-kás, aki ... hm ... izé. A férfimunkások erkölcsit vesszélyezteté?

Önagsága: E tekintetből egy leány ellen van kifogás, aki a munkáját elha-nyagolta ...

Több részvényes: Melyik az?

Önagsága: Az a leány, akiről már a múltban is szó volt, akinek a pszichikai adottságai ... hogy úgy mondjam ...

Lengyel részvényes: Az a csinos, molett, pirosarcú?

Felkiáltások: Takaros fehérccseléd, fítos kis képe van, hehe.

Vezérigazgató: Abból, hogy Önagságának ez ellen a leány ellen kifogása van, arra lehet következtetni, hogy a leány Önagságát megsértette. Javas-lom, hogy utasítsuk a lányt, miszerint kértjen bocsánatot Önagságától és mi-vel a lány ilyen nemes cselekedetet visz végbe, emeljük fel a fizetését.

Felkiáltások: Ugy van! Nagyon helyes! Nem engedjük, hogy Önagságával szemtelenkedjék valaki!

Önagsága kissé meggavarodik, de az irányában megnyilatkozott udva-rasság tenyért nem tagadhatja.

Vezérigazgató: Megköszönve az urak szíves megjelenését, az ülést bezárla. Ajánlom magamat, uraim! (Üdvözlések: szervusz, szervusz, vezérigazgató felé; alázatos tisztelettel, gyártigazgató felé; szervusz édes barátom, cégvezető felé; jónapot kívánok, önagsága felé; pá kedves.)

Itt vége a gyorstírással jegyzetnek.

A következő összejegyzetel kimondja, hogy szüniék meg az átkozott ellen-tét a férfiak és nők között. A felolvasott jegyzet is azt mutatja, hogy a férfiak a nőikkel szemben a legmesszebbmenő udvariasságot tanusítják és mint más-hol is láthatjuk, kedvesek, jók, elnézők a nők iránt, elengedik őket a nőgye-sületi gyűlésekre, sőt, mint a példa mutatja, a férfiegyesületek gyűléseire is. Szó sem lehet tehát arról, hogy a férfiak udvariánusok volnának. Egy füstfel-hőbe bukkolt tag a sarokban maga elé: Vannak azért kivételek is. Mit mon-dasz, hogy kivételek vannak, mi alól vannak kivételek? A válasz nem hallat-szik, mert a lelkesedés fellobban és a maradék cocktail-ek kiürülnek a férfiak egészségére.

EGY MAI E-MAIL

Ha össze tudnánk zsugorítani a Föld népességét egy pontosan 100 lelket számláló falura, és az emberi fajon belül megvalósítható arányok változatlanok maradnának, akkor valami ilyesmit kapnánk - ebben a faluban élne:

57 ázsiai,
21 európai,
8 afrikai,
és 14 a nyugati féltekéről (északi és déli részéről egyaránt);
52 ember lenne nő, 48 férfi;
70 lenne színes-bőrű, 30 fehér;
70 lenne nem-keresztény, 30 keresztény;
89 lenne heteroszexuális, 11 homoszexuális;
6 ember birtokolná az egész Föld gazdagságának 59%-át, mind a 6 az Egyesült Államokból származna!
80 élne elégtelen lakaskörülmények között;

70 nem tudna olvasni;
50 lenne alultáplált,
1 lenne majdnem halott, 1 lenne majdnem megszületett;
1 (igen: csak 1) rendelkezne felsőfokú végzettséggel;
1 rendelkezne számítógéppel.
Amikor ilyen összeprézselt nézőpontból tekintünk világunkra, kiáltóan feltűnővé válik, mekkora szükség van elfogadásra, megértésre és oktatásra.

A következőkön is el lehet töprengen... Ha ma reggel inkább egészségesen, mint betegesen ébrednél fel, akkor áldottabb helyzetben vagy, mint azok a milliók, akik nem fogják túléljezt a hetet.

Ha még sosem élted át a háború vesztését, a fogságba vetettség magányát, a kínzás gyötrelmeit vagy az éhezés szenvedését, akkor 500 millió emberrel jobban helyeztél.

Ha részt vehetsz egy egyházi összejövetelen a zaklatás, letartóztatás, kínzás vagy halál féltelme nélkül, akkor áldottabb helyzetben vagy, mint hárommillárd ember ezen a világon. Ha van emmivalód a hűtőben, ruha a testeden, tető a fejed fölött, és egy hely, ahol nyugovóra hajthatod a fejed, akkor gazdagabb vagy, mint a világ népességének 75%-a.

Ha van pénzed a bankban, a tárcád-ban, és aprópénzed valahol egy edénykékben, akkor a világ gazdagjainak felső 8%-ába tartozol.

Ha a szüleid még élnek és házasok, akkor nagyon ritka példány vagy, még az Egyesült Államokban és Kanadában is.

Ha el tudod olvasni ezt az üzenetet, amit épp megkaptál, akkor kétszeresen áldott helyzetben vagy, mert valaki gondolt rád, és még áldottabb helyzetben vagy, mint 2 millárd ember ezen a bolygón, akik egyáltalán nem tudnak olvasni.

A közmondás azt tartja:
Ki, mint veti ágját, úgy alussza álmát.

Dolgozz úgy, mintha nem lenne szükséged a pénzre!

Szeress úgy, mintha sosem bántottak volna meg!

Táncolj úgy, mintha senki sem figyelne!

Énekelj úgy, mintha senki sem figyelne!

A NEMZETKÖZI SZÖVETSÉG HÍREI

A Diplomás Nők Nemzetközi Szövetsége (IFUW) 28. konferenciáján elfogadott határozatok, Perth, Ausztrália, 2004.

augusztus 4-10.

Fordította: Rajos Kata

1. Döntéshozó pozícióban lévő nők a világ pénzügyi intézményeiben

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy:

1. a Nemzeti Szövetségek és Egyesületek (továbbiakban NSZE-ek) szorgalmazzák kormányaiknál azt, hogy a nemzeti és nemzetközi pénzügyi intézményekben bevonják a nőket a gazdasági döntéshozó pozíciók betöltésébe.

2. az NSZE-ek szorgalmazzák kormányaiknál azt, hogy a vezetés minden szintjén támogatják a nőket a gazdasági döntéshozó pozíciók betöltésében, továbbá,

3. az IFUW használja ki a már működő bizottságait, az ENSZ ECOSOC-nál betöltött tanácsadó státuszát, valamint információs csatornáit a határozat megvalósítása érdekében.

Cselekvési Terv:

a. Az NSZE-ek tagjai nyomást gyakorolnak kormányukra, olyan programok megvalósítására, mely olyan szakértelműt rendelkező nőket kényszerít, akiket pénzügyi területeken más döntéshozó pozíciókba kell betölteni.

b. Az NSZE-ek tagjai szorgalmazzák, hogy pénzügyi intézmények döntéshozó pozícióiban nőket alkalmazzanak.

c. Az IFUW vezetők a már működő bizottságok formáit és eszközeit használják arra, hogy az információs technológiák alkalmazása segítségével az NSZE-eknek megvalósítsák javasajánlatukat a határozat megvalósítására.

d. Az IFUW ENSZ-ből képviseleti, a témába való találkozáson és bizottságokban ismerteti a határozatot.

e. Az IFUW igénybe veszi tanácsadó helyzeti az ECOSOC-nál.

2. Nők és életkor

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy felhívja a NSZE-ek figyelmét arra, hogy:

1. növeljék tagjai és vezetői tudatosságát azzal a ténnyel kapcsolatban, hogy az idősebb emberek többsége nő, ezért az idős nők kérdése figyelemre méltó.

2. Szorgalmazzanak olyan kutatásokat, melyek figyelembe veszik az

idősebb nők helyzetét annak érdekében, hogy eloszlassák azt a mítoszt, miszerint „az idősebb, illetve korosodó nők törekények, esetleg másoktól való függésre kényszerülnek”.

3. felszólítsák a kormányokat arra, hogy a hivatalos országos statisztikák készítésekor szempontként szerepeljen az életkor és a társadalmi nem ka-tegóriája.

4. fokozott tudatosságot ébresszenek a tagok és a kormányok körében a társadalmi nemek szempontjára érzékenyített felmérések fontossága te-kintetében az idősebb emberek elhelyeztetének vizsgálatakor, ideértve az anyagi- és lakáshelyzetet, egészségi állapotot, a különböző szociális támo-gatásokat és a szellemi frissesség megőrzésének tárgykörét is.

5. Figyelni kell arra, hogy a főirányú társadalomirányítás szempontjai ma-gukban foglalják az idős nők szükségleteit, mint egy külön Egyelmelet igénylő célcsoport szempontját; s ezek megjelenjenek a kormány beszá-molóiban és kiadványokban; azért, hogy az idős nők helyzetét jobbbá tevő helyi politikai intézkedések és törvényi eszközök álljanak rendelkezésre; továbbá,

6. támogassák az idős nők részvételét a helyi, regionális és nemzeti társa-dalompolitikai intézkedések fejlesztésében és az ilyen célzatú kezdeménye-zésekben.

Cselekvési terv

Az NSZE-ek szorgalmazzák kormányainknál, hogy valósítsa meg az ENSZ 2002-ben, Madritában tartott öregedéssel foglalkozó Második Világ-konferenciájának ajánlásait.

3. Újrakezdetés az életciklus alatt

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy felhívja a NSZE-ek fi-gyelmét arra, hogy:

1. foglalkozzanak a nők életének különböző szakaszai során kialakuló vá-ltozások következtében felmerülő speciális szükségletekkel és választrási lehetőségekkel.

2. szorgalmazzák a társadalmi intézmények alkalmazkodását olyan mó-don, hogy kielégítsék ezeket a változó igényeket, segítve az állampolgáro-kat különböző elfoglaltságaik összeegyeztetésében, életük bármely szaka-szában.

3. vegyék tudomásul, hogy az egész életen át tartó tanulás, a fejlett techno-lógiák, a nők jelenléte a munkakerőpiacon és az idősebb társadalom, egy-aránt hozzájárulnak e változásokhoz.

Cselekvési terv

a. A NSZE-ek vizsgálják meg az országai által nyújtott szolgáltatások megvalósítá-gát és változtatosságot, így segítve a nőket, életük különböző állomásaiban, egy hosszabb idő-szke során. Kiemelt kutatási területnek legyenek az iskolai rendszerek (az egész életen át tartó tanuláshoz igényeire alakítva), lakóhelyzet (nem csupán a család háza katal-kéba, hanem egy egész életciklusnak megfelelően), egészségmegőrzés, és a „munkakerőpi-a-on” résztvevők; az anyát is érintő szexuális élet, és a nyugdíjtervezésről való megbeszélés.

b. A NSZE-ek vizsgálják meg milyen szolgáltatások állnak rendelkezésre, az NSZE-ek tanulmányozzák továbbá, milyen egyéb szolgáltatások állnak rendelkezésre a részben frissesség megőrzésének biztosítására.

4. Kulturális sokféleség és oktatás

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy támogatja az UNESCO Egyetemes Kulturális Sokféleség Nyilatkozatát, valamint a Kultúra és Béke Nyilatkozatát és felkéri a NSZE-eket arra, hogy

1. támogassák azon oktatási programokat, melyek vándorumnak, men-e-kült, illetve kisebbségi csoportokba tartozó nők számára készülnek.

2. adjanak hangot annak az akaratának, hogy a kormányok olyan oktatás-po-litikát alakítsanak ki az alapfokú és középfokú oktatásra vonatkozóan, melyek lehetőséget teremtenek az általános iskolás- és középiskolás tanu-lóknak arra, hogy az iskolában tanulhassanak a kulturális sokféleségről; értékeljék és támogassák a kulturális sokszínűséget.

3. fordítsanak figyelmet arra, hogy az iskolai tantervek tartalmazzanak olyan programokat, melyek a különbözőségek tiszteltben tartására nevelnek, támogassa azokat a programokat, melyek a fajgyűlölet jelenségének meg-értését és eltiltését tűzik ki célul az iskolai közösségeken belül és a mult-kulturális közösségekben, valamint,

4. tegyenek közvéleményes gyakorlati tanácsokat az IFUW és a NSZE-ek honlapjain.

Cselekvési terv

a. Az NSZE-ek feladata, hogy megvizsgálják tartalmaznak-e az iskolai tantervek olyan programokat, melyek a kulturális különbözőségeket való megismerkedést célozzák, valamint azt, hogy megvizsgálják, hogy ezek a programok megvalósításra kerülnek-e.

b. Az NSZE-ek szorgalmaznak olyan közéleti és kulturális programokat, mind or-szgon, mind helyi szinten, melyeken vándor munkás, menekült, vagy kisebbségekhez tar-tozó nők is részt vesznek; ezeken az eseményeken minden nő és gyermek támogatja kulturális különbözőségét.

c. Az NSZE-ek ismerik meg az UNESCO Egyetemes Kulturális Sokféleség Nyi-latkozatát, valamint a Kultúra és Béke Nyilatkozatát.

5. Az életkorral kapcsolatos diszkrimináció az oktatásfinanszírozásban

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy:

1. megerősíti az 1996/6 (2. rész) döntését, sürgetve az NSZE-eket arra, hogy szorgalmazzák a döntéshozóknál a korhátárral kapcsolatos korlátozások megszüntetését a különféle ösztönödjük, pályázatokhoz ill. állások megújításáig; valamint,
2. felkérje az IFUW elnökségét, mint nemzetközi testületet részvételét arra, hogy tegye szövé a korhatárok ügyét, mint a különféle nemzetközi alapok által finanszírozott ösztönödjük és pályázatokhoz szükséges kritériumok egyikét.

6. A gyermekek gazdasági kizárásának megelőzése

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy az NSZE-ek szorgalmazzák, hogy országuk nemcsak hogy aláírják, de ratifikálják is a következő dokumentumokat:

1. UN Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography (2002);
2. UN Convention Against Transnational Organized Crime and its Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (2000);
3. UN Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict (2000); and,
4. International Labour Organization (ILO) Convention 182 on the Worst Forms of Child Labour (1999).

Csatlakozási terv

- a. Az NSZE-ek ismerjék meg kormányuk álláspontját az ENSZ Protokollal és az ILO Egyezményekkel kapcsolatban, és ahol még ezek a dokumentumok nem kerültek aláírásra, illetve ratifikálásra, lobbizzanak a kormányzatuknál azért, hogy ez megvalósuljon.
- b. Az NSZE-ek vizsgálják meg, hogy rendelkezésre állnak-e források az egyesítéskor, melyek a gyermekek kizárásának megelőzésére irányulnak.
- c. Az NSZE-ek követik figyelemmel, vajon az együttműködés kiterjed-e a rendőrségre, oktatási intézményekre valamint a szülői információsára annak érdekében, hogy a gyermekek biztonságosan használhassák az Internetet.
- d. Az NSZE-ek ismerjék meg a felsorolt dokumentumokat.

7. Vallás, kultúra, nemek esélyegyenlőség és a nők jogai

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy:

1. szorgalmazza, hogy az IFUW és az NSZE-ek támogassák az emberi jogok

gok elismerését a kulturális és vallási intézményekben, így biztosítva a nemek közötti esélyegyenlőséget akadályozzák meg a nők hátrányos megkülönböztetését, a nők emberi jogainak alárendelését, ugyanakkor úszte-
 leben tartva minden ember hitét, valamint,
 2. támogatja az NSZE-eket, abban hogy olyan közéleti pábeszedekeket kezdeményezzenek, melyek a vallások, kultúrák és a nemek esélyegyenlősége, nők jogai témákat vetik fel a következő dokumentumokra támaszkodva: Pekingi Cselekvési Terv, a „Peking+” Nyilatkozat és az Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről (CEDAW).

8. Kézi lőfegyverek és a könnyű fegyverek ellenőrzése

Az IFUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy az NSZE-ek nyomom-
 tékusan sürgetessék kormányzatukat azért, hogy:

1. megvalósítsa az Egyesült Nemzetek cselekvési tervét: United Nations Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects (2001);
2. aktívan részt vegyen az ENSZ 2005-ös konferenciájának előkészítésében, szorgalmazza, hogy országja az Egyezményt elfogadja, és területén érvényesítet szeressen neki.
3. 2005-ös konferenciára való készülés keretében tanácskozzon más kormányokkal a legsürgetőbb témákban és a leghatékonyabb ellenőrzési módszerekről.
4. a konferencia alatt dolgozzon a 2001-es megelőzési program megerősítésén, különös tekintettel:
 - a. a fegyverreladás kapcsolatos fő irányelvek megszilárdítására, mely szabályozza a fegyverek eladását, különösen azon országok-nak, melyek megszegték az emberi jogokat és nemzetközi jogokat,
 - b. egy olyan ENSZ egyezmény létrehozására, mely nemzetközi szinten szabályozza a fegyverekkel való kereskedelmet és a fegyver-szállítást.
 - c. A biztonsági intézkedések megszilárdítása állami és más tulajdonban lévő fegyverraktárakban.
5. hozzon további intézkedéseket a kiemelten ellenséges, erőszakos kulturális gyakorlatok és fegyveres konfliktussal kapcsolatban, valamint
6. aktívan támogassa azon intézkedéseket, melyek felhatalmazzák a civil szervezeteket a fegyveres konfliktusok békes megoldásában való közreműködésre, beleértve a békére nevelést, illetve a fegyverektől való kérés/nevelés, különösen a fiatalok körében.

Cselekvési terv

a. NSZFE-ek tegyeneke sürgős lépéseket, az ügyben, hogy a témával kapcsolatos összegyűjtött tudásukkal kormányzati, katonai tekintettel a 2005-ös ENSZ Cselekvési Programban foglalkoztak.

b. NSZFE-eknek meg kell ismerünie azokat a problémákat, melyek saját régióikra jellemzőek, és a kormányzatoknál való loboztatás alkalmával hangsúlyozniuk kell elkövetett elveiket.

c. NSZFE-ek dolgozzák ki saját terveiket, melyek a konfliktusok erőszakmentes megoldását, valamint a békebe nevelést célozzák, a 2001-es Ottawa-i, 27. IPUW konferenciára 12-13 határozati alapján.

9. A nők szerepe a béke fenntartásában nélkülözhetetlen

Az IPUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy

1. az NSZFE-ek szorgalmazzák, hogy kormányuk támogassák az ENSZ 1325. A Biztonsági Tanács szerepe a fegyveres konfliktusok megelőzésében (17-es paragrafus, 2001) határozatának megvalósítását.

2. az NSZFE-ek hívják fel kormányuk figyelmét arra, hogy lehetőséget teremtsenek a nők hangjának megszólaltatására és képviselésére a konfliktus megoldásának folyamataiban, különös tekintettel

- a konfliktus megelőzésére;
- a konfliktus minél hamarabb lezárására;
- a humanitárius tevékenységben és a rekonstrukcióban való részvételre;

d. a nők és lányok védelmezésére az ellenük irányuló erőszak ellen;

e. annak biztosítására, hogy a hasonló folyamatokban résztvevők legalább 50%-a nő legyen, továbbá,

3. az IPUW szólása fel az ENSZ főtitkári, hogy rendszeresen számoljon be az 1325. és 1366. (17-es paragrafus) határozatok teljes körű megvalósításának haladásáról, annak érdekében, hogy az NSZFE-ek felszólíthassák kormányukat a Főtitkár által ajánlott megvalósítási stratégiák követésére.

10. A víz védelme

Az IPUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy az NSZFE-ek szorgalmazzák kormányuknál a következőket:

1. a víz, mint energiaforrás védelme, annak hangsúlyozása, hogy a víz nem megújítható, természetes energiaforrás, ezért használatának és árának szabályozása, valamint védelme a kormány feladata.

2. tegyenek meg minden erőfeszítést a víz privatizációja ellen.

3. valósítsanak meg olyan fenntartható és körültekintő igazgatási elveket, melyek megfelelnek a hosszú távú, helyi igényeknek, figyelembe véve az ökoszisztémák és hidroszféra vízi szintjeit.

4. támogassák a felszíni és talajvíz gazdaságosabb felhasználását egyéni szinten, valamint nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

11. A megóvás felelőssége

Az IPUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy az NSZFE-ek sürgessék kormányukat az alábbiakkal kapcsolatban, hogy:

1. különleges fontosságot tulajdonítsanak azoknak a nemzetközileg elfogadott elveknek, melyek a „A megóvás felelőssége” című jelentésben fogalmazódtak meg, melyet egy nemzetközi bizottság készített elő az ENSZ 2001-es jelentéséhez. Ezek szerint ez elvek szerint:

- A megelőzés felelőssége: a konfliktus gyökereit és a konfliktushoz vezető közvetlen okok feltárásának szükségességét említi ki,
- A cselekvés felelőssége: minden ember igényeire való választást és az ehhez kapcsolódó intézkedések fontosságát hangsúlyozza,
- Az újjáépítés felelőssége: támogatás nyújtása, az újjáépítés és helyreállítás, valamint a békéltetés és érdekegyeztetés jelentőségére hívja fel a figyelmet, továbbá,

2. érijen el olyan nemzetközi cselekvési programok létrehozását, mely a humanitárius beavatkozást reszli lehetővé az ENSZ égisze alatt.

12. A nők elleni kollektív erőszak növekedése

Az IPUW 28. konferenciája úgy határozott, hogy:

1. megveti és elítéli a társadalmi nemben alapuló erőszakot és gyilkosságot.

2. követeli, hogy az ilyen, nők és gyermekek ellen elkövetett gyilkosságok felősei megneveződjenek, tennük gyilkosságának minősüljön és ezért elkövetői az illetékes hivatalos fórumok büntessék.

3. kezdeményezi azt, hogy az IPUW elnöksége sürgesse az ENSZ emberjogi bizottságát, az ügyben, hogy vegye fontolóra - a nők elleni megnevezkedett kollektív erőszak növekedésének a büntetnek az emberi jogok ellen való büntetként kezelését.

4. az NSZFE-ek kezdeményezzék saját kormányuknál a téma napirendre vételét, valamint,

5. az NSZFE-ek kezdeményezzék saját kormányuknál, hogy sürgesse a téma előtérbe helyezését az ENSZ-ben.

Az Európai Női Lobb Nyilatkozata a háború ellen.
A nők szerte Európában azt mondják, ne legyen háború Irak ellen,
és a fegyverkezés megállítását kívánják

Az Európai Női Lobb több mint 3000 nem kormányzati nőszervezetet képvisel Európában.

- Elkötelezett a női emberi jogok és a fenntartható fejlődés teljes elérése mellett;
- Tudatában van annak, hogy a modern háborúk aránytalanul nagy tétet rónak a civil lakosságra, különösen a nőkre és a gyerekekre;
- Fokozottan törődik azokkal a nőekkel és lányokkal, akik a háborús konfliktusokban és azok következtében olyan erőszakot szenvednek el, mely szélsőséges, szisztematikus és széles körben elterjedt;
- Állítja, hogy a fegyverkezés kultúrája gyengíti és elhallgattatja a nők hangját, mivel saját közösségükön belül a béke, az igazságosság és a szolidaritás támogatásának napi teendőivel vannak elfoglalva;
- Elisméri, hogy a jelenlegi fegyverkezési folyamat visszaveti az emberi jogok, a társadalmi fejlődés és a nemek közötti egyenlőség befektetéseit.

Eheltérjük Saddam Hussein elnyomó rendszerét, de úgy hisszük, a háború nem megoldás. A háború katasztrófa lesz Irak férfi, női és gyermek lakossága számára, akik már most is szenvednek az embargó miatt. Az Egyesült Nemzetek Okiratát mindenkinél tiszteltem kell tartania, mivel ez a békében való együttélés alapja. Az Irak elleni háború pusztító hatású lehet a Közép-Kelet és a szomszédos régiók számára. Az Egyesült Államok nyomása az Irak elleni hadviselésre nemcsak más megoldások felmerülését akadályozza, de aláássza a fennálló ENSZ mechanizmust az emberi jogok támogatására és a nők jogainak megerősítésére.

A nők egész Európában azt akarják, hogy:

- A kormányok használják hatalmukat nyomás gyakorlására, azért, hogy tárgyalásokat folytassanak a békes megoldás érdekében;
- Uraítsák vissza azt, hogy bármely, az Európai Régióban elhelyezkedő ország egyoldalúan támogassa az USA politikáját;
- Az Unió tagállamok, az Unióhoz csatlakozó országok, és más európai országok vessék latba befolyásukat és gyakorolják nyomást Irakra, hogy fogadjon el a politikai megoldásokat és teljesen ismerte el az ENSZ ellentétek mandátumát;

- Minden EU tagszág, csatlakozó ország és más európai ország bizottsága az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1325-ös - a nők szerepe a konfliktus megoldásban és a fenntartható békében - határozatának végrehajtásáért.

Prüschel, 2003. január 21.

A nők jogai emberi jogok
Írta: Ana Angaritia, Fordította: Zsohár Edina

Ez a tanulmány azt a munkát mutatja be, amit az Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala (OHCHR) végzett azért, hogy a nemek kérdését és a nők emberi jogait a közbeszédbe emelje. Felvázolja a legújabb fejleményeket és kijelöli az elkövetkezendő feladatokat.

Az elmúlt évtizedekben, a nem (gender) fogalma mindinkább befolyásolta a politikai programok irányát és a béke értelmezését az Egyesült Nemzetek Szervezetének keretein belül és kívül.

A nők és a férfiak egyenlő jogainak elvét elismerték az Egyesült Nemzetek Szervezetének oktatásban, valamint része az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának, illetve azóta része minden fontosabb nemzetközi emberi jogi okiratnak. Az egyenlőség elvének megerősítése ezekben az okiratokban fontos lépés volt a nők jogainak elismerésében. Mégis, a nők hagyományos kiterjesztése a társadalmi élet területeiről továbbra is jelen van számos országban - a privát szféra területeire számítunk őket.

A nők részvételének szükségessége a közösségi élet minden területén - a társadalmi és privát szférában egyaránt - illetve az egyenlőség és a diszkrimináció felismerése a privát szférában együttesen vezetett oda, hogy külön direktívákat hozzanak létre a nők jogainak védelmére. 1979-ben az ENSZ Közgyűlése elfogadta az „Egyezmény a nőket szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről” (CEDAW) című dokumentumot. A CEDAW kijelenti, hogy nem lehet a nőket a nemük miatt hátrányosan megkülönböztetni és megerősíti az egyenlőség elvét a nemzetközi jogban. Arról is rendelkezik, hogy a nőknek és a férfiaknak egyenlő joguk van élvezni és gyakorolni az emberi, illetve az alapvető polgári, kulturális, gazdasági, politikai és társadalmi jogokat.

Az 1993-as Bécsi Emberi Jogi Konferencián, az 1994-es kairói Néppességi és Fejlődési Konferencián, valamint az 1995-ös pékingi Nők Világkonferenciáján elismerték annak a szükségességét, hogy ezeket az alapokra kell építeni a nők jogainak érvényesítését. Ezek a világkonferenciák elősegítették a célkitűzések és programok felülvizsgálatát a nőkre és férfakra gyakorolt hatások alapján - vagyis, a célok és a programok újratértékelését a nemek szempontjából.

A nemek szempontjainak alkalmazása az ENSZ munkájában alapfontosságú. A nemek kérdésével való foglalkozás annak a ténynek az elismerése, hogy a nemi szerepek befolyásolják a nők és férfiak joggyakorlásának körülményeit - a forrásokhoz és lehetőségekhez való hozzájutást a különböző kultúráktól függően, illetve az életük különböző szakaszaiban.

A célja az, hogy az egyenlőtlenség ellensúlyozásával elősegítse a nők és érdekeik előtérbe helyezését a különböző politikai területeken, valamint a politikai, kulturális, gazdasági, politikai és társadalmi jogok élvezésének biztosítását.

1997 óta a nemek kérdésének szempontjai megjelennek az ENSZ célkitűzéseiben és programokban. Kifejezetten a Főtitkár volt az, aki felszólította az ENSZ irodavezetőit arra, hogy:

- hozzanak létre külön stratégiákat azért, hogy biztosítsák a nemek kérdésének a szervezeti tevékenységek szintjére emelését;
- rendszeresen készítsenek a nemek kérdésével kapcsolatos elemzéseket, melyben az információkat a nem és életkor szerint külön jelenítik meg;
- végezzenek terület-specifikus felméréseket és hozzanak létre a nemek kérdésekre érzékeny tanulmányokat egyedi témákban, valamint alkalmaznak a gender szempontot a beszámolók készítésekor és a működési tevékenységek tervezésekor;
- készítsenek középtávú terveket és költségvetési programokat úgy, hogy a nemek szempontjai megjelenjenek bennük.

Az emberi jogok rendszerében a nemek kérdésével való foglalkozást úgy érték el, hogy értékelték, hogyan élvezik emberi jogukat a nők és a férfiak a megállapított normák szerinti célok keretei között, illetve az egyes területek hogyan ellenőrzik az emberi jogok érvényesülését.

A gyakorlatban ez az összehasonlítás adatok gyűjteményét követeli meg, mely segítségével ellenőrizhető az emberi jogok normáinak végrehajtása, és meghatározhatóak azok az akadályok, melyek a két nem tapasztalatainak összehasonlítása során tárható fel a jogaik teljes gyakorlását illetően. A nemek kérdésével való foglalkozás megköveteli azoknak a területeknek a meghatározását, melyeken maga a nem jelenti a kockázati tényezőt abban, hogy megsérül vagy visszaélnek valaki emberi jogával. Ennek egyik példája a nemu erőszak.

Szélesebb skálán, az emberi jogok rendszerében a nemek kérdése megköveteli a rendszertől, hogy ne csak az intézményes gyakorlatokat vizsgálják útjára, hanem a kulturális gyakorlatokat és meggyőződéseket is.

ECOSOC Határozatok a Nemek Kérdéséről.

A nemek kérdésével való foglalkozást az Egyesült Nemzetek Szervezete úgy határozta meg, mint egy olyan folyamat, mely a nők és férfiak bevonását ellenőrzi minden tervbe, beleértve a törvényhozást, a célkitűzéseket és a programokat minden társadalmi területen és szinten. Ez a stratégia azt célozza, hogy ugyanúgy, mint a férfiaké, a nők érdekeit és tapasztalatait is megvizsgálják a célkitűzések és programok tervezésében. Végrehajtásában

ellenőrzésében és értékelésében minden politikai, gazdasági és társadalmi területen, azért, hogy a nők és férfiak egyenlő elbánásban részesüljenek és a hátrányos megkülönböztetések megszüntjenek. Az alapvető cél a nemek közötti egyenlőtlenségek felszámolása. (ECOSOC Határozatok, 1997/2, A/52/3 ENSZ dokumentum IV. Fejezet, 4. Paragrafus).

A DIPLOMÁS NŐK MAGYARORSZÁGI SZÖVETSÉGE TEVÉKENYSÉGEIRŐL

UWE (University Women Europe) konferencia, 2001. június 15-18.

Hotel Benczúr,
1068 Budapest, Benczúr u. 35.

Az egyetemet végzett nők munkalehetőségei - a nyelvtudás hatása a nők esélyeire az európai munkaerőpiacon

Szponzorok: Szociális és Családügyi Minisztérium, Magyarország, ISOVER, Magyar Tudományos Akadémia, Westel

Program:
2001. június 15.

15:00 A konferencia megnyitása:
Henrote-Forsberg, Karin, az Európai Diplomás Nők Szövetsége elnöke; Európai Diplomás Nők Szövetsége szervezte az Európai Unió bővítésében

Vámos Éva, a Diplomás Nők Magyarországi Szövetségének elnöke; Nők az egyetemen Magyarországon, 106 év története.

Plenáris előadások:
Szemkeő Judit, államtitkár, Szociális és Családügyi Minisztérium, Magyarország: A nők szociális helyzete Magyarországon

Karcza Mária, helyettes államtitkár, Szociális és Családügyi Minisztérium, Magyarország: A nők helyzete Magyarországon a törvények tükrében

Asbótt-Thorma Judit, a Magyar Nők Szövetsége elnöke: Cívil nőszervezetek a 20. és 21. században

2001. június 16.

2.00 Plenáris előadások

Szohoki Andrea, Budapest főpolgármester helyettese: Nők munkalehetőségei Budapesten és az agglomerációban

Pappné Farkas Klára, igazgató, az Európai Unió Információs és Dokumentációs Központja, Budapest: Gendermainstreaming

Assenova, Camelia (Bulgária): Nők a Balkánon - hasonlóságok és különbségek

Kully, Elisabeth (Svájc): A nyelvi globalizáció és a kulturális identitás

Thun Éva, ELITE, TFK Angol Tanszék adjunktusa: A társadalmi nem szerepe az idegen nyelv tanulásban és oktatásban.

11.30 Párhuzal szekciók és vitautlések:

1. A nyelv mint Európa egészének problémája

Welt, Verena (Svájc): Nyelv és kulturális sokféleség - mentrük meg a nyelvek sokféleségét

Smid, Ljudmila: Az európai nyelvi portfolió-(egy svájci projekt)-hasznos eszköz a pályafutás tervezéséhez
Jenbole, Martina (Szlovénia): Szlovénia a nyelvek keresztútján - a múlt és a jelen helyzete

Manelius, Arja (Finnország): Társadalmi és nyelvi "föld" mód szerű nyelvrokattással a svéd nyelv tanításában - hogyan segít ez megantani egy másik nyelvet?
2. Nők az oktatásban, nők oktatása (Thun Éva)

Fayné Péter Emese: Poszgraduális oktatás különös tekintettel az EU-ra.

Anca, Augusta (Románia): Oktatás nők által és nőknek a privát szektorban-egy tényleges alternatíva.

Tuluca, Carman Maria (Románia): Gondolatok a nők oktatásáról Romániában.

14.00 Párhuzal szekciók és vitautlések:

3. Globalizáció és a nők helyzete (Hrubos Illdikó)

Schmidt, Ljudmila: A társadalombiztosítás európai formája és hatása a nők helyzetére.

Farkas Mariann: Diplomás nők az üzleti életben különös tekintettel a globalizációra

Hrubos Illdikó: Nők a tudományban - a globalizáció hatása

Schoemaker, Nelleke (Hollandia): Globalizáció és nők.

Dragne, Teana Daniela (Románia): Globalizáció és a nők helyzete Romániában

Musatra, Ileana - Musatra, Ioan-Cristian: A globalizáció gyökerei és néhány hatása közép-Európában

4. Diplomás nők Közép- és Kelet-Európában (Lékos Ágnes)

Cernicova, Mariana (Románia): A nők szociális helyzete az átmeneti korban

Tom, Mare (Észtország): Diplomás nők az észak-történelemben

Acásdy Judit: Téma függőben

Ciochirca, Maria Antoinette (Románia): Akadályok Kelet-Európában nők számára

Radulescu, Tatiana: Nők a Román Parlamentben

16.30 Párhuzal szekciók és vitautlések:

5. Nők felelősége a jövő generáció oktatásában és nevelésében (Maróczy Magda)

Maróczy Magda: Erőszak a TV-ben

Bareluc-Kolar, Elizabeth (Szlovénia): A család és a női karrier összehangolása

Zsa, Mírnerva (Románia): Fiala diákok és az európai nyelvek hatása

Benkó Andrea: Családi nevelés és munkavállalás

Dejescu, Anca (Románia): Ki felel a következő generáció neveléséért és oktatásáért?

Ciochirca, Maria Antoinette: A fiataloknak anyakell

Onu, Rodica (Románia): Ki felel a következő generáció neveléséért és oktatásáért?

6. Erőszak a nőkkel szemben (Hildegard Froschl, Németország - Hildegard H. Betts, Anglia)

2001. június 17.

9.00 Az Európai Diplomás Nők Szövetsége Közgyűlése

14.00 Párhuzal szekciók és vitautlések:

7. Nemzetközi oktatás (Gerda In't Veld)

8. Diplomás nők esélyei a munkavállalásra (Vámos Éva)

Manelius, Arja: Női munka Finnországban

Nagy Beáta: Nők munkahelyi alkalmazás Közép-Európa átmeneti folyamatainak időszakában

Aggretley Éva: Diplomás nők a vidéki Magyarországon

Besensky, Nida: Teleradiológia

16.30 Párhuzal szekciók és vitautlések:

9. Egyetemet végzett nők már meglevő együttműködései Európai Unió államok és más európai országok között (Gerda In't Veld)

Wolff Katalin: Kilenc év hollandmagyar múzeumi együttműködés

10. Nők és az informátika
Stancu, Rodica (Románia): nők és az informátika Romániában
Kereze, Maria - Ribaric, Vlasta
Vince: Nők informátikai oktatása
Cernichan (Horvátország)
Vasilescu, Camelia (Románia): Informátika és nők

ADNMSZ
A Dialógus Munkacsoport felhívása, 2001.

A 2001 júniusában Budapesten tartott UWE (University Women Europe) konferencia és közgyűlés egyik döntése, mely utóéletet és folyamatos „fördésszt” kíván és egyben végre konkrét tevékenységekre is alkalmas ad a magyar ADNMSZ tagok számára: az Európai Unió-s csatlakozási folyamat előkészítésének nyomán követése és azoknak a kérdésköröknek az elemzése, értékelése és véleményezés, melyek - értelemszerűen - a diplomával rendelkező nők közéleti esélyegyenlőségét érintik.

Ez a feladat első olvasásra talán úgy hat, mintha igen komoly szakértelmet kívánna, s amelybe egy civil alapon szerveződő nők közösségének a véleménye kevésbé szólhatna bele. Ahhoz, hogy először megértsük a kérdéseket, majd véleményét mindjárt formálni róluk valóban szükségünk van némi tanulásra, de ezt közösen bírászt el tudjuk végezni! Később pedig, a hazai tájékozódást, felmérést,

majd beszámoló készítését illetően miniat vehetjük a nyugati európai nő-szervezetek munkájától, akiknek a szava ma már „elhalasztják” az EU-s döntéshozó fórumokig.

Ebben a feladatban való részvételre szeretném tehát meghívni mind azokat, akik kedvet és erőt éreznek a közös tanuláshoz és a hazai helyzetfel-mérés elkövetéséhez.

Javasolom, hogy a munkacsoport első megbeszélését kössük össze a 2002. január 29-i szokásos havi összejövetellel és előadással.

A témákat tekintve bizonyos előkészítő elemzéseket a nyugati európai szövetségek már elvégeztek, együttműködve a European Women's Lobbyval. (Európai Női Lobby: civil nő-szervezetek európai szintű szövetsége, az érdeklérvényesítés hatékonyságának felértékelése - a célja). Ennek eredményeként 6 kérdéskör részletes vizsgálataira tettek javaslatot:

- Az EU-ban már kidolgozott esélyegyenlőségi programok megismertetése a tagjelölt országokban, különös tekintettel a diszkrimináció ellen fellépő programokra, melyeket oly módon lenne szükséges érvényesíteni, hogy azok eredménye mérhető és értékelhető legyen.

- A nemzetközi (főként ENSZ) egyezmények hatékonyabb érvényesítése: „*Empowering a national system to acknowledge and address gender inequality in the workplace*” (CEDAW) és a Pékingi Fórumathoz megfogalmazott és elvállalt feladatok megvalósulása, megvalósítás.
- A nemek közötti esélyegyenlőség hatékonyabb érvényesítése a

PHARE programokban.

- Képzések, tájékoztatók - főként az államháztartásban dolgozók és törvényhozók körében - a nemek közötti esélyegyenlőség fogalmának értelmezéséről és gyakorlati alkalmazásáról.

- Megtervezendő és konkretizálható, hogy az EU tagjelölt országok éves beszámolóiban hogyan lehet még nyilvánvalóbban számon kérni a nemek közötti esélyegyenlőségi elvek teljesítését.

- A gazdasági tervezés és beszámoló (állami költségvetés) áttekinthetőségének szorgalmazása olyan szempontból, hogyan ellenőrizhető azok a nemek közötti esélyegyenlőséget érintő negatív hatások, amelyek a privatizáció, a liberalizáció és a szociális gondoskodásra szánt költségvetés radikális csökkentése nyomán jelentkeznek.

A nők kulturális értékeinek és közéleti szerepvállalásának elfogadása és értékelése.

A Diplomás Nők Magyarországi Szövetségének Nyilatkozata az Európai Unió nők és férfiak társadalmi esélyegyenlőségére politikájának Magyarországi tudatosítása céljából

A Diplomás Nők Nemzetközi Szövetségének több évűzede kiemelt célkitűzése az oktatás és képzés hangsúlyozása és a nők társadalmi részvétel támogatójának elve világosra-telje.

Az 1919 óta működő nemzetközi szervezet a mai kihívásokra válaszolva

rest helyezi a középpontba, felhatalmazva ezzel a nemzeti szervezetek tevékenységét azért, hogy a társadalmi párbeszédnek részeseivé tudjanak válni.

A Diplomás Nők Nemzetközi Szövetsége sokféle nyomásgyakorlás kapcsolatot épített már ki más nem kormányzati civil szervezetekkel világszerte, különleges státusszal rendelkezik az ENSZ szervezetében, mint konzultálandó és hivatalos tanácsadó szervezet képviselői magát az ECOSOC, UNESCO és UNICEF fórumain. A közös munka egyben vitáknak és közös projekteknek ad teret, és olyan erőt terem, mely befolyást tud gyakorolni a társadalmi változások irányára.

A „*Vizsgáljuk meg, majd cselekedjünk*” program 1998 és 2004 között a globalizáció hatásának megfigyelését tűzte ki célul, megvizsgálva az egyénre és társadalomra gyakorolt pozitív és negatív hatásait - különösen azokon a területeken, melyek relevánsak a nők számára és hatással vannak életükhöz: társadalmi hatalmi viszonyok, emberi jogok, oktatás, információs technológiák használatuk és a béke fenntartásának nemzetközi politikája.

Társadalmi részvétel, társadalmi hatalom. A globalizáció emberivé formálása, azt jelenti, hogy felhívjuk a figyelmet azokra a pozitív lehetőségekre, amelyek elősegítik a hatékony kommunikációt, kapcsolatartást és hálózatiépítést, összehatárokon, társadalmi rétegekben és szexuális „határok” között. Keresztnl. Amikor globális fórumokon folyamunk párbeszédet, valószínűleg szem előtt kell tartanunk azt, hogy akár a politikai, gazdasági

identitásokkal rendelkező embereikkel tartjuk a kapcsolatot - emberi léptékű és hangteretű kapcsolatot. A globalizáció pozitív értékei sem írhatók fel annak a tudatosulását, hogy a globalizáció eseményei nem történelmek az emberi társadalom gyengébb rétegeinek, a hátrányos helyzetben lévőeknek a rovására. Éppen ellenkezőleg, a humanus léptékű globalizáció ahhoz kell, hogy hozzájáruljon, hogy az emberek élere jobb legyen, a nők és férfiaké egyaránt. Könnyebben, jobban hozzájussanak a modern technológia előnyös oldalához.

A gazdasági globalizáció a nők számára is új lehetőségeket teremtett a vállalkozásban és gazdaságban való részvétel tekintetében. Azonban, ha a nők valóban részeseire akarnak válni annak az újfajta gazdaságnak, fel kell vértémezniük magukat azokkal a tudásokkal és készségekkel, melyek lehetővé teszik számukra a gazdasági részvétel, egy sajátos gazdasági erő létehozását. Azaz a nőknek gazdasági hatalomra is szert kell tenniük ahhoz, hogy érdekeiket valóban érvényesíteni tudják, hogy a gazdaság eszközeit saját érdekeik megvalósítására használhassák úgy, hogy még több és változatosabb emberi értéket és tapasztalatot képviselnek és jelenítenek meg. Ez az új női társadalmi rendelősrangba helyezi az emberi méltóság elismerését és legfőbb értékként való kezelését.

Ahhoz, hogy a nők részeseire váljanak a globális folyamathoznak befolyásgyakorló eszközökkel és készségekkel kell rendelkezniük, egyéni öntudattal, önbizalommal és hittel saját értékeikben és tehetségeikben. Eh-

ülk, melynek során megmutathatják a személyes és közösségi érdeklődésüket. Olyan kommunikációs eszközök kell, hogy rendelkezésükre álljanak, olyan tudatosság és tervezettség gyakorlása szükséges, mely hatékonyvá teszi a nők reprezentációját a közéletben, a gazdaságban és a kultúrában egyaránt, azaz az élet minden területén.

A döntéshozó hatalom gyakorlásának új módjait alakultak ki, a tradicionális piramiszerű hatalmi láncolat helyett, a nemzeti kormányzati hivatalok és vállalati vezetők hierarchiája helyett, a hatalom nagyban függ a kommunikációs csatornák megletétől, a telefon, a műholdak, az elektronikus kommunikációs eszközök bitizálásától és hatékony használatától. A globalizáció és a tömegkommunikáció olyan hatalmi értékrend felé viszi a döntéshozatalt és gazdasági cselekvést, mely mindenekelőtt helyezi a gazdasági önérdéket. Ezzel párhuzamosan az információáramlás sebessége annak a kezébe adja a hatalmat, aki legelőbb, leghatékonyabban hozzájárul ahhoz és tudja, hogy mit tehet a tudással és kapcsolatokkal, amire szert tett. Ezért ezt a készséget a nőknek is meg kell tanulniuk. Azt, hogy hogyan használják az elektronikus technikát nem csak befogadóként, fogyasztóként, hanem a tudás és információ létrehozóként és kezelőjeként is, sajátos önérdékeiket kommunikálva. A kommunikációs hatalom használatát az jelenti, hogy olyan készségeket és tudásokat kell elsajátítani, amelyek eszközként segítenek abban, hogy olyan cselekvő tevékenységeket hozzanak létre, melyek rákényszerítik a politikát az

ilyek nők érdekeit szolgálják a kormányzati intézményrendszer működésében és a gazdasági magánvállalkozások szervezeti kultúrájában egyaránt. Még kell értünk a hatalom új természetét és meg kell tanulunk azokat a módszereket, melyek segítségével használni tudjuk magunk is azt.

Emberi jogok. Az emberi jogok és a béke iránti elkötelezettség a DNNNSZ központi kérdése, hiszen az I. Világháború után, 1919-ben a béke ügyében jött létre a nemzetközi szervezet.

A nők jogai a nők életének minden aspektusára vonatkozhatnak - politikai, gazdasági társadalmi és polgári tevékenységekre egyaránt. Az elmúlt harminc évben számos a nők helyzetét érintő ENSZ konferencia híreltette újra és újra a nők jogai érvényesítésének szorgalmazását. Az 1979-ben elfogadott *Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés (fájdalmasan minden formájának kiküszöböléséről)* kezdve a *Pekingi Nyilatkozaton és Cselekvési Programon* keresztül a *Peking +5* ön át. Sajnos azonban az elvi nyilatkozatok nem csökkentették a nők jogai ellenkövetel erősnek mértékét, világszerte a nők hátrányos megkülönböztetését. Az emberi jogok megsértése azt a problémát veti fel, hogy nincs elegendő politikai akarat az emberi jogok beültetésére és érvényesítésére a konkrét helyzetekben és környezetekben. Ezért az IFUW és DNNNSZ tagjai aktív érdekérvényesítést határoztak el annak érdekében, hogy a Pekingi Cselekvési Program célkitűzésének érvényre szerezzenek.

- az esélyegyenlőség biztosításának a legszélesebb politikai értelemben,
- a közéletben,
- a munkavállalásban és fizetésekben,
- a munkahelyi szexuális zaklatás problémáira tekintetben,
- a szólás- és véleményszabadság, az önkifejezés szabadsága ügyében,
- a tömegmédiá szexista kultúrájával szemben,
- az idős nők emberi jogainak védelmében.

A Gender-mainstreaming „törvénye” és nőmozgalmi források. A „gender mainstreaming” gondolata az 1980-as években született az „ENSZ Nők érvében”. Elkötörte a civil nőmozgalom megfogalmazását az észrevételket, hogy a nőket segítő vagy nőket célzó programok nem mutatnak fel semmilyen jelentős eredményt. Az ekkor létrejövő nemzeti programok túl gyakran marginalizálják a valóságos döntéshozatalt és társadalompolitikát alakító fórumokon. Ezért alternatív stratégiák keresése lett a cél. A válaszok megkeresése arra a kérdésre hogyan juthatnának ezek a programok a perifériáról a főáramba. Ez a fel fogás nyolc alapvető mentén fogalmazható meg:

1. **Felismerés, elfogadás, elismerés:** annak az elfogadása, hogy a társadalmi nemek / nemi szerepek hatalmi szempontjait (gender issues) szerepet játszanak egy-egy intézmény kultúrájában, szervezeti felépítésében, humán erőforrással kapcsolatos politikájában, programtervezésében és végrehajtásában. A nemek viszony-

rendszerének az elemzése felélenlül szükségül ahhoz, hogy az ebből a helyzetből szisztematikusan kikerülő konfliktusokat meg tudjuk szüntetni.

2. Sokféleleg, sokszínűség, pluralitás: a különböző társadalompolitikai állami intézkedések másképpen hatnak a férfiak és nők társadalmi helyzetében, ezért nem feltételvezető az, hogy minden egyes férfi és nő ugyanolyan tapasztalatokat szerez a nemek alapján történő diszkriminációt/hátrányos megkülönböztetést és magánálzódást illetően. Különböző férfiak és nők csoportjai esetleg specia- lisan kombinálódó hátrányokat is át- élnek és tapasztalnak ezeket a helyze- tet dokumentálni kell, ahhoz, hogy probléma megoldási stratégiája meg- formálható legyen.

3. Egyenlőség: a nemek közötti egyenlőség érvényesülésének előfel- tétele az emberi jogok elismerése, szorgalmazása és érvényesítése - a gyermekek, fiatalok jogai, nők jogai. Ez az elv maga után vonja az egyenlő esélyek politikai szükségességét.

4. Egyenrangúság politikájai olyan speciális tevékenységek/intézkedé- sek, melyek arra szolgálnak, hogy megszűntessék a negatív és előnytelen vélekedéseket a nemek társadalmi és kulturális megkülönböztetését illető- en, azaz különösen megkérdőjeleze- dők a szexista sztereotípiák és külön- ségértékek.

5. Felhatalmazódás/helyzetbeho- zás és ágencia: személyek és cso- portok helyzetbehozása. Központi kérdés abban a tekintetben, hogy a fiatal nők és férfiak rövidtávú és hosszútávú szükségleteiket megfo- galmazzassák és megvalósíthatassák. A

vöré válas folyamata a tudatprez- tészel (consciousness raising), tuda- tossa válással kezdődik és az önmag- valósítással folytatódik. A nők és fér- fiak önbizalmát, önképét, cselekvési lehetőségei tárházának megisme- rést, egymás támogatását és saját „hígek” megfogalmazását és megva- losítását jelenti.

6. Társadalmi részvétel és paritás: részvétel a társadalmi változások létre- hozásában és irányításában, gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális téren egyaránt - alapvető fontosságú a ne- mek közötti egyenrangúság megvaló- síthatóság.

7. Nők és férfiak partnersége: a nők felhatalmazódása/helyzetbe hozása azonban nem jelentheti egyben a fér- fiak kirekesztését. A férfiak és nők kö- zötti társadalmi partnerségi viszony mindkét nemet inkább megerősíti, a- helyett, hogy a rivalizáció és hierarchia kialakulását vagy fennmaradását tá- mogatná.

8. Társadalmi igazságosság: a ne- mek közötti egyenlőtlenségek felelő- síthetők a más hátrányos helyzeteket. A társadalmi programok nem elég haté- konyak akkor, ha nem veszik számít- tásba a nemek közötti különbségeket. Minden hátrányos helyzetet kezelni szándékozó programnak tartalmaznia kell olyan elemeket, melyek a nemek közötti egyenlőtlenségeket is célzózzák egyben.

DNMSZ és AIPFE együttműködés, 2004.

Az International Association for the Promotion of Women of Europe (AIPFE) elnöke (Rodi Kratka, görög nyelvű) a Dalmatiai Környezet (Dalmatian Environmental Movement) meke-

tesésére a Diplomasi Nők Magyaror- szági Szövetsége szervezeti keretei kö- zött, abba a feladatba vágnunk bele, hogy háttérteremtünk a nemzeti köz- i szervezet jövőbeli magyarországi te- vékenységének, lehetőség szerinti köz- reműködésük önálló működésében.

Az AIPFE nem kormányzati, non- profit nemzetközi nőszervezetet há- lózza, melynek célja, hogy elősegítse az európai nők társadalmi részvete- lének fejlődését, „láthatóvá” és elis- meretté tegye a nők szerepét az európai integrációs folyamatban, ezáltal hoz- zájárulva a sokszínűség és sokféleleg európai értékeké válásához. Az AIPFE támogat minden olyan kezdeménye- zést, mely elősegíti a hatékonyabb ce- lekvési formák EU-s intézmények- ben való megjelenését a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség témájában.

Az elkövetkező három hónapban lehetőségünkhez mérten szeretnénk hozzájárulni a nemzetközi szervezet egyik legfontosabb projektjéhez a „Women of Europe Award” odaíté- léséhez. Ez a díj egyik eszköze a nők által felmutatott erdőtényesség elis- merésének és elismerésének, külö- nös tekintettel az állampolgári cselek- vés, kultúra, gazdaság, oktatás-kuta- tás, az EU integrációs törekvések megvalósulása terén nők által végzett munká benuitására.

A AIPFE hálózati munkájában va- ló részvétellel együtt lehetőség te- remtődik arra, hogy magyar jelöltek is javasolhassunk a 2004-ben odaítélen- dő díjra.

Ehhez az AIPFE protokollja sze- rint egy olyan zsűri kialakítására van szükség, melyben lehetőség szerint ci- vil szervezetek képviselői, a különböző

és média szakértők, valamint hírne- ves személyiségek vesznek részt. A bi- zottság feladata annak az eldöntése, ki legyen az ország jelöltje a szélesebb társadalmi felkutatás után javasolhat- közül. Ennek eldöntéséhez természet-esen feltétlenül szükség lehet egy vi- szonylag informális megbeszélésre, de az AIPFE által kialakított kritérium pontok is segítenek a döntésben.

A jelöltállítás után média kampány szervezésére kerülne sor, melynek cél- ja egyrészt a szervezet ismertségének megalapozása, valamint a díjazást magyar képviselő megismertetése a közéletben. Az EU szintű döntésre várhatóan szeptemberben kerül sor.

Az AIPFE ezt a „Women of Euro- pe Award” díjat 1990 óta adja ki két- évente. Eddig volt brit, szlovák, spa- nyol francia, német, és görög díjazot- ta.

Reméljük, nem sokára közönlhe- tünk egy magyar díjazottat!

Thun Éva, elnök (DNMSZ)
2004. június

A DNMSZ magyar jelöltje az AIPFE „Women of Europe” díjára, 2004.

Elkes Irén Borbála

1993/1994 fordulóján kezdtem ér- deklődni a feminista gondolatok iránt a Nőszemély című folyóirat kapcsán, amely Magyarországon a kilencvenes évek elejétől megjelenő, évről-évre hiányzó egyetlen feminista időszak- kiadvány volt. Az igényes lap rend- szervezési utáni megjelenése mind fe- minizmus- mind sajtótörténeti szem- pontból korszakos jelentőségű volt és szünetelése (1998) óta ismét nem lé-

lyóirafiacon. Mint az Országos Széchényi Könyvtár - Magyar Nemzeti Könyvtár főmunkatársa, munkám mellett 1994-ben bekapcsolódtam a lap kiadásába és öt éven keresztül szerkesztői tevékenységemen kívül önálló írásokat is publikáltam benne. Együttrel elkezdtem feldolgozni a magyarországi, huszadik század eleji Feminista Egyesülete folyóiratának, *A Nő és a Társadalom* címűnek történetét. E kutatómunka természetesen tovább vezetett a *Feminista Egyesület* (1904-1949) történetének feltárásához is. A levéltári munka során kapott eredmények később a mellékelt publikációs lista írásának és előadásainak keretében adtam közre.

1995 és 2000 között feminista előadássorozatot szerveztem havi rendszerességgel Budapest egyik frekvenciá színházában a feminista/ gender témakörök legérelmesebbjeiről. Az ezek előadói egyetemi tanárok, neves kutatók voltak (egy alkalommal a Magyarországon tartózkodó *Betty Friedant* is útvörözölkertük) ugyanakkor a sorozat nyitottságával és a nagyközönségnek szánt szervezéssel kihozta a témát az egyetemnek felai közötti Ize-lytő a témakörből: *Ágya és lánya* (Ac nádý Judit, Adarnik Mária); *Hőse a hízarló?* (Rey Mária); *A feminista teológia* (Nagy Edit, Vörös Éva); *Adókatlan szerep?* (Belen Anna, Sára Casaro); *A nő mint vállalkozó* (Nagy Szeged Karalin); *Régi és új partizmus* (Thun Éva, Meskó Andrea); *Nők az információs társadalomban* (Tószegi Zsuzsanna); *Nőmozgalmak a Monarchia idején* (Susan Zimmerman); *"Az aranyos nem jászról, s kedélyességéről"* (Fábi Anna)

A **Feminista Hálózat** igen aktív

és külföldi nőszervezetekkel, hosszú éveken át vettem részt minden olyan tanácskozáson, munkacsoportban, amely a magyarországi női esélyegyenlőség kérdéskörében javaslatokat tett. E csoportok bizonyos fokú nyomásgyakorló súlyokkal hozták a gender témák a közbeszéd részei le- meg kellett szólni az abortusz, a prostitúció, a női fogalkoztatáspo- litika kérdésében, különösen törvény- vagy rendelemódosítást megelőzően.

A **Prostitúció Nélküli Magyarországról** külcen aláírójával 2003. augusztus 3-án mozgalmat indítottunk a new yorki egyezményből való kllépés megakadályozására, a prostitúció valódi háttérének leplezésére, a megelőzés és az utógondozás kökövetésére.

2001-ben szabadegyetemeszerző képzés tematikáit dolgoztuk ki Thun Évával, **Nőhankör** néven, amely új típusú társadalomismereti tudás léte- hozását és továbbadását célozta meg, az egyéni és társadalmi feladósággal szemben. A projekt keretében a **Feminizmusról - előfélételek nélküli** című előadássorozat bemutatja a mára elfeledett, jobbra ismeretlen hazai és nemzetközi feminizmus történetét a választói küzdelmekről a „gender studies”-ig. Ismerette és elemezte a nemzetközi dokumentumokat, amelyk az akkori országokat kölelezték a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetések kiküszöbölésére. Kitért a gyakorlati kérdésekre, amelyek a munkavállalás, az egészségügy, az oktatás, a média, az eroszak és a hatalom viszonyait gender szempontból te-

keszfehérvári helyszínenken valósnul meg és mint kidolgozott anyag bármikor felhasználható újabb képzések alapjául.

A **Civil Rádióban** öt éve kéthetenkénti rendszerességgel sugározott **HÍR-NÖK Beszélgetések** című másor feminista nézőpontból tárgyalja a nőket érintő aktuális vagy történeti kérdéseket. Céja a nemek közötti esélyegyenlőség gondolatának népszerűsítése, a nők „beleszólási jogának” előegyítése. A szerkesztésnél négy fő szempontot vesz figyelembe: egy-egy klasszikus feminista témakör megvitatása, új kutatási eredmények ismertetése, aktuális hazai és nemzetközi események népszerűsítése és a civil nőszervezetek munkájának bemutatása. E műsor típusok változtatása adja ki a kéthetenként megszólaló **HÍR-NÖK** Beszélgetések sülusát. Ennek a műsornak a szerkesztési feladatát szintén Thun Évával együtt végzem.

Fonfonsnak tartom, hogy mindazt a sok ismeretet, amelyet az elmúlt tíz év során a nőnindományok terén megszereztem, hasznosítani tudom hivatásomban is. A könyvtáros szakmai konferenciák alkalmával az általam előadott gender megközelítésű témák egy nagy múltú intézmény és egy nagy múltú szakma betekében nyének poligárijogot, ezáltal is a „gettósodás” ellen harva. A könyvtáros szaksajtó eddig már három dolgozatomat köözte, amellyel a gender megközelítés újabb teret kapott be. Munkám melánnyalásít jelentő, hogy könyvtárunkban megrendezhetem 2001. december 12. és 2002. március 25. között egy, a huszadik század magyarországi nőmozgalomáról és a feminizmusról szóló konferenciát is helyet adott.

Társadalom - hazánk székelyi költője című kiállítás, melynek lezárásaként a Nemzeti Könyvtár a kapcsolódó, nagy sikerű konferenciának is helyet adott.

Könyvtárunkban található egy különleges gyűjtemény, a **Magyar Asszonyok Könyvtára**. A Széchényi Könyvtár későbbi reprezentatív kiadványa számára megírtam az ezt a könyvtárat ismertető tanulmányt és folyamatosan van egy nagyobb légezetű munkám is ezzel az 1888-ban alapított női gyűjteménnyel kapcsolatban, mely időben megelőzte a francia, az angol és a holland női könyvtár létrejöttét.

Mindennapi tájékozható tevékenységben emellett, hogy a pedagógia, a szociológia és a pszichológia szakirányoztatója vagyok, újabb lehetőségek nyíltak arra, hogy az egyre sokasodó nótudományi/nőtörténeti szak- és phd dolgozatok készítőit a megfelelő tudással segítsem munkájukban. Ez esetbenként azt jelentő, hogy a dolgozat íróját konzulensi szintű szakmáncsokkal és irodalomjegyzékekkel látom el.

Az e-mailben, vagy az Internetről elérhető **LIBINFO** szolgáltatásunkra érkező kérdések között is növekvő számban vannak a feminizmusról, nőmozgalomról, vagy egy-egy konkrét női történetről érdeklődő tudakozások, melyet kellő alaposággal tudok megválaszolni. Így elmondható, hogy a Széchényi Könyvtárnak személyben felkészült szakjátékozatója van feminizmus/gender témakörökből.

Fonfonsnak tartom, hogy ilyen mértékben sikerült felintárlt szerveztem a

színtéren, s ehhez (a mai napig) rengeteg önkéntes munkával, önképzéssel reemitté(tem) meg az alapot. Önképzésem tanulságai vezettek arra is, hogy mára létezik egy teljességgel láthatatlan, bár *háttérben* mentoring tevékenységem, munkahelyi és magán körkörösben tanácsal, információval, adott esetben konkrét segítséggel bátorítom nőtársaimat, ha úgy látom, „kügráélethezőség” adódik számukra.

Az önkéntes munka jelentőségét más okokból is kulcsfontosságúnak tartom: Magyarországon a tizenkilencedik században felvirágzott egyresülni élet erőszakos végét ért és közel fél évszázadon keresztül nem élhettek az állampolgárok egyesületi jogokkal. E hosszú idő alatt elsovtaradtak az aktív állampolgári reflexek s ezzel együtt a lakosság alattvalói attitűdöt alakított ki. Ezáltal óriási demokratikus deficit keletkezett, melynek leküzdésére csak a valóban független, valóban alulról szerveződött közösségek képesek. Különösen a feminista közösségek, melyek a demokratia nagy iskolái lehettek, de csak akkor, ha hitelesek tudnak maradni. Hitelességük abból fakadhat, hogy a demokrácia alapelveit teljes mélységükben újragondolják, nagymértékben támaszkodva az ebben a tárgyban bőséggel található feminista szerzőkre. A középpontba az ún. *hagyományok elvetésé* állítanak, melynek tudatosírásiáig minden csak tömeg maradvány, s nem lesz csoporttá. (...) A helyettesítés elvetéséből folyik az a költelvény, amely állandó viszonyosságot kíván meg a helyettesítő s helyettesített, azaz képviselő és választó között, viszonyosságot nem az értelmek, hanem a mártírcsere aláírásán. A helyettesítő

szempontjából a kapcsolatot a BIZ-4 LOM hozza létre, melyel neki a helyettesített adózik, a helyettesített szempontjából a SZÁMADÁS szerzői között a viszonyt. A bizalmat meg kell érdemelni, a számadásra pedig jogcím kell. A kritika hiánya éppoly hiba, mint a felelősségérzet hiánya, mert enélkül a közönlék levő kapcsolatból függőségi viszony lesz." (Wagner Lilla)

Egy évvezetes feminista tevékenységem során minden megnyilatkozásai formát (az írott és az elektronikus sajtót, a csoportmunkát, a szakcikket, a konferenciákat stb.) arra használtam fel, hogy a fenti értékeket népszerűsítsen. Mely meggyőződésem, hogy „A feminizmus világát és nem pályát. A pályánkat nem állítottam fel a világátéletemet, hanem ennek sem akarom dialógusát dobni a pályát, a melyre nem a választ, hanem ellenállhatatlanul úgy vit. (Becky Schwimmer Rózsa - Badajosi Újságírók Almanachja 1912.)

Úgy vélem, sok hivatásának élő nő érezhet hozzám hasonlóan, ezért azon az álmomon dolgozom, hogy a legkülönfélébb foglalkozású női könyvelők, orvosok, eladók, művészek, választott pártjaink mellett elkölvezett feministák is legyenek egyben, akik beemelve saját munkaterületükre a speciális női értékeket is, magas etikai normák szerint tudnak működni. Emellett a társadalmi folyamatokat kellő tudatossággal képesek az erős szakelenség, a szociális igazságosságot, az esélyegyenlőséget szempontjait tekint befolyásolni, valamint a napjainkban elterjedt sematikus nőképeket pozitív irányban megváltoztatni. Mindezekben természetesen nem kéne-

sek a tudomány, a kultúra, az oktatás területére olyan hatást gyakorolni, hogy azáltal a sok felhalmozott női tudás valódi társadalmalaktól erővé válhasson.

Budapest, 2004. augusztus 23.

A DNMSZ elkötelezettségének, célkitűzéseinek és érdeklérvényesítési fórumainak kijelölése, 2004.

A DNMSZ elkötelezettségének hatja, hogy nyomást gyakoroljon annak érdekében, hogy a nők képzettége és a képzéshez jutási lehetőségek (közoktatásban és felsőoktatásban) színvonalasak maradjanak. Ehhez kapcsolódóan a DNMSZ elkötelezettsége még az emberi jogok és biztonság terén folytatott tájékoztató és érdeklérvényesítő munka. (Elnök eszköze az információk technológiák „bátrabb” használata és alkalmazása mondanivalónk közlésére és ismeretbőve tételére.) A DNMSZ hatékonyabb véleményalkotásra törekszik a gazdasági élet és kultúra terén zajló változások értékelése és a nők számára pozitív módon való befolyásolása érdekében, ezért szerepet kíván vállalni a közéleti párbeszéd erőteljesebb formálásában. A DNMSZ támogatja a közéleti szerepet vállaló nők tevékenységét az államigazgatási adminisztrációban és döntéshozatali fórumokon, kifejté véleményét a nőket érintő társadalmi szintű döntésekben, és befolyásolni kívánja azokat a nemzeti közéleti társasvezetéseket tevékenységhez hasonló módon. A DNMSZ olyan nemzetközi és hazai kapcsolati és együttműködési hálózatot kíván

hatja véleménynyilvánításának hatékonyságát. Ezzel a DNMSZ aktív módon bekapcsolódik a nemzetközi szövetség együttműködési hálózatába.

Ma a DNMSZ egy olyan speciális közéleti tereket alakíthat ki, melyben lehetőség nyílik a diplomás nők sokrétű és sokoldalú tudásának és képességének bemutatására, mely a szervezet tagjainak egyéni karrierútjából, eredményeiből és sikereiből adódik össze. A szakmák, hivatások és tevékenységek sokrétűsége, a pályák és kARRIEREK változatossága mellett a közös női élet és művelődési tapasztalat illeves érdeklérvényesítési szándék lehet az összekötő kapocs. Ennek a felhalmozott tudásértéknek megőrzése és hatékony reprezentációja, az összekötő kapocs erősítése és ezáltal az együttműködés és szolidaritás erősítése a DNMSZ élvitathatatlan feladata. Ezért a DNMSZ olyan belső kommunikációs és együttműködési formák és fórumok megtervezését és megtervezését tűzi ki célul, melyek egyrészt e „saját” tudásforrás pozitív kihasználását segítik elő a kapcsolattudás és hatékony kommunikáció eszközzeivel, másrészt megerősítő háttérként szolidaritás és konfliktus megoldást segítő csoportként szolgálhatnak olyan nehézségekkel teli egyéni karrier szintűcikkben, melyben tagtársaink egyre gyakrabban kerülnek az egyre élésebb versenykörülményű közéleti és intézményi kultúra közegében.

A DNMSZ terveiről

DNMSZ tudásbank létrehozása, melynek célja a diplomás nők munkájának, képességének eredményeink látrítása és felhívás a közéleti

értékeremítésük jelentőségére. A tudásbank létrehozásának első lépései a következők lehetnek:

- Történeti „arcképcsarnok”, melyben elsősorban a régi Egyetem és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesülete tagjainak eredményeit és sikereit mutatjuk be.
- Az értékeremítés és tudásteremtés mai képviselőinek megkeresése, eredményeik bemutatása, rövid életrajz, publikációik, alkotások, stb. Olyan interjúk készítése, melyek arra mutatnak rá, hogy személyes élményeikből merítve, milyen előnyök ill. háttérnyük származik abból, hogy nők. Ezzel a munkával arra is lehetőség nyílik, hogy a megkeresettek esetleg szívesen válnak a jövőben DNMSZ tagokká, így személyükön keresztül is elősegíthetik a DNMSZ ismerettségét.
- Ez a feladatot feltétlenül hosszútávú és részletes tervkénségeket igényel: információkereső, kapcsolatteremtő, szerkesztő munkát egyaránt.

DNMSZ Szabadegyetem elindítása

Annak ellenére, hogy a társadalmi nemek tudományá elméleti és gyakorlati ismeretei ma már elfogadottá váltak a kultúrában és közéletben, mégis igen kevés lehetőség adódik arra, hogy ilyen jellegű képzésben vehessenek részt mindazok, akiket a téma érdekel, vagy szakmájuk gyakorlásához elengedhetetlen a témakörben szerzett szakszerű információ és tudás. Ezt a hiányt szándékszük pótolni a DNMSZ Szabadegyetem, mely minőségileg új típusú társadalomismereti tudás létrehozását, átadását és továbbterjesztését szolgálja. A társadalmi

és társadalmi folyamatokról, kulturális jelenségekről alkotott ismeretek terében a jelenlegi gyakorlati tapasztalatokra és a nem identitások jelentőségét figyelembe véve a társadalmi kontextusba helyezett tudás megteremtésére törekszük.

HÍREK A NŐI NAGYVILÁGBÓL

A háborúról újra és újra, 2003.
Kedves Múndenki! Kérdéseim a következők: Vájon mi lesz az ENSZ és egyezményeinek sorsa? És mindentől mi következik a számtalan világméretű kormányzati elköteleződésekre vonatkozóan? Most épp a nőkkel, a békével és a fejlődéssel kapcsolatosakra gondolok. Mi a hitelesség és a jogtalapja az eddigi hivatkozásainknak - CEDAW egyezmény -, ha nyilvánvalóan semmisenek lehet tekinteni a közös beleegyezést? Lásunk világosan: mindentfélé háború - az ovo - nőellenes. Hiszen mielő szől általában a háború:

„Eddig komolytalanokodtunk. Itt, most már rendtel kell raktunk, itt mindenki össze-vissza ugrálhatott, most már nem viccelünk, szétcsapunk. A fegyverek szava az igazi valóság. Minknek komolytalan sítánczó és pampogó nők ajtókölése. A szép komoly katonaseregek majd betonoszlopokszilárdan helyállnak a világért, figyelnek a fegyverek szavára, és hogy ne legyen szabad, ami mindentfélé jöttment szélsőségesnek jó”. A nők és gyerekek, öregek és betegek pedig csak homokszemek a jól olajozott fogaskerékünk között, azaz ebben a szépen lopkodókkal és vadászbombázókkal, csatapultógépekkel és cirkálókatákkal képekkelt UTÓPIÁBAN. (1 db spirt lopkodó nehézbombázó több mint 2 milliárd dollár). Ti nők nem idevalótok vagytok, mi döntünk a világ soráról, és hogy mi a fontos a világban.”

A világban a tulajdonnak éppen

csak 5 %-át birtokolják a nők, míg a gyermekekről való gondoskodásban mindinkább magukra maradnak.

Minden háború a férfivalom kezdődően kifejeződése. Ezért hát jól gondolja át mindenki a hatalom, uralom és a háború természetét.

Hazamegyünk: Európa lépésről lépésre. Az Európai Unió Kommunikációs Közalapítvány tisztelettel meghívja Önt 2003. április elején, délelőtt 11 órára, a Millenáris Teátrum második emeleti sajtóközpontjába.

Feljártódk "Hazamegyünk: Európa lépésről lépésre" című sorozatunk.

Vendégeink: Gulyásné, dr. Gurmai Zita, országgyűlési képviselő, Hernádi Judit, színésznő, Lévai Katalin, főigazgató, Munkáügyi Minisztérium, Esetfegyelmőség Főigazgatója

A keddi beszélgetés témája: Nők az Unióban. Mit tesz az Unió a nők háttérnyos helyzetének felszámolásáért? Lehet-e rendelkezéssel éveszázados szokásokon változtatni? Mi történt a dél-európai országokban? Akarják-e a feministák az Uniót? Erősödik-e a magyar nők jogvédőleme? A csaláktörvény után keresnek-e majd annyi pénzt a nők, mint a férfiak?

Megjelenésére feltétlenül számíthatunk. Üdvözlettel: Elek János, a sajtóközpont vezetője

Az 50 legstikeresebb magyar újság. Ma (május 15., csüt., 2003.) megjelent A Magyar Hírlap külső száma. Az 50 legstikeresebb magyar újságlistáján. Természetesen önmagában is érdekes olvasmány, de ha össze-

haszonlíjuk a tavaly megjelent 100 leg-sikeresebb magyar üzletemberrel (mind pasi), mind slúvásban, mind hirdetéseiében, és hangvételében, meg inkább az. Tök drága, de jobbat tesz ezeket a klassz nőket nézegetni a szép, fényes papíron a nő önbecsülésnek, mint 5 pszichológus. Sisterhood is powerful (Rich sisterhood even more...) Juhász Bori

Női Széder, 2004. Mi a széder? Miért női széder? Kik is vagyunk mi? A Szédert több éveztede ünneplik a zsidó családok. Akkoriban, amikor a jeruzsálemi szentély még állt, a tavaszi zsongás egyben a zarándokok ideje is volt, és emberek sokasága lepte el a Templomhegyet ez időben. Pészah mindamelllett hogy az aratás időszakának a kezdetét jelöli, egyben, és főleg az Egyiptomi rabszolgaság végét és az Egyiptomból való csodákkal teli kivonulást ünnepli. A Templom lerombolása óta az ünnep az emberek otthonába „költözött”, illetve egy közösséggyakran közösen üli meg a Széder estét Pontos forgatókönyv is van hozzá, a Hagzada, mely elmésél(eti) az Egyiptomból való kivonulást, és felszólítja a felnőtt generációt, pontosabban „természetesen,” a férfiakat, - és egy-két kivétellel a szédeket hagyományosan Ők is vezetik, - hogy „fiat”-nak mindenképpen mesélje azt el. Innen is ismerős a bibliai idézet: „És meséld el fiaidnak...”

Mi pedig, egy csapat nő úgy gondoljuk, hogy a felszabadulás története, és a történet mesélése és hallgatása nekünk is sokat adhat. Egyiptom héber nevében (Mitzraim) címölő-giallag benne van a „szük” (zár) is, és valóban, a „szükségből” való kijöve-

mes élményre egyaránt. Sajnos a Hagzadából viszont hiányoznak az egyébként a történetet segítő női szereplők és a női mesélők, akik a mi női tapasztalatainkat hordozzák. Mi tehát mindent bepótolni, kiegészíteni, megajpasszolni, továbbbővíteni kívánjuk: hagyomány, tavaszi zsongást, szabadágynkat közösen ünnepelve nők körében (vallási-szármasági hovatartozástól és kortól függetlenül a sokszínűségjegyében).

Célunk, hogy magán az estén már tudjunk igazán együtt ünnepelni, és ne monoton módon a magyarázatokkal és tanfással teljen az egész este. Ezért fűvezető előprogramokat szerveztünk, amelyekre szeretettel várunk mindenkit - akár jön a Női Széderre, akár nem. Reméljük, hogy hozzásegítjük programjainkkal a résztvevőket, hogy a jövőben bátran vállalkozzanak maguk is a hiánylek vezetésére, és hogy több előkészülettel, nagyobb izgalommal és gyakorlati tudással várják a pillanatot, amikor a tavaszi hangulatban, megfelelő áldás után a pászkákreccsannak roppannak, a torma összeszotítja a száinkat és felharsannak a már ismert és fülbengadt pészahi dalok!

Pészahi előkoncert, daltanulás és buli - Március 24-én 6-8 pm a Nőházban (VII. Ker Városligeti fasor 47-49). Fantasztikusan tehetséges és dinamikus Nina Maraney előadásában és vezetésével, aki Londonból jön a szervezők meghívására és gitárral, jókedvvel pészahi előbubla imvitalja a megélemlenket. Műnendki jöhet, gyerekek, férfiak, idősek és fiatalok felidézhetik, illetve együtt izlelhetnek bele a több éveztedes hagyomány dalába, és készíthetnek közösen hogy az árti-

lisban beközöntő Pészahi szédes-téleink aktív részesei lehessenek. Gyerekeknek - és akiknek gyermekleke engedni - arcfestés a koncert alatt. A helyszínen frissítőleki biztosítjuk az emegát és a dalokból/zenei anyagból összeállított CD is kapható. Belépő felmöt-reknek 600 Ft, gyerekeknek 300 Ft (a résztvevőknek, akik jönnek a Női Széderre is, a széder belépőjéből 1200 Ft-illerve 600 Ft engedményt biztosítunk)

Ami a Hagzadából kimaradt és Miriam pohár festés - március 28-án du. 3-5-ig (Brd. 06-20-3944216-os telefonszám): A Női történetek. Miriam, Yocheved, a bábák, és a többi háttérbe szorult női szereplő kerül reflektorfénybe. Tanulunk és beszélgetünk róluik - és egyéb női történetek hasonló sorstának okairól. Miriam pl. a Bibliában elsőként említett női próféta, mellesleg Mózes nővére, aki az Egyiptomból való kivonuláskor a kivonulók egyik aktív, doboz-táncos vezetője, aki személelhez sok-sok éndem és történet fűződik, amikről kevesen tudnak. Mivel a puszai vándorlás során beidövelkezett halála után a Biblia rögton a kúak elapadásától szármol be, a rabbinikus hagyomány a víz jelenlétét Miriam személelhez köti. A női széderek pedig tovább fűzik a szavazgukutak jelentőségét. Énterő isleten körülmények között, kreatívitás.. szükességben, bátoraság, spiritichalítás..

Kínem mire van szüksege kedvezőten körülmények között. Így kerül a Miriam pohár a szédesasztalra - egyelőre főleg olyan szédesasztalokra, ahol a nők érdemeit elismerik - a Miriam-poharakkal ünnepelve mindazt a forrás, amit a kúak és Miriam személel-

programunkat Miriam pohár festéssel zárjuk. Az elkészült Miriam poharakat pedig viszonzáthajtuk majd a Női Széderre! Belépő felmöt-reknek 600 Ft, gyerekeknek 300 Ft (a résztvevőknek, akik jönnek a Női Széderre is, a széder belépőjéből 1200 Ft-illerve 600 Ft engedményt biztosítunk)

Női Széder - Április 1-én, este Spi-noza házban, 7-11-ig (Dob u. 15): Nőleink és gyerekeknek. Megkéséreljük a hosszú estebe nyúló ünnepet hol szórakoztató, hol elgondolkoztató, személys élményt nyújtó, megindító interaktív események zómévé vártaszolni. A Pészah jegyében, hagyományos és új izekkel! Belépő felmöt-reknek 5000 Ft, gyerekeknek 2500 Ft, amelyekből a fűvezető programokon illerve előkészületekben való részvétellel arányában engedünk 2200 Ft, illerve 1100 Ft-ig. Mindenkint sok szeretettel várunk, a Szervezők: Bányi Andrea, Kispéter Erika, Kuny Andrea, Spronz Júlia, Wirth Judit. És sokan mások, akik a szervezés menetében már segítkeztek ill. segíkezni fognak.

A nők „áveszik a hatalmat”, 2004. Kedves Chi! Mindig nagyon sajnálom, ha olyan cikkeket olvasok, melyekben a „nők áveszik a hatalmat”. A „hatalombirtoklás” soha nem jellemzett nőket. Nők nem törekednek hatalomra. Nők nem kezdeményeznek háborúkat, nem mesztrolnak le kisébsegéket, nem gyártanak fegyvereket. A maritliménaris társadalmakban, amelyek a napi sajtó „nőuralomnak” állít be, és a napi sajtó férfiak szerkesztik, nincs „nőuralom”, hanem nő és férfi között teljes egyensúly. A nagycsalád élén a legidősebb nő áll, de a család szóvivője mindig a legidősebb férfilag

hozatalal hoznak, tehát addig vitatnak meg egy témát, mit 100 %-os egyetértés nem jön létre, kompromisszumokat belevéve.

Mi persze azt képezzük, hogy ez nagyon hosszú ideig tart, mert mi a patriarchális világunkban - évszázadok óta - mindig leszen vagyunk, hol akarnak átvenni tőlket, hol a csapda, hol kell vigyázni. Ok nem. Ok szolva vannak a kompromisszum-kötésekhez, a konszenzushoz. Olyan náluk nem létezik, hogy a kisebbségnek, amely nálunk 49 %/1 is lehet, egyseftien nincs szava!

Részt vettem Luxemburgban az Matrarchtámskutatók 1. Világkongresszusán, meghallgattam az összes egymással fügegetlen kurató előadását, akik a világ különböző részein élnek - élnek - matrilinéis társadalmakban kutatási célból, (Mexikó, Alaszka, Kína, Tuaregek, Mikronézia stb.), tudom, mitől beszéltek. Sziv. Údv. Judith

"A jövőtérítő szerint a nők átveszték a hatalmat"; Matthias Horx a napokban egy Szaburgban tartott konferencián ismeretlen közlegyőft. Szavai szerint néhány év átméleti fázisban vannak a nyugati országok: ipari társadalomból kaszunként tudatalapú társadalomná válhatek. Ez a tény jelentő hatást gyakorol majd a képzési, szocializációtársadalmi rendszerre is" - mondta. A Bécsben élő német tudós további "magatundéként" említtette a nők egyre növekvő szerepét, az átlagéletkor emelkedését, a képzés és a munka világának új felhívásait, valamint az egyén önnevelőstására törekvésének általános tendenciáját. Horx az elmúlt harminc évet lélegzettelálfító képzési forradalomként értékelte, jelenre az osztrák sajtó. Az érettségi előtt álló

például már most meghaladja a hatvan százalékot és a felsőoktatásban is egyre több szakon dominálnak a hölgyek.

A tendencia egyértelmű: "A nők azánya a felsőoktatásban a jövőben túlszámnyalja a férfiakét, míg utóbiak inkább a szakmákkal kapcsolatos képzési formákban jeleskednek majd." Érdemes, hogy azokban a régiókban, ahol sok a keresőképés nő, meguigrák a születések száma is, vagyis karrter és család egyáltalán nem zárák ki egymást.

4000 képestlap a családon belüli erőszak ellen, 2004. Az idei Szület Fesztiválon több mint ezer szügethkö támogatta az Amnesty International (AI) Magyarország családön belüli erőszak elleni küzdelmét. Az AI Magyarország sátrában a látogatóknak lehetőségtük nyílt arra, hogy a négy parlamenti párt frakcióvezetőinek címzett képestlapok aláírásával támogassák a civil szervezet küzdelmét a bánalmazott nők védelméért. A küldönleges aláírás-gyűjtő kampány keretében a négy politikus részére 1000-1000 névvel, címmel, aláírással ellátott képestlap gyűlt össze, amelyet az Amnesty International juttat el a címzetekhez.

A képestlapok aláírói arra kérték a frakcióvezetőket, hogy olvassák el, ismerjék meg a témában jártas civil szervezetek véleményét, továbbá a Parlament őszi ülészakán minél hamarabb fogadtassanak el egy olyan hatékony törvényt, amely alapján fel lehet lépni a bánalmazók ellen.

Az Amnesty International Magyarország a sikeres felbuzdulva honlapján, a www.amnesty.hu-n, közösen a NANE-val illetve a Hábas Corpus Munkacsoporttal, hamarosan online is felhívta a képestlap-alkotó, amely né-

sze az AI Nők Elleni Erőszak Megszüntetésért folyóított, 2004 elején indított kampányának.

Amennyiben további információt szeretnének kapni a témával kapcsolatban, keressék Podor Márk igazgatót a 321-47-99-es irodai vagy a 70/237-80-37-es mobilszámön.

AI linkek: www.amnesty.org/hu/nem, www.amnesty.org/actforwomen

Tiszteelt Felhasználónk! Szeretettel meghívunk A NŐ EZERARCA Kapcsolatlenző- és Fejlesztő Központ nyitott napjára 2005. április 24-én vasárnap 15-18 óra között.

A nyitott nap keretében megtekinthető a központ, és megrendezésre kerül a Női Akadémia IV. Előadása. A nap ünnepejelenségét rövid hasznánc bemutató is emeli. Kérjük, hívja azokat a barátokat is, akiket érdekelhet a munkánk és a terveink. Jelenléti számdék visszajelzését várjuk a 319-2519 vagy a 06-20-226-9191 telefonszámon, vagy E-mail címen: Comolnar@axelerco.hu vagy info@amoczerarca.hu
Cím: 1124. Fodor utca 134. Megközelíthető: Parkasréti temető fölött, a Hóvirág utca felől, Fodor utca és Ágnes utca sarkán.

Program

15 - 16: A központ megtekintése - Ékszentálfkás és vásár "A hódító nő kincseshádjára" aragy válogatás Ormama ajánlatában - Antioxiás mérés

16 - 16.25: Végk Nikola, 13 éves tanuló hasáncbemutatója, aki az Országos hasáncverseny „nyitott forma” ezüst és bronzérmes nyertesé

16.25 - 17.30: A Női Akadémia IV. Előadása "A nők és a karrter" NGUYEN DUUJIAN ANH szociálpszichológus, egyetemi docens

17.30-18: Diskusszió - Zárás Szeretettel várjuk A Nő Ezar Arca munkatársai nevében, Dr. C. Molnár Emma, ügyvezető igazgató, pszichoterapeuta

Női vezetők lendítük fel Magyarországt fejlődését, 2004, MTI hír: A Magyarország fenntartható fejlődési szolgáló társadalmi párbeszed fellendítése az elsődleges célja a Női Vezetők Fórumának, amely a magyar politikai, gazdasági, tudományos és kulturális élvezető személyiségeinek részvételével, kedden tartotta alakuló ülését az Országházában.

A rendezvényen részt vett többek között Szili Katalin házelnök, Göncz Kinga ifjúsági, családügyi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter, Gurmai Zita EP-képviselő és Czako Borbála, - a fórumot megszervező, Károly walsai herceg által alapított - Hungaritan Business Leaders Fórum elnöke.

Meghívást kapott az alakuló ülésre Dobrev Klára, a miniszterelnök felesége is, ő azonban - megbelegedése miatt - nem tudott részt venni az eseményen.

Szili Katalin a tanácskozást követő sajtótájékoztarón a fórum fontos feladatainak nevezte a társadalmi felelősségvállalást a politikák, a gazdaság és a társadalom kapcsolattendrászerepön.

Jegyzőkönyv a Nőképviselői Tanács civil delegáltjainak jelentéséről, 2005. február 28. 13-15 óráig

Helyszín: az ICSZEM tükörrterme, 1051 Budapest Akadémia utca 3.

Jelen vannak: Csapó Ida, Magyar Női Erdéktérnyesítő Szövetség titkára, Magyar Internetező Nők Egyesülete (MINÖK) elnöke, Báthymé Tárk Julianna, Szegedi Nők Klubja, Ásbóhné Thorma Judit Maóvár Nők

Szövetség, Ökrös Lászlóné, Pálóc Nők a Hohnapért, Brunner Tiborné, Nők a XXI. Századért Egyesület, Foszák Józsefné és Tóth Klára ugyanonnan, Havasrétné Méry Judit, Gyóni Nők Független Szervezete, Barasovich Antal, Nemzetőrök pártcsaposa, Barasovich József, Független Ifjúság Egyesülete, dr. Révész Piroška, Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány, Rábai Zita, Nagycsaládok Országos Egyesülete (NOE), dr. Kovács Annamária, Magyar Úgyvédők Egyesülete felügyelőbizottságának országos elnöke, Wirth Judit, Magyar Női Erdékvényesítő Szövetség elnöke, Nők a Nőkért Együtt az Erdőszaki Ellen Egyesület (NANE), Szigeni Sára, Hosszútávú Egészségmegőrző Program (HEP) Egyesület, Rózsáné dr. Lugkovicz Marianna, MSZOSZ Női Választmány, Csapó Emma, Kiri Velede Egyesület, dr. Felde Erzsébet, Magyar Polgári Nőfórum Egyesület, Elkes Ilona, Magyar Asszonyok Érdekszövetsége, Elkes Irén Borbála, Civil Rádió Hír-Nők Beszélgetések címűsora, Csizsar Lászlóné, Magyar Védőnők Egyesülete, dr. Juhászné Halász Judit, Zöld Nők, Adamik Mária, Ömbudnói Programiroda Alapítvány, Farkas Márta, Sarlahner Andrács Közhatalmi Egyesület, Bacsa Éva, ICSSZEM Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlősége Főosztály, Juhász Géza, Habecs Corpus Munkacsoport, Bódis Enikő, kudaró

Bacsa Éva: Kérdezi a jelentővőket, megengedik-e neki, hogy jelen legyen, tekintve, hogy ő nem civil.

A jelentővők röviden kérdezik egymást, látja-e ennek valaki akadályát, majd miután senkinek nincs kifogása,

lenlétehez.

Wirth Judit: Kérdezi akarunk-e felciliátort, s hogy mi legyen az ülés befejezésének időpontja, tekintve, hogy közben nem érnék rá fél óráig, ameddig a termet megkapjuk.

Csapó Ida: Wirth Judit küzdötte ki, hogy a mai alkalommal sor kerüljön a Nőképviselői Tanács civil tagjainak ajándécszáma javasolva ezért öt magát felciliátornak.

Valaki (nem mutatkozik be): Javasolja, hogy Bacsa Éva vezesse az ülést.

Wirth Judit: Tiszázódott, hogy Bacsa Éva megfigyelőként van csak jelen. A jelölés a civilek dolga, nem szerencsés ebbe a miniszteriünni alkalomozottnak belefolynia. Megkérdézi, van-e másvalakire javaslat, szertinte más is lehet.

Valaki (nem mutatkozik be): Javasolnák néhány dolgot a kedves kolléganőknél, tisztázunk alapvetőket. Először a vonatkozó kormányhatározat értelmében az országos szervezetek tehetnek javaslatot. Ki országos? A Tanács tagjainak végző kiválasztása a miniszter asszony közigazgatási hatáskörébe tartozik, mi csak javaslatot tehetünk, ezért annál jobb, minél több jelölt közül választhat a miniszter. Nyilván, az általános demokratikus elvek szerint szavazzunk.

Csapó Ida: Kézi a jelentővőket, hogy mutatkozzanak be. Javasolja, hogy ne legyenek a hozzászólások partalankok. Felteszi a kérdést, legyen-e facilitátor, és elfogadják-e Wirth Juditot.

A jelentővők nyílt szavazással egyhangúan elfogadják Wirth Juditot az ülés moderátorának.

Wirth Judit: Jegyzetel-e valaki, és vállalja-e, hogy jegyzőkönyvet készít.

könyvez, mert a szavazásokban úgyisem főgrésztervenni.

Wirth Judit: Van-e más jelentkező? Nincs. A jelentővők nyílt szavazással egyhangúlag megszavazzák Juhász Géza jegyzőkönyvezetőnek.

Wirth Judit: Válasszunk két jegyzőkönyv-hitelesítőket.

Többen javasolják Csapó Idát és Asbóthné Thorma Juditot, majd a jelentővők nyílt szavazással egyhangúlag megszavazzák őket jegyzőkönyv-hitelesítőnek.

Wirth Judit: A miniszter a Nőképviselői Tanács összejelkítésánál 6 főt "a nők érdeklépviseletét ellátó országos hatáskörű társadalmi szervezetek" javaslatára alapján" ker fel. A miniszternek itt nincs választási lehetősége: akik javasolunk, az kerül be a Nőképviselői Tanácsba. További 3 tagot pedig az e kategóriába nem tartozó, a nők eselyegyenlőségének javításáért dolgozó civil szervezetek képviselői közül nevez ki. Emel fogva úgy látja, a jelen gyűlés javaslatot tehet az utóbbi 3 főre is, ám a miniszter ezt a javaslatot nem köteles elfogadni. Fontos ezért, hogy kik vannak itt. Országos szervezetek-e, rendelkeznék-e a szükséges legitimációval? Eljárák-e a nők érdeklépviseletét, s ez benne foglalnak-e az alapszabályukban? Ha ugyanis olyan szervezetek vesznek részt a javaslatételben, amelyek nem felelnek meg e kritériumok valamelyikének, akkor a javaslat érvénytelen lesz, megkánadhatják a nők érdeklépviseletét tényilegesen ellátó szervezetek, s a miniszter is visszadobhatja. Ezt most fontolják meg. Kérem, hogy mondják el, milyen szervezetet képviseltek, s hogy az országos-e és a nők érdeklépviseletével foglalkozik-e.

Asbóthné Thorma Judit: A Magyar Nők Országos Tanácsának, Szövetségének elnöke vagyok, 42 tagszervezetünk van, országosan összesen 10 ezer fő tartozik a tagszervezetekhez. Ezt a létszámot az 1989-es megalakulásunk óta tartjuk, bár van némi mozgás, ki-és belépések. Nemcsak belsőli, hanem kiterjedt nemzetközi kapcsolataink is van. Foglalkozunk a nők vonatkozásában minden területtel, munka, egészségügy, tanulás, stb. Működtejük a női akadémiát, jelen vagyunk minden, a nőket érintő területen, ahol a nők hasznára tudunk lenni. Amennyiben kérdések merülnek föl, a legitimációnk nem vitatható. Minden szükséges papírt bemutatott már a Miniszteriünni.

Kovács Annamária: Az egyesülete belépett az ügyvédnők nemzetközi szervezetébe is, tavaly óta vannak bejegyzve. Nem érti magát jelölhetőnek a Tanácsba. Az egyesületi elnök meghatalmazásával van itt, jogosult a szervezet nevében szavazni, fél óráig érti.

Barasovich József: Hallgatorként lesz jelen.

Havasrétné Méry Judit: Nem országos a szervezete, de megyei. Több konzultáción vettek részt, jelen voltak, hallatták hangjukat, tiszteletben tartják a férfiak és nők egyenlőségét. Bevezetnek a 40 főöltnek részére a német-angol-ország nyelvroknaát. Amint hall, reméli, elfogja tudni vinni.

Valaki (nem mutatkozik be): Ki képviselíti országos szervezetet?

Barasovich Antal: A Nemzetőrök pártcsaposa vagyok. Reméli, ki fog dönteni, hogy a nőkkel tudnak együttműködni. Szervezete itt is keresi az együttműködést.

Brunner Tiborné (Zsóka): Nemcsak Kesztheben vannak jelen, hanem az egész nyugat-dunánúli régióban, sőt Burgundon is tartoznak hozzájuk. Benne vannak a Magyar Női Érdekvédelmi Szövetségben.

Révész Piroška: Nem országos a szervezete, gyermekvédelemmel foglalkoznak Regionálisan.

Rábai Zita: A Nagycsaládosok Országos Egyesülete kiemelten közhasznú országos szervezet, mely egyéb feladatai mellett, az alapszabályban rögzített módon, nőképviselet is ellát. Mintegy 16-20 ezer tagot számlálnak. Kormosné Debrezeni Zsuzsa képviseletében, teljes felhatalmazással van jelen, mert ő éppen kitérdőn tartózkodik.

Juhász Géza: A Habas Corpus Munkacsoport nem nőszervezet, ámbar nők emberi jogival foglalkozó, vegyes tagságú, az országban bármilyen lakó nőknek jogvédő szolgáltatásokat nyújtanak. Nem fog a szavazásban részt venni, és jelölni sem.

Bódis Enikő (a jelenléti ívet nem töltötte ki): Nem szervezettel képviselem, hanem kutató, egy EU projekt keretében a belvasúti egyetemen megbízásból folytathat harmadmagával egy a régióra kiterjedő, a nők és férfiak esélyegyenlőségével kapcsolatos kutatást. Csizsár Lászlóné (Zsuzsa): A Magyar Védőnők Egyesülete országos szervezet, 1991-ben alakult, taglétszámauk jelenleg 4600 fő.

Eljékes Irén: Szervezettel nem képvisel.

Ekes Dora: A Magyar Asszonyok Érdekvédelmi Egyesülete elnöke vagyok. Többek közt a közbiztonság megvédésére, ez a szervezet ugyanaz, amelyiknek a közfelhatalmazás az volt a neve. Magyar Asszonyok

Asszonyok Érdekvédelmi Szövetsége. Erősszervezet, melynek a tagszervezeten keresztül több ezres taglétszáma van. Tagja voltam az előző Nőképviselői Tanácsnak.

Felde Erzsébet: A Magyar Polgári Nő Fórum Egyesület az NCA törvény értelmében országos szervezetnek tekinthető, hiszen 7 megyénéli nagybizottság van, a szervezet tagot delegál az előző Nőképviselői Tanácsba.

Csapó Emma: A Kétféle Választás 1996-ban alakult, országos szervezet, prosztruktúrából képlemi segítenek a nőknek.

Rózsné Lupkovic Marianna: Nemcsak az MSZOSZ Női Választmányát, hanem a másik 5 szakszervezeti konföderáció hasonló szerveit is képviseli itt (felszólítja mind az öt teljes nevet). Az Országos Érdekvédelmi Tanácsban kialakult mechanizmus mintájára a Nőképviselői Tanácsban olyan módon kívánják képviselhetni magukat a szakszervezetek, hogy két mandátum egyike az MSZOSZ Női Választmánytól, a másik pedig a másik konföderációtól, a többi szakszervezet konföderációtól osztozna a két mandátummal.

Juhászné Halász Judit (most érkezik): A Zöld Nők nem bejegyzett szervezet. A környezetvédelemben igen aktív, felkért szakértőként tagja, mint Zöld Nők a Nőképviselői Tanácsnak. A Parlagfű Mentés Magyarországi elnöke, ennek vannak a nőpótlókat érintő kérdései.

Szigeti Sára: A Hosszútávú Egységvédő Program (HEP) Egyesület elnöke, Volentics Verának a megbízásából van itt. Még nem tekinthető a nők érdekvédelmi szervezetnek, hanem a nők érdekvédelmi szervezetek számára ellátó szervezetek.

Wirth Judit: Noha én vagyok a Magyar Női Érdekvédelmi Szövetség elnöke, ezt a szervezetet ezen az ülésen megállapodásunk értelmében Csapó Ida tükör képviseli. Én itt a NANE Egyesületet képviselem, amely országos hatókörű segítségvonalat működtet bántalmazott nőknek. Az NCA is elfogadta a NANE-t országos szervezetként. Mivel azonban a NANE tagszervezete a Női Érdekvédelmi Szövetség, amely itt képviseltetve van, nem kívánok szavazni.

Csapó Ida: A Magyar Női Érdekvédelmi Szövetséget képviselem itt (röviden: Női Érdek), amelynek 45 tagszervezete van, és betölti az Európai Női Lobbiból (European Women's Lobby, EWL) magyarországi nemzeti koordinátori szerepét is. Az Európai Női Lobbinak országunként egy-egy olyan nagyobb női szövetséget lehet a tagja, amely nőszervezetek széles skáláját tömöríti, továbbá nyílt, demokratikus és átlátható módon épül fel. Egyébként a MINŐK Egyesület elnöke vagyok. A MINŐK szintén tagszervezete a Női Érdekvédelmi Szövetségnek, ezért külön nem kívánunk szavazni. A Női Érdek nevében fogok szavazni.

Báshyiné Tatar Julianna: A Szegedi Nők Klubja a Nőszövetség tagszervezete, 1998-ban jegyezték be, foglalkoznak érdekvédelmi tevékenységekkel. Két fővel voltak jelen az előző Nőképviselői Tanácsban.

Adamik Mária (most érkezik): Az Ombudszó Programiroda Alapítvány részéről vagyok itt. Mivel alapítvány vagyunk, érdekmérten nincs tagságunk, de országos szolgáltatást nyújtunk nőknek a Nővonalon, szociális, esélyegyenlőségi problémáinkban. Tudományos kutatás is folytatunk.

Wirth Judit: Össze kívánja foglalni, kik tekinthetők az itt magukat képviselő szervezetek közül a nők érdekvédelmi szervezetek ellátó országos hatókörű társadalmi szervezetek:

1. Nőszövetség, 2. Újgyvendők Egyesülete, 3. NOE, 4. Védőnők Egyesülete, 5. M. Asszonyok Érdekvédelmi Szövetsége, 6. M. Polgári Nő Fórum, 7. Kétféle Választás, 8. MSZOSZ, 9. Női Érdek, 10. NANE

Rózsné Lupkovic Marianna: Az MSZOSZ Női Választmányának elnöke engem azzal a megbízással küldött ide, hogy a többi 5 konföderációt is képviseljem.

Juhász Géza: Van erről Önnek valamilyen papír?

Rózsné Lupkovic Marianna: Nincs, hiszen a többi konföderáció nem is kapott meghívót ma napra. A delegálás módját korábban beszéltek meg.

Wirth Judit: Igényt tartanál arra, hogy a többi 5 szakszervezet nevében is szavazzass?

Rózsné Lupkovic Marianna: Két mandátumot kívánunk, egyet az MSZOSZ Női Választmányának, egyet a többi 5 szakszervezeti konföderáció nőtagozatának, amelyek rotációval váltanék be a posztot.

Többben hozzászólnak, nem értik, mi az a lenne szó, kérdezik, hogy akkor végül is hány szavazati jogot akar magának az MSZOSZ képviselője.

Asbóchné Thorina Judit: Nem értem világosan. Megkérdeznék a szakszervezeteitől. Dönteniük kéne, kik szavazhatnak. Wirth Judit: Nem akarják fölvezetni?

Asbóchné Thorina Judit: Döntünk el, kik jogosultak szavazni.

Wirth Judit: Először azt döntünk el, ki szavazhat, kik képviselnek itt of-

széles hatókörű, a nők érdekképviseletét ellátó társadalmi szervezetet. Amikor az előbb összeháztuk, 10 szervezet volt, amely minden feltevélnél megfellemlítást: Ebből én a NANE nevében nem kívánok szavazni, mivel a Női Erdeken keresztül képviseletük magunkat: Újból összeháztuk a fent felsorolt szervezeteket.

Rózsáné Lupkovic Marianna: Megbízást kaptam, hogy az MSZOSZ-t és az 5 másik szakszervezeti konföderációt is képviseljem.

Wirth Judit: Hány szavazati jogot akarsz?

Rózsáné Lupkovic Marianna: Kettőt, egyet az MSZOSZ, egyet pedig a többi öt nevében együttesen.

Elkes Irén: Ragszkodunk kényes bizonyos alapvető szabályokhoz. Először is, hogy jelen kéne lenne annak, aki szavazni akar, ez a minimum.

Rábai Zita: És akkor a Nagycajdosok Országos Egyesülete nevében én is adlak le több szavazatot, mivel nekünk pedig sok tagszervezetünk van.

Csapó Ida: A Női Erdeken 45, a Nőszervezetnek 42 tagszervezete van, a M. Asszonyok Érdekszervezetének is több maci. Akkor nekünk, ernyőszervezeteknek hány szavazati jogunk legyen? Ez elvi kérdés. Szintén egy ember legfeljebb 2 szavazat nevében szavazhasson.

Wirth Judit (Rózsáné Lupkovic Mariannához): Értjük, hogy ez a megújásod. (A többiekhez) Elfojadjuk-e ezt?

Rózsáné Lupkovic Marianna: Eleinte nem akartam emiatt szólni, de most megkérdezem, miért nem kívánok minden szervezetet?

Wirth Judit: A meghívót kiküldtük a női társaságoknak. Úgy tudtuk, azon rajta van minden aktív nőszervezet. Nem volt akadály annak sem, hogy ezt a meghívót továbbítsa bármelyiknek.

Juhász Géza: Erre az ajánló gyűlésre eleve nem kell előznie minden létező nőszervezetnek, csak az országosoknak. Van egy csomó vidéki, lokálisan működő szervezet is. Nem sok értelem lett volna idehívni pl. a makói nőegyesületet, ha egyszerűen csak az országosoknak van szavazati joguk, akkor a kormányhatározat szerint a jelölési folyamatban.

Rábai Zita: Mi is csak közvetve kaphunk meg a meghívót, de ez nem okozott problémát.

Báshymé Tárk Julanna: A kormányhatározat szerint 3 plusz főt mely szervezetekből delegáljuk? Az országosság kritériuma csak a 6 fő delegálásnál szerepel a kormányhatározatban.

Wirth Judit: Az országos ernyőszervezetről fellelelezhető, hogy becsatornázzák a városi, megyei, illetve regionális szervezeteket. Javasolja, hogy minden országos szervezetnek egy szavazata legyen.

Farkas Márta (most érkezik): A Szakleher Andrásh Közhasznú Egyesületet képviselem.

Juhász Géza (Farkas Mártához): A jelenlévőktől azt kértük, hogy a bemutatkozásuk azt is közöljék, hogy a szervezetük a nők érdekképviseletét ellátó országos hatókörű társadalmi szervezetnek tekinthető-e, s ha igen, akkor foglalják össze röviden, hogy mi alapján. Ezt Önök is kérik, annál is inkább, mert a szervezetük nevéből a felekevény-

sen látszik, hogy a nőket képviselnék, hiszen egy férfiól neveztek el magukat.

Farkas Márta: Szerteágazó tevékenységünk van, német kulturális tevékenységünk is van. Feladatunkban benne van az alapszabály szerint is a nők képviselete.

Juhász Géza: A kormányhatározat szerint azok a szervezetek jogosultak itt javaslatot tenni, amelyek a nők érdekképviseletét ellátják. Tehát nem az a feltevé, hogy valahol le legyen írva, hogy képviseli a nőket, hanem ez a kritérium a valóságos helyzetre vonatkozik. Egy alapszabályba pár paragrafot lehet írni, hogy egy szervezet csomó mindenkit képvisel, a nők mellett akár az úrhajósokat is. De itt nem ez az érdekes, hanem hogy valóságosan ellátják-e a szervezetek a nők képviseletét. Ön eddig engem arról nem győzött meg, kérem, mondjon arról valamilyen konkrétumot.

Farkas Márta: Dolgoztam a Minisztériumban, vannak projektjeink a nőknek a döntéshozatalban betöltött szerepeivel kapcsolatban. Számos szervezettel működünk együtt, többek között a Partners Hungary-val is van közös programunk.

Adamk Mária: Én tudomásul vetttem, hogy az Ömbudnó Programjoda Alapítvány, noha közismerten a nőkkel kapcsolatos tevékenységet fejt ki évek óta, nem szavazhat itt, mivel nem társadalmi szervezet, hanem alapítvány. Nem látom igazolnát, hogy volt az Önök szervezetének kormánykapcsolata, itt sokan nem tudják, hogy mi csináltak, mivel indokolja, hogy megéletemnek a círel oldalán? Csak azért, mert megfellelhetnek a formális kritériumoknak?

Farkas Márta: A Nőszervezetben végzettem képzést EU projektet vezettünk női társaságban, nőprojekteket.

Juhász Géza: Én még mindig nem látom be, hogy Önök mitől minősülhetnek a nők érdekképviseletét ellátó szervezetnek. Egy dolog a nők számára szolgáltatást nyújtani, más dolog a nőket képviselni.

Juhász Géza: Fontos lenne a környezetvédelmi téma bevitelére is a Nőképviselői Tanácsba. Én például részt vettem olyan környezetvédelmi programban, ahol a nők esélyegyenlőségének szempontjait néztem. Ha Asbóthné Thorma Judit nem segít, nem vagyok itt.

Felde Erzsébet: Jogszabályok. Ragszkodunk a jogszabályhoz. Ne az öntévesztés alapján dőljön el, hanem milyen szavazata van. A kormányhatározat szerint "a Tanács hat tagját a nők érdekképviseletét ellátó országos hatókörű társadalmi szervezetek javaslatára alapján a szociális és családügyi miniszter kéri fel". Az szánt jogilag, hogy a szervezet alapszabályában benne van-e, hogy országos hatókörrel ellátja a nők érdekképviseletét.

Wirth Judit: Nem ilyen egyszerű ez, hiszen a legtöbb szervezetnek nincs is itt az alapszabálya. Kinek van kifogása az ellen, hogy a Szakleher Andrásh Közhasznú Egyesület szavazati joggal rendelkezzen ma is?

Többben megszólalnátok, hangszavat. Csapó Ida (Farkas Mártához): Benne van-e az alapszabályukban, hogy ellátják a nők érdekképviseletét?

Farkas Márta: Igen. Többben beszélnek, hosszú hangszavat. Wirth Judit: Van-e ellenvevé az el-

len, hogy a Szaklehetner András Közhazsnú Egyesület szavazati joggal rendelkezzen ma itt? Senki nem mondta, hogy neki ellenvétele lenne.

Wirth Judit: Fölmertük, hogy vannak itt olyan szervezetek, amelyeknek a képviseltek magukat valamely nagy női emnyőszervezetben, ön-magukban is országos nőszervezetek. Ha a Szaklehetner András Közhazsnú Egyesület szavazati joggal rendelkezik, akkor én annak sem látom akadályát, hogy például a Nők a XXI. Századért Egyesület is szavazhasson. Ohajtanak-e az emnyőszervezetektől külön is szavazni, akik ilyenek?

Juhász né Hálás Judit: A zöid mozgalomnak országos egyeztető fóruma van. Röviden vázolja az ottani szavazási rendszert.

Többen érteletlenkednek.

Felde Erzsébet: Van az egyéb kategória, ahol 3 jelölire lehet.

Wirth Judit: Ott a miniszter nem köti a javaslatot. Itt az a probléma, hogy van pár jelenlévő szervezet, amelyek eddig önkorlatározásból nem kívántak élni a szavazati joggal, noha teljesen megfellelnek az országos nőszervezetek keretében. Kérdezi Brunner Zsó-kát, akar-e a szervezete nevében szavazati jogot.

Brunner Tiborné: Igen, akar szavazni.

Csapó Ida: A MINŐK is akar szavazati jogot, hiszen országos nőszervezet, és nemcsak interneteznek, hanem érdekléprviselettel is foglalkoznak.

Rózsáné Lupkovics Marianna: Én pedig az 5 szakszervezet konföderáció nevében is szeretnék szavazni.

Asbóthné Thorma Judit: Én pedig a 42 tagszervezetünk nevében is szavaznak akkor? Kezd komikus lenni ez az egész.

Szigeti Sára: Bejelenté, hogy ő is kíván szavazni.

Wirth Judit: Szavazást javasol arról, hogy az MSzOSz Női Választmány delegálja egy vagy két szavazati jogot kapjon-e.

Többen megszólalnak hangzavarral.

Wirth Judit: Szavazásra fölteszi a kérdést. Az országos szervezeteket képviselő jelenlévők közül kilencen arra szavaznak, hogy az MSzOSz Női Választmány delegálja egy szavazati jogot kapjon. Mivel ez abszolút többség, Wirth Judit kimondja, hogy az MSzOSz Női Választmány delegálja egy szavazati jogot gyakorlatilag.

Wirth Judit: Kéni, hogy a jelenlévők nevezzenek meg jelölteket, akik közül szavazással kiválasztjuk, hogy ketet ajánlunk a 6 helyre.

Felde Erzsébet: Ekhes Ilonát jelöli.

Rábai Zita: Kormosné Debrecezeni Zsuzsát jelöli. Elmondja, hogy Kormosné Debrecezeni Zsuzsa a Nagyszakados Országos Egyesületének ügyvezetője, aki korábban is tevékenyen részt vett a Nőképviselői Tanács munkájában. A NOE 162 helyi tagszervezettel rendelkezik.

Adámik Mária: Nem személyeket szeretne javasolni, hanem szempontokat és szervezeteket.

Wirth Judit: Félbeszakítja. Személyekre kéri javaslatokat.

Rózsáné Lupkovics Marianna: Jelöli Asbóthné Thorma Juditot, valamint az MSzOSz Női Választmány elnökét, Völgyi Sándornét.

Csapó Emma: Felde Erzsébetet jelöli.

Brunner Tiborné: Csapó Idát jelöli.

Kovács Annamária: Jelöli Asbóthné Thorma Juditot.

Adámik Mária: Szervezeteket javasolna, ugyanis ez nem az a tanács, ahol tisztán szociális kérdésekkel kell foglalkozni, ezért nem látja kellőképp indokoltnak a NOE delegálását. Itt a jelöltjelesen női szempontokat kellene képviselni. Javasolja, hogy a Kút Vele, a Női Érdek, a NANE, a MINŐK, a Zöld Nők, a szakszervezetek, és a védőnők kapjanak egy-egy mandátumot, mivel ezek a szervezetek átfogják a nőket sajtóosan érintő problémaköröket.

Rábai Zita: Komoly tévedés azt hinni, hogy a NOE csak szociális problémákkal foglalkozik. Amint az alapszabályban is szerepel, női érdekekertis képvisel, anykákat.

Wirth Judit: Összefoglalja az eddig elhangzott neveket és további jelöléseket két.

Többen megszólalnak, személyeket jelölnek, illetve megértesítik korábbi jelöléseiket. Végül Wirth Judit összegzi a jelöltek neveit:

1. Ekhes Ilona (M. Asszonyok Érdekszervezete), 2. Kormosné Debrecezeni Zsuzsa (NOE), 3. Asbóthné Thorma Judit (Nőszervezet), 4. Völgyi Sándorné (MSzOSz), 5. Felde Erzsébet (M. Polgári Néforum), 6. Csapó Ida (Női Érdek), 7. Csapó Emma (Kút Vele), 8. Csizsár Lászlóné (M. Védőnők Egyesülete), 9. Radics Edit (MINŐK), 10. Wirth Judit (NANE).

Wirth Judit: Hat hely van.

Rózsáné Lupkovics Marianna: Ne jelöljünk-e esetleg többet?

Bacsa Éva: Lehet több, ez a miniszternek kéni.

Rábai Zita: Javasolhatunk többet, de prioritási sorrendlegyen.

Felde Erzsébet: Hat fix név legyen, plusz 4 nőmter.

Csapó Ida: A plusz három név esetében ebből a 10 névből javasoljunk, imen válasszon a miniszter.

Wirth Judit: Jelöljünk meg 6 nevet, plusz a fennmaradó 4 nevet javasoljunk.

Brunner Tiborné: Írásosan szavazunk, szavazócédujúkkal, titkosan. Mindenké 6 nevet adhatson meg a pápiron. A hat legtöbb szavazatot kapó jelöltet javasoljuk a hárts keretbe, a három következőt pedig a háromfős keretbe.

Wirth Judit: Kérdezi, hogy ezt a szavazási metódust mindenké elfogadja-e. Mindenké elfogadja. Háromfős szavazatszámiláló bizottságnak megválasztották a jelenlévők Báshyné Tatár Juliannát, Foszák Józsefnét és Juhász Gézát.

Ezután titkos szavazásra került sor: Szavazólapot kaptok: 1. Asbóthné Thorma Judit, 2. Brunner Tiborné, 3. Csapó Emma, 4. Csapó Ida, 5. Csizsár Lászlóné, 6. Ekhes Ilona, 7. Farkas Márta, 8. Felde Erzsébet, 9. Kovács Annamária, 10. Rábai Zita, 11. Rózsáné dr. Lupkovics Marianna, 12. Szigeti Sára, 13. Wirth Judit.

Wirth Judit két mindenké, hogy hat nevet írjon a szavazócédujájára, vagy ha mindégylék jelölt nevet leírja, akkor húzza át azokat, akikre nem szavaz. Majd hangosan, lassan újból felsorolja a jelöltek neveit.

A szavazatszámiláló bizottság összeszedte a szavazólapokat és külön papíron összesítette a beérkezett szavazatokat: Ekhes Ilona: 8, Kormosné Debrecezeni Zsuzsa: 6, Asbóthné Thorma Judit: 9, Völgyi Sándorné: 8, Felde Erzsébet: 6, Csapó Ida: 12, Csapó Emma: 5, Csizsár Lászlóné: 10, Radics Edit: 6, Wirth Judit: 8 szavazatot kapott.

Az Irodalmi Centrifuga kitergetti a nőrodalmat. És megteremt a férfit.

Kaffka Margit: Az asszony úgyre

A nő, kiváltképp, ha író: „tudjon elmenni - tülönni, felegyenesedni - súlypontját és értékmérőjét önmagába helyezni, nemcsak a férfi teiséésébe”. Tanuljon szolidaritás lenni; de nemcsak férfakkal és nemcsak a többi nők ellen. És mindenekfelett próbáljon közeledni önmagához és kibánvászni, felhozni magából azokat a nagy, eltemertt régpihenő, teremtő; értékeket, amelyekkel adós a világnak, s amelyek nélkülül bizonyosan hiányosabb és csúnyább ez a világ.

Több lehetőséget - pályák, munkák, szerelem, alkotás, harc, cselekvés és tanulás irányában!

Az Irodalmi Centrifuga kéthetente üzemel. Az Irodalmi Centrifuga célja, hogy felhívja a közönség és az irodalmi elit figyelmét arra a tendenciára, hogy kitapintható egy új irodalmi irányzat, amit elsősorban női irányzatnak kell neveznünk. Közvetlen, őszinte, egyszerű és meghökkenőt ábrázoló mód ez, felszabadító, fanyar, humoros és ironikus, szabad, erős, és a legkevésbé sem rózsaszín-édes. Új hangon képes szólni érzelmeiktől, testiségéről, szexualitásáról, erőszakáról, kizsárgatottságáról, olykor közvetlen, egyéni társadalomkritikát gyakorolva.

Gordon Agáta elhozza azokat a műveket, amelyek - alkotójuk neméről függetlenül - értéket jelentenek, de a nők társadalmi helyzete miatt, az emancipáció elhúzódó folyamataiban kevesebb esélyt kapnak, vagy interpretációjuk nő szempontú gazdagítása aktuális. A megidézett szerzők mellé meghív kortárs írónkat, illetve irodalomtörténészeket.

Bódis Kriszta ironókkal beszélget és hív más műfajban alkotókat. Az élet dolgaitól társalkodván szó esik nyelvről, az irodalom neméről, identitásról, irodalmi szociálizációról és számos hasonló kérdéstől. Kritikuskokat, írókat két fel arra, hogy méltassák az általuk legkitűnőbbnek tartott kortárs női szerzőt és munkáit. Kéthetente az Irodalmi Centrifugából kiemeljük a körgás középpontjától eltávolodott, „női holmit”; és a Centráli Kávéházban a leányeg felé forgó közös irodalmi temgeljébe állítjuk. Centrifuga

NŐI SZUBJEKTÍV - OBJEKTÍV?

Az élet körforgása

Írta: Szűsz-Szannán Réka

Kedveseim! Szomorú - de nem tragikus - hír kell közölnöm: nagymamám lelke tegnap este fél tízkor elhagyta a testét. Egy ideig még közöttünk lehetett, ez jó! éreztek.

Nagyon furcsa misztérium a halál, és most egy új élménnyel gazdagodtam. 32 évesen életemben először életem át, milyen, ha az ember keze között hal meg a szerette. Tudjátok, nagyon bensőséges és intím volt minden. 9 órakor a rokonok hazaindultak, fél tízkor nagymama horkantott egy párat ketten állhunk ott anyuval. A nénikém mind visszafordultak aztán úgy éjfélre színtre mindenki megérkezett. Megmosdattuk őt, fésültettük, simogattuk a finom kezét, és ölegettük egymást az uncsitessóimmal.

Régebben azt hittem, borzalmas lehet egy halottat megérinteni, mert én már ebben a hospitalizált világban szocializálódom, ahol a születés s halál reflektorfényben, klórszagban történik. De tegnap magam is rájöttem, arról Polcz Alaine ír sokat, hogy milyen fontos része a búcsúnak a halottmosdatás, -öltöztetés.

Szép volt minden. Nagymamámot tisztába kellett tenni, úgy látszik, ilyenkor a test kiűríti magát. Érdekes, mert miután anyámmal megütszogatottuk őt, rá fél órára észrevetünk, hogy megint meg kell mosdatni. Furcsa, utolsó üsznulás ez. Aztán ahogy a keze fehér lett... Amikor meghalt, feketék voltak a körmei, de aztán ez elmúlt, a keze szép fehér lett. Bársonyos volt megint - soha nem értettem, hogy egy ilyen kemény élet után, hogy lehet valakinek ennyire puha, finom keze. Az arca kisimult, megszépült.

1906-ban született, még az Osztrák-Magyar Monarchia alatt. Végigélte a viharos 20. századot, világegyesekkel, diktatúrákkal, földelés rezsimekkel.

Temetésére február 28-án, pénteken egy órakor lesz, református vallás szerint a szigetiszenteniklósi temetőben. Pusztillak benneteket. Réka

*

Az élet és az ő körforgása - na, ez a mondat dínyertes lenne a közhelyparádén, komolyan.

Minap késő este a fürdőbe ment bepillantottam nagymama régi szobájába, és az ágyán hosszabban féhérltet valarni. Egy pillanat törtézéség - biztos sok horrorfilmet néztem már meg - azt hittem, felhívatózórt nagymamám fekszik az ágyba. De más volt. Babaholmik. Vasálásra váró pólyahuzatok, rugdalozó, réklík.

Péntek reggel háromnegyed hétkor megszületett unokahúgom, Veronika Hanga.

Ő lesz az első női miniszterelnök (vagy remélem, inkább a tizedik). Békaktivista lesz, az ő nevéhez fűződik majd a világ aranygyerekeinek le-szerelése.

Megoldja az éhezés problémáját, és ehhez nem fog génpiszkált élelmi-szert felhasználni. Sőt, az összes korcs kaját beülja majd, és José Bové idős korában egy tévényilatkozatban őt felhívja utódjának.

Budapesti polgármestereket sokat fog tenni a város felvirágoztatásáért, sőt felállításáért. A mélygarázsokból uszodát lesznek, és közösségi házak. A benzinkutak helyére játszótereket építtet. Közlekedési miniszterként az ő nevéhez fűződik majd Magyarország biciklín-hálózata. Úgy is fogják hívni: a biciklis miniszter.

És ő lesz az is, aki megoldja a munkaerő-piaci diszkriminációkat, a fizetések közötti disparitásokat megszünteti.

Nem fogják szegregálni a romákat az iskolában, esélyegyenlőséget teremti mindenki számára.

Ő fogja megnyitni az összes melegfeszítvált, és olyan szép beszédet mond, hogy a jobboldali ellentüntetők elsíriák magukat, és fejedelmémé választják (illetelmesen megköszöni, de nem fogadja el a megdöntéleket).

Majd fűviszt mutat a multiknak, amiből lesz egy kis kellemetlenség, de a kizsákmányolt emberek mögé állnak, és közös erővel legyőzik a mocskos kapitalistákat.

Élete végéig - ami hosszú lesz - küzd a rasszizmus, a meghilönbözötlet ellen, felszámolja a prostitúciót, az embetkereskedelmet.

Büntetni fogja a gyerek- és nőbántalmazást, a nemi erőszakot, az uszító beszédet.

Az afrikai nők megmentőjüket fogják tisztelni benne, mert végleg megszünteti a női körülméletést.

Környezetvédő munkája megbecsüléseként a tízezeredik megszületett Pandanaci róla nevezik el, bár hosszas vita lesz, mivel egy kékbálna is az ő nevet viseli. (Még szerencse, hogy két keresztnéve is van!)

De az is lehet, hogy csak egy egyszerű ember lesz. Egy toleráns, szabadon gondolkodó, környezetvédő, sztereotípiáktól mentes, kedves ember. Akik mindenki szeretni fog.

Miért, lehet másmilyen is - ha egyszerű én vagyok a nagyménje?

Klári néni

Az interjút készítette: Tomana Györgyi

Tomana Györgyi nagyné, az ELTE Bölcsészettudományi Karán dolgozom, majd évekig tanítottam középiskolában. Sokfelé jártam a világban, sok-sok elköpzelésemet megvalósítottam de bármire is volt az utam, mindig az olyan emberi nagyságokat kerestem, mint amilyen Dr. Garas Klára műhelyszertőlénés, akinek példája szinte végigkérri az életem.

A Varosliget közepén magaslak a Szépművészeti Múzeum impozáns, langyigérő, behit sokféle tükörrel épült. Kislány koromban akart hangosan erre jártam, ahog tudtam levegni róla a szemem. Szülőimmel persze benn is jártunk, s az már a csoda maga soh' szé-momra. A művészet gyönyörűsége érintett meg, a fésztart, a szobrászat méltóság, emel-kelettsége. Vajon kike lehetnek, akik odabenn egész nap köztük dolgoznak? Aztán - ahog 18 évesen - megismerhettem a múzeum főgondnóját, mint kis kezdő tükörnő dol-gorbadatam Dr. Garas Klára főgondnóját mellett.

Megengedte, hogy Klári nénihez hívjam. Okeosan, szépen elmagyarázta mi mindent, s mindig volt trükkösök, kedves szava. Minden érdekelt, számon tartotta az eseményeket, történéseket. Amint mondtam, az fontos volt. Feladagsem, mellesrészile bárminek - soha nem hallottam.

Bámulatosan dolgozott. Egyszerűen, a manapság dinamos felhajtások nélkül, csend-ben... s csak néztem, hogy születnek egyre-másra az új érdekes művek. A későbbi években számonmra Ő volt a mértre. Egyszerűen személyisége, tudása magasan mások fölé emelte.

Most, hogy elhalok az évek, örömmel vettem a leheltséget, hogy olyan emberekről, nőkről adhatunk számon, akik a 20. századon igen nehéz élethelyzetben tanultak és alkotottak nagyot. Megkeresésemre szerény elhatározás volt a vállas, nehezen fogadta el, hogy róla írjak. Aztán ahogy meglátni kerélt az életéről, úgy írtem, est' sokaknak, mindenkinek ismernie, olvasnia kell...

„1919-ben születtem Rákosszentimrhályon. Szép gyerekkorom volt, szerető szülők vettek körül. Már kiskoromban érdekeltek a rajzok, festmények... Egy kis családi anekdota járt szájról szájról: a születem egyszer híres festmények albumbát lapozgatták, én pedig mint kislány szereperetletem körülötrtek, néze-gettem velük a lapokat. Az egyknel állítólag felkálítottam: ez nem az a kép, aminek ti gondoljátok, ez annak csak másolata! Nevet, szerzőt persze nem tudtam, olvasni sem tudam még. A szüleim elhívte nézték, hogy tényleg így van, s magukban már ki is jelölték az életutam a művészetek labirintusában...”

- Nem lehetett könnyű abban az időben bármilyen pályát is elköpzeini egy lánynak, kevés tudományosat...

„Azért határozott elköpzelésem volt, hogy merre menjek. Tudtam, hogy harccal is jár majd, s rengeteg tanulást, munkát igényel. A Pázmány Péter

Tudományegyetemen művészettörténet és régészet tárgyakból szereztem bölcsészdoktori (summa cum laude) oklevelet."

- Ami abban az időben ritkaságnak számított. Aztán hogyan alakult Klári néni pályája?

"1945-től már a Szépművészeti Múzeumban dolgoztam. Nekem ez az első, egyben az utolsó munkahelyem is. Szerettem ott lenni, hiszen kényűifiasnyira voltak főlem a művek, tudományos munkámhoz a helyben lévő könyvtár is segített. Azt csinálhattam, amúhoz értek, amit szeretek. Tehát nyugdíjazásomig a Régi Képtár tudományos munkatársaként, majd a múzeum főigazgatójaként dolgoztam. A múzeumi munka során igen sok kiállítást rendeztem idehaza és külföldön is. A sok utazás igen hasznos volt: eredetben láthattam olyan alkotásokat, amelyek idehaza csak albumokban voltak láthatók, valamint kapcsolatokat alakítottam ki, külföldi munkatársakat ismertem meg. Tudományos munkám három fő területre összpontosult: magyarországi barokk művészet, európai festészet 16-18. század és gyűjteménytörténet."

Mi volt az első megjelent műve?

"A magyarországi barokk témakörhöz kapcsolódott első megjelent munkám, az 1941-ben közzétett Kracker János Lukács disszertáció. Ezt követte a Magyarországi festészet a XVII. és a Magyarországi festészet a XVIII. században című kötet. Ez utóbbival 1954-ben már a művészettörténet tudomány kandidátusa lettem."

- Aztán ezeket sorra követte a többi, sőtbenál, sőtbb mű és kiadás. Hallhatnánk ezeketől, valamint a tudományos pályája felhalmozásáról?

"Részben a magyarországi barokk, részben az európai festészet témaköréhez kapcsolódik az 1960-ban német nyelven megjelent Franz Anton Maulbertsch monográfiám, mellyel 1961-ben a művészettörténet tudomány doktora fokozatot szereztem. A Maulbertsch monográfiát új változatban 1974-ben egy salzburgi kiadó jelentette meg. Milánóban tették közzé egy olasz szerzővel közösen írt Carlo Caltone monográfiám. Az európai festészet és rajzművészet köréből fontosabb munkáim az olasz reneszánsz portré, a velencei settecento festészet, a 18. századi német és osztrák művészet, a Caravaggio kör, stb. témakörökre összpontosultak több önálló kötettel és számos tanulmányal, hazai, illetve külföldi szakfolyóiratokban. Megjelent ezeken kívül számos tudományos ismeretterjesztő munkám főként a Szépművészeti Múzeumba vonatkozóan."

- Ezeket gyűjteményi képhez fogva, forgatni, ismerkedni a műveket, alkotóikkal. Bizonyára sokévtelre jelentett első művészeti élményt a kiadományoknak a tanulmányozása. Én is sokszor ajándéktam tanulmányaimnak, vagy vettem meg barátaimnak. Értékelő minőségét képeimnek egy otthoni könyvespolcon, bármikor örömmel felápolni.

"Én is remélem, hogy nem csak szűk közönség rétege olvassa. Hogy a művészet mindannyiunk kincsé, minden embernek élményt jelent a megismerése. Én pedig írtam és írtam, hogy marandandó legyen, tanulmányozható, ami az emberiséget a művészettel összekapcsolja. Az eddig megjelent könyvek, katalógusok, tanulmányok, cikkek száma mintegy 150. S persze nem elhanyagolható a konferenciák sora sem. Több nemzetközi szakmai konferencián vettem részt s tartottam előadást így pl. Bécsben, Münchenben, Drezdában, Braunschweigben, Velencében, Udinében, Moszkvában, Prágában, Washingtonban, Chicagóban, stb. Az MTA Művészettörténeti Bizottságának tagja, majd titkára lettem 1956-1959-ig, később élnöke. 1973-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, 1985-ben rendes tagjává választották. 1986 januárjában tartottam akadémiai székfoglalómat Művész és megrendelő, közönség és kritika címmel."

- Klári néni szereték a barátok, a munkatársak, közeli és távoli ismerősek. A hivatalos fórumok milyen módon ismerték el munkáját?

"Már az maga is sokat jelentett, hogy nem gördítettek akadályt a tudományos tevékenységem elé. Ikonográfiái és stíluskritikai megállapításaimat elfogadták. Mindennek, ami a munkámhoz kellett szabadon utánanézhettem, utazhattam, kiterjedt kapcsolattalrendszert építhettem ki, ezeket felhasználhattam. Ezen kívül Akadémiai Jutalomban részesültem kétszer, Ipoly Arnold, valamint Móra Ferenc emlékéremet is kaptam."

- Egy budai ház ötödik emeletén bírtegetünk. Úgy tudom, ez a lakás régóta megvan...

"Igen. Egy munkahely hosszú évekig, egyazon lakás is hosszú évekig... Úgy látszik, jellemző rám valami állhatatosság, vagy az állandóság keresése. De hát minék is mozdultam volna. A múzeum, mint munkahely szép, nyugodt, megnívűt, s a tudományos tevékenység számára kiválóan alkalmas volt. Ez a lakás pedig szintén mindenben megfelelt nekem. Itt friss a levegő, ha kinézek az ablakon látom a fák tetejét, az évszakok változását. Itt is lehet elmélyedni az alkotásban, írni, olvasni... Amúgy pedig a várostól sincs túl messze."

- Melyek voltak a legnehezebb éveik Klári néni életében?

"Mint mindenkinél, nekem is vannak fájó, a lelkesmet mélyen érintő emlékeim. Nagyon nehéz volt a történelem viharának ellenállni például. Látni az ellenséges pillantásokat, vagy a közöny, elviselni a "megnemertettséget". És megalkázó volt a bujkálás, hosszú éveken keresztül. Elfogadni, hogy a politikai, egy adott korsszal beleszólsz az ember magánéletébe, sokszor végérvényesen... Tehetetlenül sodródni valaki, valami, egy ideológia miatt... Talán ezek a körülmények is közrejátszottak abban, hogy az emberi élet magasszorosabb, szebő oldalát akartam látni, tanulmányozni, ismereteimet közreadni, másoknak ezzel segíteni. Amúgy egy idegen ország nyelvén beástan magam a művészettörténet csodálatos világába, nem foglalkoztam a sötétebb oldalal."

- *Többör testvért említeni, hogy a hivatása maga volt az élet, s mindig örömet jelentett. Mégis mi jelentett ebből néha kéikapcsolódás?*

„Például bélyeget gyűjtöttem. Mivel nem volt Internet, a telefonok sem úgy működtek ám, mint manapság, kiterjedt postai levelezést folytattam. A világ szinte minden helyéről van ilyen emlékem, gyönyörű kis miniatúr alkotások. Ezek rendszerezése, gyűjtése igen érdekes volt számomra. S mint minden embernek, nekem is jólesett a beszélgetés, a barát társaságokkal való kilapcsolódás, az utazgatás, ha nem munkával tel. Szép tájakat látni, embereket megismerni, mindig kellemes.”

- *Összegezte az életét a jelzőit tapasztalataikat, mi igazán Klári néni a mai nőnek a mai korban, hogyan kirajzolnak, állják meg a helyüket?*

„Beszélgetésünk elején elhangzott, hogy bizony nem volt könnyű az elindulás - még így sem, hogy aránylag korán elhatároztam, hogy mi leszek. Bár a tudomány, a művészet egy bizonyos szint felett igazán nem arról függ, hogy milyen nemű az illető, nekem is meg kellett harcolnom bizonyos előítéletekkel, kisszerű nézetekkel. Szerencsére túltettem magam ezeken, s azt gondoltam, ez a legjobb, amit tehetünk: a munkánkkal, példamutatásunkkal, életünkkel felelünk a butaságra, az emberi gáncsoskodásokra. Ha beleszűrjedünk, csak nehezebb lesz.”

Há én miniszter lennék ...

Írta: Hoppál Borbála

„Ha megvalósul a nők egyenjogúsága, akkor tildejlük a következő évszázadot.”

Garda Lerner, nőkéntató, USA

Há én miniszter lennék, Nőtügyi Miniszter szeretnék lenni. Egy egész minisztérium csak a nőknek? Igen megérdemelünk, hiszen ebben az évszázadok óta férfiak által uralt és vezetett világban olyan hihetetlen az egyensúly-eltolódás, hogy valószínűleg egy teljes minisztérium több évtizedes munkája is kevés lenne ahhoz, hogy érezhető elmozdulások történjenek.

Há én lennék a miniszter, tudnám, hogy nehéz fába vágom a fejszémet, amikor tenni próbálók a nők esélyegyenlőségének javításáért, hiszen felso-rolni is nehéz, hogy mennyi probléma vár megoldásra. Ha például a munka világát vesszük szemügyre: a női vezetők elenyésző száma, a nők túlképzettsége az alacsonyabb szinteken, az, hogy kisebb fizetést kapnak azonos mun-káért, az, hogy az anyaság csak "segély" érdemel, a háztartási munka pedig semmilyen szinten nincs megfizetve, a kisgyermekes édesanyák nem találhatnak

részmunkaidős állásokat, a dolgozó nők legtöbbször még szólanul, megfélé-lemítve tűnik főnökeik, munkatársak a zaklatását, stb.) és akkor még a csa-ládon belüli problémáktól nem is szólunk... Emre nyilvánvaló és legtöbbször által ismert jelenségeken túl a nőket sok más területen számos egyéb rejtett módon használják ki és nyomják el. Sajnos azt gondolom, hogy ezek ellen talán még nehezebb tenni, mert olyan mélyen, tudatlanul szintekig mossák alá a nők önbizalmát, önbecsülését és saját erejükbbe vetett hitüket, hogy még ha változnak is a külső körülmények (fővények születnek, lehetőségek nyílnak) sok nő e nem tudatos, belső gátak miatt nem tudja kihasználni adott-ságait.

Alljon itt néhány olyan jelenség, ami ellen szinte lehetetlennek tűnik fel-venni a harcot:

— Mindennemű - egyébként a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen - **női tevékenység lekicsinylése, bagatelizálása:** a gyermekneveléstől kezdve, a mindennapi főzésen, mosáson, mosogatóson, takarításon keresztül az ott-hon, a kert szépségéig. Mindez nem számít munkának, inkább csak a női léttelkötelességeként együtt járó pepecselésnek.

— Ha egy családanya életét a családjától való gondoskodásának szenteli, akkor ez szóra sem érdemes, sőt örüljön, ha nem "túlkanyózzák" le, mert "csak otthon ül, kotlik, nem csinál semmit". Ugyanakkor viszont, ha egy anya úgy dönt, hogy igazán "hasznos" tagja lesz a társadalomnak és elmegy dol-gozni, akkor azzal kezdik el nyomasztani, hogy micsoda szívtelen anya, amiért bölcsődébe adja a gyerekeit.

— A **női büntület** féltelvezésére és ébrentartására egyébként majdnem minden esetben bizton lehet számítani (hiszen az egész embertiség egy NŐ miatt esett bűnbe, van mit ledolgozunk), ezt megpiszkálva a nőkben, szinte minden eladható. Úgyesen megszerkesztett és elég gyakran sugárzott rek-lámokkal el lehet érni, hogy úgy érezzük, hogy sosem elég tiszta a lakásunk, sosem elég fehér az általunk mosott ruha, sosem elég izletes a főzünk, sosem elég egészséges a gyerekekünk, sosem elég szórkelten a lábunk, stb., tehát *bármily* csinálunk, bármilyenek vagyunk, az sosem elég jó.

— A médiából a nőket érő agymosás egy másik területe a szappanope-rák, a romantikus szerelmi történetek és az úgynevezett **női magazinok** özöne, amik szintén harnis ideálokat teremtenek és a valóságtól elugaszko-dott dolgok utánú sóvárgásra készítik a nők millióit, miközben elalbitnak bennük minden olyan erőt és késztetést, ami valóban közelebb vihené őket egy teljesebb élet megéléséhez.

— A "sosem elég jó" stratégia egyik legfájdalmasabb területe a női test. Ma mindenki (a kozmetikai ipar, a plasztikai sebészek, a divardiktátorok, a reklámpar, az orvosok és a gyógyszeripar) jobban tudja, hogy milyennek

KELL lennie (férfi szempontból) a "szép" és "egészséges" női testnek és mindent meg is tesznek annak érdekében, hogy a nők időt, energiát, pénzt nem sajnálva önként és dalolva vessék alá magukat bárminek, ami olyanná teszi őket, mint ez az elképzelt ideál.

— A női test alapvető működéseit (menstruáció, várandósság, szülés, menopauza) kórosnak és így - férfiak általi - kezelésre szorulóknak, tisztátalanoknak és a női gyengítő jelenségnek beállítani a legbiztosabb módja annak, hogy a nő már attól a pusztán tényről, hogy nőnek született, kisebbnek és kevesebbnek érezze magát, mint egy férfi.

— Hasonlóképpen lehet beállítani a nők természetből fakadó érzékenységet gyengéssé, hisztériának, intuícióit "dlinnek", igényeit (beszélgetésre, intimitásra) fárasztó, gyerekes nyaggatásnak, csak azért, mert más, mint ahogy a férfi működik. És ha más, akkor az csak tökéletlenebb lehet.

A női lét "másodrendűségét" súlykölő hatások és helyzetek felsorolása szinte vég nélkül folytatható, ugyanakkor ellenpéldát alig találunk. De hogyan harcoljunk mindez ellen? Egyáltalán harcolnunk kell-e?

En azt gondolom, hogy nem. Ha harcolunk, akkor a férfi "küzdőterén" kell erőnket megmutatni, ahol "harcos amazonként" eleve neveltségessé vagyunk téve, vesztésre vagyunk kitéve. A megoldás:

1. Vissza kellene adni a nők önmagukba, intuíciókba, testük bölcsességébe vetett hitét, vissza kellene vezetni őket a nőiség sajátos értékeihez és képességéhez, újra megtapasztalítani velük, hogy milyen erje van a női kreatívásnak, az együttes cselekvésnek.

2. A férfiak meg kellene tanulni megérteni és értékelni, hogy egy nő mennyiben működik másként, mi az a többlet, amit egy nő az ő sajátos szemléletmódjával, "észjárásával", intuícióival hozzá tud adni a helyzethez.

Tehát ha én lennék a miniszter programot indítanék **A NŐISÉG DICSÉRETE** címmel, aminek fő célkitűzése az lenne, hogy alapvető, széles körben elterjedt és egyeduralgó eszmék (és téveszmék) helyességét és érvényességét kérdőjelezze meg és helyükbe egy új paradigmát állítson. (Ugyan szeretném elkerülni a "női" és "férfi" tulajdonságok kategóriáit, mert féltő, hogy ezek többsége sztereotípiákból táplálkozik, mégis azt gondolom, hogy vannak általánosnak mondható különbségek látásmódban, megközelítési módokban, amelyek közül az egyik általában a "férfiasnak" kikalkolt az elfogadottabb.)

— Addig, ameddig kultúránkban az az uralkodó minta, hogy a "HŰS", uralkodik, parancsol, pusztít és öl - ha nem ezt tesszük, akkor nem is "igazi férfi" - és ezzel nap, mint nap találkoznak tv-ben, filmekben, képregényekben, ugyanakkor a női lét arttribútumai - életet adni, táplálni, növelni, nevelni,

ápolni, belkében gyarapodni - nem kap létjogosultságot addig sajnos nem várhatunk számottevő változást. Ha viszont kicsi kortól értékként állítjuk és hasonló intenzitással, érvénytelen keresztül "súlyköljük", hogy mindez érdem és megbecsülendő értékcsileg és anyagilag egyaránt, akkor talán elindulhatnánk.

— Mía már tudományos kutatások is bizonyítják, hogy a női agy és intelligencia kicsit különbözők a férfiéól: "multimodális és spirituális, azaz egyidejűleg használjuk agyunk mindkét féltekéjét és testi intelligenciánkat" (C. Northrup: *Női lét, női bölcsesség*), míg a férfiak egyenesen, célratorően gondolkodnak. El kell tudni fogadtatni férfakkal és nőkkel egyaránt, hogy ez a "női észjárás" nem a butaság jele és nem alacsonyabbrendű, csak azért mert más.

— Míg a férfiak nagy részét az egyéni siker elérése hajtja, a nők alapvetően kapcsolatokban és közösségekben gondolkodnak, sőt e kapcsolatok és közösségek építésében és fenntartásában (vagyis elsősorban nem kizárólag nyolcásban és extraprofiban). Amikor lelkisnyílen nyilatkozzák női vezetőkről, hogy "úgy vezet a céget, mint a háztartását", akkor a kritizálók elfelejtik, hogy milyen szervezőképesség, mennyi mindegy koncentráció figyelmen és mennyi gondoskodó energia fekszik ebben, ami szintén inkább elismerést, mint lelkisnyílet érdemel.

— Ha nem a másik legyőzése, hanem az együttműködés a cél, akkor a másik ember erje nem "fényegető", nem az az első gondolatunk, hogy meg kell törnünk, hanem az, hogy az ő erjéről erősebb lesz a közösség. Ha tudjuk, hogy az uralkodási kényszer nem az erőből, hanem a bizonytalanságból fakad, ha a nők megérik igazi erjüket, (mint ahogy minden jel arra mutat, hogy a férfiak tisztában vannak ezzel a női erővel, ezért a kétségbeesett igyekezet, hogy "féken tartás") nem a férfiakon akarnak majd uralkodni, hanem felesleges hatalmi játszmák helyett tényleg közösségük jobbtítását tartják majd szem előtt.

— A nők nagy része, egy csoportnyi embertől/gyerektől ösztönösen kört formál és mindenki egyenlőként ül a körben. Nincs igényük a hierarchikus alá-fölérendelődésre és mások tudására kíváncsiak, azt tiszteltben tartják, hiszen mindenkiöl lehet tanulni. Létezik és elsajátítható egy olyan modell (ld. *Riane Eisler: The Power of Partnership*), ami nem az alá-, fölérendeltségen, hanem a partnerségen nyugszik, ahol mindenki sajátos képességei legjavát nyújtva tevékenykedhet.

Tehát az új paradigma a dominancián és hierarchián alapuló társadalmi be-tendekedés helyett egy egyenlőségen, tolerancián és partnerségen alapuló világot alapozna meg. Ennek ismeretét, elterjesztését segítenék a következő intézkedéseim, ha én lennék a miniszter:

1. Munkacsoportokat hívniék életre, hogy dolgozzanak ki olyan képzési programot, amivel megkezdődhetne a tanítók, tanárok, pszichológusok, szociális munkások, védőnők, orvosok, jogászok, közgazdászok, mérnökszakemberek olyan oktatása, ill. szemléltetormálása, hogy ők és az általuk tanított, nevelt, ápoltt, képviselt, tájékoztatott fiatalok (fiúk és lányok egyaránt) már tudatában legyenek annak, miként lehet máshogy - egyenrangúnak tekintve, "masszágnak" tiszteletben tartva - viszonyulni a nőkhöz, a nőiséghez.

2. Ha ez elkészült, akkor bevezetem a **Women Studies** (magyarul Nőtudomány vagy Női tanulmányok) című tantárgyat az egyetemeken hangsúlyozottan nem csak a bölcsészkarokon elméleti képzés gyanánt, bár ez is része lehetne - hogy az előbb felsorolt területeken dolgozók gyakorlati útmutatást kapjanak arra, hogy saját hivatásukon belül hogyan segíthetik a nők magukra találását és esélyegyenlőségük megvalósítását.

3. **Pontos felméréseket készítenék a magyarországi nők helyzetéről** (nők jövedelme férfi munkatársaihoz hasonlóvá, gyermeküket egyedül nevelő anyák anyagi helyzete elvált férfiakhoz hasonlóvá, gyermekes anyák részmunkaidős foglalkoztatása, női vezetők aránya, stb.), és az országban működő női szervezetektől (a helyi, kis, "névtelen" csoportokról is, hogy adott helyzetben ők is elérhetőek legyenek), ami kiindulási alap lehet bármilyen további program kidolgozásához.

4. **Pályázatokat írnék ki ahúrói szerveződé, nők által indított, vezetett kezdeményezések támogatására** (pénzzel, számtógépes rendszerrel, vezetőik továbbképzésével, stb.), mert

a. **ma a nők elszigetelten küszködnek saját problémáikkal**, mivel elfelejtették, hogy milyen hatalmas erő lakozik egy női körben, közösségben és hajlamosak vagyunk a férfaktól várni a megoldást, pedig tudjuk, hogy legtöbbször erre háiba várunk

b. **ezzel társadalmi szempontból is hasznos**, "hagyományosan női" tevékenységek (természetes - tehát nem intézményi - gyógyítás, betegápolás, környezetnevelés, a lakóhely szépítése, stb.) új lendületet kapnának, helyi, női közösségek által vezetve mindenki hasznára lennének

c. **ezek a társadalmilag kevéssé megbecsült** (hiszen ha nők végzik, nem lehet komoly!) **tevékenységek nagyobb elismerést kaphatnának**, a nők együttes cselekvőerőjét hirdetnék és a részvevő nők is sikerélménnyel gazdagodnának

5. **Kezdeményezném sőt szívem szerint kötelezővé tenném**, hogy (a teleház hálózat kiépítéséhez hasonlóan) **költéségetési finanszírozással** minden településen, nagyobb városok kerületében legyen legalább egy olyan **női központ**, ami helyet adna az összes vagy néhány alábbiakban felsorolt programnak, szolgáltatásnak:

a. **a már említett "női-képzés" -ből kikierült szakemberek tanácsadó, gyógyító tevékenységének**, amelyek a női lét különböző természetes vagy kritikus helyzetekben (várandósság, abortusz, vetélés, gyermekágy (ídepresszió), gyermeknevelés, válás, klímax, családon belüli erőszak, stb.) nyújthatnának már új szemléletű, szakszertű segítséget

b. **női "önsegélyező" csoportoknak** vagy szolgáltatóknak (pl. a nagymamák nélküli családok találhatnának unokák nélküli "nagyitkat", cseré-beregyetkegyvázás, ruhacseré, kalakaszertű "ki, máhez ért, abban segít", egymás lelki támogatása, stb.)

c. **a már szintén említett női, "közhasznu" csoportoknak** (pl. faluszépités, társzortlak segítése)

d. **valamilyen kreatív női csoportnak** (írászköret, varrás, szövés, fonás, korongozás, hímzés, éneklés, mesemondás, stb.), ahol szintén nők taníthatnának nőket, így tere lenne a generációk találkozásának, a tapasztalatcserének e. **nők önismereti, önképző vagy továbbképző csoportjainak** f. **nők által és/vagy nőknek szervezett ünnepeknek**

Úgy gondolom, hogy mindezek a tevékenységek ugyan a férfaktól "elkülönülve", de semmiképpen nem a kizárás szándékával - a nők magukba és a (női)közösségbe vetett hitét erősítendő, a sorsközösség és együtérzés élménye kintur mutathatna nehéz élethelyzetekből, és lehetővé tennék a női lét méltóbb megélését is.

6. Szorgalmaznám egy **Nőegyetem** vagy **Nőakadémia** létrehozását, aminek fő célkitűzése lenne, hogy **magas szinten képzett női szakembereket** olyan specifikus tudással gazdagítson, ami eredményessé tenné a női érdekvégyesítés területén végzett munkájukat, és egyúttal helyet adhatna az ezzel kapcsolatos rendezvényeknek is. Tevékenységi körébe tartozna:

• **Képviseelőnők "képzése"**, felkészítése a közös, hatékony **jobbbyzásra**

• **Női vezetők, politikusok, vidéki női polgármesterek, női vállalkozók, munkaadók továbbképzése**, hogy legalább ők jobban figyelemnek a körülöttük élő nőkre és sajátos igényeiket figyelembe véve hozzák meg döntéseiket.

• **Az együttműködést tanítása**, mert nál sok helyen éppen a nők gyengéjük egymást azzal, hogy szolidaritásállalás helyett féltékennek és

realizálnak, pedig az együttes fellépés lenne az egyik legnagyobb erő egy-egy közösségen belül is és az elszígerelten működő női szervezetek között is

- **Központi helyszíne** lehetne női szervezetek találkozásainak, eszmecsereinek különös tekintettel olyanokra, amelyek

- a. "potens" nőket tömörítenek (pl. ZONTA, Magyar Újlet-asszonyok Egyesülete, Soroptimist International) és anyagi forrásait, illetve kapcsolataikat felhasználva olyan projekteket mozdíthatnánk előre, amelyek eme segítség nélkül nem valósulhatnának meg

- b. egymáshoz közel eső területeken működnek (pl. Nők a Balatonért és Zöld Nők), hogy egy esetleges közös fellépéssel egymást erősítsék

- **Olyan találkozónak is helyet adna, ahol a nőszervezetek és a "még nem tagok" találkozónának, hogy egy-egy szakterületen belül szélesebb kör tudjon a női szervezetek létéről, munkájáról (pl. a védőnők a Magyar Védőnők Egyesületéről, az újságírók a MŰOSZ Nők a médiában szakosztályáról).**

- Együttműködés olyan **külföldi nőket tömörítő Magyarországon működő klubokkal**, (mint pl. a Women's Club), amik egy-egy jótékonysági programjukkal, illetve szintén kapcsolataikkal támogathatnának bizonyos kezdeményezéseket (pl. vendéglátások meghívása), valamint megoszthatnák külföldi tapasztalataikat.

- **Konferencia szervezés**, ahol a nőkérdés nemzetközi szakértői is megjelennének, workshopokat tarthatnának, sőt esetleg a Parlamentben is szót kaphatnának, hogy támogassanak bizonyos ügyeket

- Végül a legfontosabb: mivel a nők méltatlan helyzetének legnagyobb "fenntartója és erősítője" a média, olyan női médiaszakembereket képzése történe, akik felvállaljanak, elkötelezzenek és fáradhatatlanul adnának hírt mindig és minden elképzelhető fórumon a lehető legnagyobb hírverést csapva a nők világában történő kezdeményezésekről és eredményekről, olyan reklámokat tv-, és rádióműsorokat készítenének, amik pozitív női példákat mutatnának be, előírelektől mentesen, a nőket valós élethelyzetükben és választott szerepekben helytálló érző és gondolkozó, személyekként. Ezen túlmenően kíméletlenül felcsempélnék szavukat az olyan reklámok és műsorok ellen, amik tovább erősítik a nők másodrendűségéről "belénkvert" képet.

Szorosan kapcsolódva az előzőekhez programot indítanék **A NŐI KREATIVITÁS DICSÉRETE** címmel, amely a művészetek terén nyitva utat a női látásmód és kifejezési formák szélesebb körű megismeretetéséért:

- Szorgalmaznám olyan **külföldi könyvek fordítását**, amelyek inspirálóan hatnának a magyar nők "önmudra ébredésére", mert ebben bizony sok országban előtűnik jártak.

- **Magyar szerzők** hasonló indítatású könyveinek megjelenését össztöndíjakkal támogatom.

- Létre kellene hozni egy **Női Kulturális Központot**, ahol működhetne női könyvesbolt, könyvtár vagy legalább egy adattár (bár ez utóbbi lehet internetes is), valamint kiállító terem, ahol női művészek időszaki kiállításai lennének megtekinthetők.

- A női lét sajátos kérdéseinek még szélesebb rétegekhez való eljuttatása érdekében támogatom egy **női rádióállomás létrehozását**.

- Minden évben legalább egyszer megszervezném a **"Nők Nőkről a Nőkért nem csak Nőknek"** - kulturális, művészeti rendezvény-sorozatot, ahol női művészek (színházi és filmrendező, színészek, táncosok, énekesek, zenészek, képző-, és iparművészek) alkotásai lennének láthatóak és a bevétel valamilyen női ügyet felkaroló kezdeményezésre lehetne fordítani (pl. a könyvtár létrehozására).

- Mindez megint csak akkor lenne hatásos, ha széleskörű **figyelemfelkeltő kampánnyal** indulna és a **médiában** megfelelő helyet kapnának a róla szóló tudósítások!

A NŐI TEST DICSÉRETE lehetne a címe annak a programnak, aminek az lenne a célja, hogy lehetővé tegyem teremtésünk arra, hogy a nők újra megnevelhassák testük üzenetait, teljességében rá tudjanak hangolódni a női test olyan történéseire, mint a menstruáció, a várandósság, a szülés, a szoptatás, és a menopauza, hogy ismét megtapasztalhassák azokat a titkos és gyönyörű, belső erőket, amiket e történesek hordoznak és felszabadíthatnak bennük. (Ugyan eme intézkedések gyakorlati végrehajtása az Oktatási és/vagy az Egészségügyi Minisztérium hatáskörébe tartozna, szép példája lehetne annak, hogy a "Nőügyivel" hogyan működhetnének együtt.)

- Alapános iskolás kortól tanítanám a lányokat (és a fiúkat!) a női test történéseinek tisztelgésére, szépségére, ha terszik szentségére.

- Támogatnék minden olyan **egészségügyi képzést, ahol nők foglalkozhatnak nőkkel**, mert úgy gondolom, hogy sokkal több együttérzéssel tud viszonyulni egy nő egy másik nő problémájához (biztos, hogy nők keresebb radikális mellműtétet és méheltávolítást végeznek!).

- Mindenképpen segíteném a **függőitlen bábaképzést**, mert ezek a

szakemberek úttörői lehetnének egy újfajta, intézményen kívüli, természetes, a nők belső, testükben lakozó bölcsessége szerinti ápolói és gyógyítói szemléletnek.

- Felkarolnám az otthonszülés és a születésházák ügyét, mert alapvető emberi jogától van megfosztva az a nő, aki nem választhatja meg, hogy gyermekét hol és hogyan hozza világra, aki egy férfiak által kitalált és kizárólag az ő személyes és szakmai érdekeit kiszolgáló rendszerbe van beletenyésztve egy olyan testileg és érzelmileg kiszolgáltatott helyzetben, mint a gyermekszülési!

• A szoptatás ügyét minden szinten támogatnám: szoptatási tanácsadói képzés elindításával, színvonalas külföldi könyvek fordításával mert (ma Magyarországon nincs ilyen könyv a könyvesboltokban és) a kismamák sokszor a rég elavult képzések anyagára támaszkodó védőnők jessztő tanácsait követve, szorongva birkóznak a feladattal, ami megint csak önbizalmukat, saját testükbe, anyai képességükbe vetett hitüket ássa alá.

• Végül megint a média: kiemelten fontosnak érzem, hogy olyan műsorok is készüljenek, amik tudatosítanak a nőkben, egyrészt azt, hogy a médiából rájuk zúduló műsor és reklámtömeg, miként alakítja testüköt és így az önmagukról alkotott képet, és ezzel hogyan irányítják és bizonytalantítják el a nőket, másrészt azt, hogy lehet illetve meg lehet tanulni másként viszonyulni a női testhez.

Talán ebben az utolsó pontban kerülnem legtávolabb attól, ami elsőre eszébe jutna az embernek, ha a nők esélyegyenlőségéről esik szó, pedig ha az esélyegyenlőség ott kezdődik, hogy a nők tudatosítják magukban, hogy a férfaitól eltérő "működésük" nem gyengébbé, hanem akár erősebbé is teheti őket, akkor a fent említett lehet az első lépés. Ha azután megtanulnak olyan közösségeket formálni, illetve intézményeket létrehozni és működtetni, ahol az együttes munkában mindezeket a pozitívumokat egymásban erősítve tudják maguk és az adott közösség javára fordítani, akkor már nagyot léptünk előre és talán eljön az az idő is, amikor ezek a minták lesznek uralkodóvá az egész társadalomban, sőt az egész világon. Ebben bízva vetette papítra a fentieket

2003. szeptemberében Nagykovácsban:

Hoppál Bori, nyelvtanár, test-tudat oktató,

egy 3,5 éves és egy 10 hónapos kislgyermek édesanyja

Rossz-e a multikulturalizmus a nőknek? (részlet)

Írta: Susan Moller Okin,
Fordította: Szöllösi Judit

Az utóbbi pár évtizedig az volt a jellemző, hogy a kisebbségi csoportoktól akár bevándorlók, akár nem elvárták, hogy beolvadjanak a nagyobb - nemzeti - kultúrákba. Ezt az elvárást most már sokszor zsarnokinak tartják és sok nyugati ország törekszik egy olyan új politika kidolgozására, amely rugalmasabban reagál az állandó kulturális nézeteltérésekre. A megfelelő politika a környezet függvénye: olyan országokban, mint pl. Anglia, ahol általában támogatott vallási oktatás van, nehéz ellenállni a követeléseknek, hogy államiag nagyobb mértékben támogassák a kisebbségi egyházi iskolákat; olyan országokban, mint pl. Franciaország, ahol hagyományrai vannak a világi közoktatásnak, azon vitatkoznak, hogy az az öltözet, amit a kisebbségi vallások megkövetelnek, viselhető-e az állami iskolákban. De az a kérdés minden környezetben felmerül - bár jóformán észrevehenné vált az aktuális vitában - mit kellene tenni a kisebbségi kultúrák vagy a vallások azon igényével, amelyek összetűzésbe kerülnek a nemek társadalmi egyenlőség normáival? Azokkal a normákkal, amelyeket bár gyakran megszegnek a gyakorlatban, legalább formálisan támogatottak a liberális államokban.

Például az 1980-as évek végén Franciaországban éles nyitvamos vita alakult ki arról, hogy a magybin lányok járhathatnak-e iskolába a hagyományos muzulmán fejkendőben, ami a megfelelő ruházat posztrüperatív korban lévő fiatal nők számára. A világi oktatás megrendíthetetlen védelmezői a feministaikkal és a jobboldali nacionalistákkal együtt sorakoztak fel e gyakorlat ellen. A legtöbb baloldali a rugalmasság és különbözőség tisztelete iránti multikulturális igényeket támogatta és az ellenfeleket rasszizmussal és kulturális imperializmussal vádolta. Ugyanakkor azonban a közvélemény gyakorlatilag hallgatótt egy sokkal nagyobb jelentőségű, sok arab és afrikai francia bevándorlót érintő problémáról: a poligámiáról.

Az 1980-as években a francia kormány csendesen megengedte a bevándorló férfiaknak, hogy több feleséget vigyenek az országba, olyannyira, hogy most 200 ezere becülik a poligám családok számát Párizsban. Bármilyen olyan feltételezést, hogy a fejkendőviseléssel kapcsolatos hivatalos aggódlmat egy a nemek egyenlősége felé történő ösztönzés indokolja, meghazudtol a poligámiát elfogadó engedékeny politika. Annak ellenére, hogy köztrudottak azok a tehnek és függőségek, amiket ez a szokás a nőkre kiszab és azon felszólítások ellenére, amiket az érintett kultúrákból származó nők a témában már hangoztattak, a poligámia ügyében semmiféle politikailag hatékony

ellenzék nem jött létre. Amikor a feleségekkel készített interjúk során a média nyilvánossága felbánta a helyzetet, közismertté vált az – amiről a kormány már évekkel ezelőtt értesülhetett volna –, hogy az érintett nők, míg az afrikai országokban a poligámiát elkerülhetetlen kulturális intézménynek tartják, addig a francia környezetben elviselhetetlen tehernek vélik. A túlsúlyos lakások és az egyes feleségek személyes terének hiánya óriási ellenségeskedéshez, nehezteléshez és még a feleségek közötti és egymás gyermekei elleni erőszakhoz is vezetett.

Részben a miatt a megterhelés miatt, amit a jöletl államnak a 20-30 tagú családok "eltartása" jelent, a francia kormány nemrég úgy döntött, hogy csak egy feleséget ismer el, a többi házasságot pedig érvénytelennek tekintti. De mi lesz a többi feleséggel és gyermekekkel? A kormány úgy tűnik nem vállalja a felelősséget azért, amit a "nők hangjára" nem odafigyelő politikája eredményezett a nők és gyermekek sebezhetővé tételéért és hátrányos helyzetbe való taszításukért.

VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK

A nők szerepe a magyar nemzet (újra/fel)építésében De Gerando Antonina A ki másra gondol írásának tükrében¹

Írta: Kereszty Orsolya

Motó

"Éz itt székloni, erkölcsi bagyatiékem. Éz egyéj életemnek, gondbólkezdáimnak, tapaszalataimnak összége. Csakidobtam, de legalább mindegy szent meggyőződésim. Nincsi az egyéj máhban egyisten egy széj se, mit ne lennéle kéjz vértannul aláhni és mi ne a kéjzjűgök, a hazsa, halakái érdekekben mondaitiam volna, valamint nincs egéjz életimben egyisten egy szelkelet sem, mely ezen eszmékkel árszhangban ne liti volna. Éz alkati szavaimnak e mai keztban némi szlyit. Östémöl, családomból örökelimben a kötelezettségét, hogy az eszméleért kéjzjűgök s áldozatom azokéért életim s én áldatom egyéj mart arzenakak, kéjzest bürgén igyelekem egyiken bevezetni a szellemi élet báthöz birtadalmába."

Bevezetés. De Gerando Antonina a 19. század végén, a sajtóban kitóbbant nőnevelési vita egyik fő résztvevője volt. Számos cikket közölt a (nő) nevelés különböző aspektusával kapcsolatban, és elméleti okfejtéseit a gyakorlatban is alkalmazta volt kipróbálni: a Kolozsvári Állami Felsőbb Leányiskola igazgatója volt 32 évig.² Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy De Gerando Antonina A ki másra gondol című művében hogyan jelenik meg a nők szerepe a nemzet (újra/fel)építésében, és milyen kapcsolat van a nemzetépítő mozgalmak, és a nemekről folytatott diskurzusok között.

De Gerando Antonina *A ki másra gondol* című könyvét 1897-ben írta. A szakirodalom vagy nem foglalkozott részletesen ezzel az írással, vagy egy-egy gondolatra való koncentráció miatt még nem történt meg kontextualizálása.³ A könyv a nevelés-tan-filozófiái szintézis, a gyakorlati útmutató, a szakkönyv, a tankönyv, és a felhívás határára áll. Az ajánlásban látható, hogy át akarja adni azt a tudást, ami felhalmozódott tantátsái és írói gyakorlatlata során, melyet a diákoktól az anyákig bezárólag, mindenki egyforma érdeklődéssel forgathatott. Szenvedélyes nyelvezete és érdekes példái orthoni olvasmányként is megállíták a helyüket.

Amikor 1897-ben De Gerando Antonina megírta művét, a nemzetközi és magyarországi nőmozgalmaknak már jelentős eredményei voltak a művelődés terén. Már léteztek felsőbb leányiskolák, 1895-ben megnyitották az egyetemeket a nők előtt, és 1896-ban az Országos Nőképző Egyesület megnyitotta az első női gimnáziumot. Abban az időben íródott tehát az „A ki másra gondol”, amikor javában folyt a politikai és közéleti diskurzus a nők szerepéről, igazáról és kötelezettségéről⁴ és a nemzetépítés folyamatáról⁵.

Női terek a nemzetépítésben. Több kutató is részletesen foglalkozott azzal, hogy milyen főbb tényezői voltak a nemzetépítő törekvéseknek országoktól országokra változva, és milyen különböző módon voltak a nők aktív szereplői a folyamatoknak.³ Az olasz modell például a „patrióta anya” fogalma köré épült, a lengyel esetén pedig a feminista és nacionalista mozgalmak szerves összefonódásáról beszélhetünk. Elmaradt azonban a dualizmus kori magyarországi nemzetépítő diskurzusok és a társadalmi nem összefüggéseinek vizsgálata. Tanulmányomban azt vizsgálom De Gerando Antonina művének tükrében, hogy milyen összefüggések fedezhetők fel a társadalmi nemek és a nemzetépítés között.

De Gerando Antonina úgy látta, hogy a nemzetet, a nemzeti kultúrát a semmiből kell „megteremtteni”, a hosszú török és osztrák megszállások után.

„...mellette szemléltem sion lehat csak nemnyesznitük Ezeroda mőhűt nemnyesznitük, meg kell találnunk a magunka harját, a magunka hangját kell adnunk a többi népek halhatatlan koncertjében, hogy szeléndig szívnai tehesünk, hogy legyünk s ezért meg kell teremtenünk a magyar szellemet, a magyar iródat, a magyar művészetet, sőt a magyar szellemet, erkölcsi társadalmi életet, a mi meg nem volt.”

A magyar nemzetnek tehát az ármeneti, feláldozott, a nemzeti ébredés korszakában arra kellett törekednie, hogy a „valódi” műveltséget elérhesse. „Valódi emberek” kellettnek a társadalomnak, akik „felsőrendű lényekként” készek voltak a hazáért meghalni. A haza tökéletesítésének, a művelt és „felsőrendű” emberek, férfiak és nők nevelésének a feladata pedig egyértelműen a nőké volt, mert:

„...maga a történelem mutatja, hogy csak azon ember tett nagy e földön, aki egy kishűt anyja nevel, vagy kishűt lelkére egy felőbrendű nő döntő befolyását gyakorolt.”

A korabeli magyarországi nemzetépítő diskurzusok egyik fő kérdése az volt,⁴ hogy mennyiben lehet a külföldi példákat hatékonyan használni. A dualizmus első évtizedében a hozzásszóók elhatárolódtak az „idegen” példáktól, de később, az 1880-as években már megjelent az a gondolat, miszerint nem szabad a külföldi példákat elutasítani, hanem kiragadva a jól bevált és használható elemeket, azokat hasznosítani lehet a magyar gyakorlat kapcsán is.⁵ De Gerando Antonina a mellett érvel, hogy bár a német az, mely a magyar nemzetet egyetlen „fejlettebb népként” körülveszi, és Magyarország mindent a német modellt követi, ennek sürgős beszüntetése kell, mert „amennyire ellenkezik a két nem szelleme és jelme”. Példaként a Froebel-rendszer, és a kis-

dedóvó mozgalmat hozza fel, mely gyümölcsöző volt Németországban (sőt, a nacionalista mozgalom szerves része),⁶ Magyarországon azonban használhatatlan. Neveltetése, tanítói és iskolázottsága hatására De Gerando Antonina a francia modell követését szorgalmazta, s elvetette a katonás porosz példát, mely az oktatás területén érvényben volt.

„A mi ugyanezt magyar emberünk azán kégonalnak egy ennek megfelelő magyar szellemet, mi magyarnak küldemle ki tük tornaként, noba az se hajlék, mi fán terem a magyar szellem, no de azt magyar a gőperei, mert de gonakaké ki, a porosz az csak szeggedzha neké egy a magyar bűhényet.”

Magyarországot De Gerando Antonina a keleti nemzetekhez sorolta, melyek „még közelebb állnak az embertség bölcsőjéhez”. A felfrítgósodás korában konstruált Kelet - Nyugat dichotómia, - mely a mai napig kirekesztő és megosztó nézőpontja több tudományelméleti megközelítésnek fontos referenciapontnak bizonyult a dualizmus kori Magyarországon. A „Nyugat” jelentette a fejlettséget, modernizmust és haladást, míg a „Kelet” a primitív és az elmaradottat. Érdekes, hogy a „Kelet - Nyugat” dichotómia való hivatkozás a dualizmus kori sajtóban éppen ellenkező tendenciát mutat, a hegemon nemzetépítő diskurzusok a magyar nemzetet leginkább a „Nyugat”-hoz akarták felzárkóztatni, a fejlett nemzetekkel kívánták egy kategóriában látni.⁷

De Gerando Antonina a 19. századi nemzetfejlődést párhuzamba állította az ember fejlődésével. A megszemélyesített nemzetet emberi tulajdonságokkal ruházta fel, mégpedig olyanokkal, melyek veleszületettek, és eleve adóttak. A magyar nemzetnek is veleszületett jelme és szelleme volt, köztük a hősiesség, bátorság, egyszenység, becsületesség, lovagiaság. Mind ezen tulajdonságok tették lehetővé és alkalmassá a magyar nemzetet De Gerando Antonina szerint arra, hogy megfeleljön nevelés etredmányaiként Európa keleti népei között a vezető szerepet betölthesse, és kapocs lehessen Kelet és Nyugat között.⁸ A szerző megállapítása szerint egy ősrégi keleti faj, egy dntit civilizáció maradványai a fenebb emlírt, vele született tulajdonságok, mint az egyszentség, a hősiesség, és a becsületesség, melyek a civilizáció hatására elpusztulnak. Megjelenik a természet, mint a régi és idilli helyzet megterestője, és vele szemben a civilizáció, mint az új, a rosszabb előidézője. A „kelet és ősi”, ektinóben való kor jelentette a nemzet aranykorát, melynek megőrzése, védelése, felélesztése és továbbörökítése a nők feladata.

A felfrítgósodás és a reformkor időszakában megindult törekvések folytatásaként, a dualizmus korában több szempontból megint újraértelmeződtek a nők szerepei és terrei a nemzet - elképzélésekben és a nemzetépítésben.

Ekkoriban kezdtek a nők középszférában is aktív szerepet vállalni, mely folyamattal két oka volt. Egyrészt az, hogy a nők ebben az időben egyre szélesebb körben kezdtek el tanulni és munkát vállalni saját elhatározásukból, másrészt pedig volt ennek a kérdésnek egy gazdasági oka is, mely szerint szükség volt a nők keresetére is a családotlank. Mindehhez elengedhetetlen volt a megfelelő előképzettség, és annak igénye, hogy a nők is tanulhassanak.¹⁴ A nemzetépítő diskurzusokban ugyanakkor hangsúlyosan nagy jelentőséget tulajdonítottak a családnak, a nők családban betöltött, természetes hivatásának¹⁵, és szerepeinek. A dualizmus kori sajtóvita a nők szerepéről és rereiről a nemzetépítésben így szorosán összekapcsolódott a nők „természetes hivatásáról” való értekezésekkel és a nők közéleti szereplésének vitáival.¹⁵

Nő és férfi tehát együttesen alkotta a magyar nemzetet és a magyar államot. „Az állam egy nagy család” elve alapján a nők szimbolikus és biológiai reprodukciós szerepei nemcsak a családban, de a nemzetben is nagy hangsúlyt kaptak. A nők feladata volt, hogy míg a férfiak dolgoztak, megfelelően gondoskodjanak az állam legfontosabb alkotóelemeiről, a családtól. A nők biológiai és kulturális reprodukciós szerepe tehát féltételődött. A diskurzus szerint biológiai és kulturális reprodukciós szerepüknél fogva ők egyedül tudták csak a jövő nemzedéket megfelelően nevelni, vagy a háztartásról gondoskodni. S ezen szerepek és tevékenységek nélkül nem létezhetett a magyar állam.

A két nem „természetes” hivatására való hivatkozás a diskurzusokban a dualizmus korában az egyik megdönthetetlen érvnek számított. A „természetes” hivatás azt jelentette, hogy a két nem fizikai (biológiai) különbségei meghatározzák társadalmi feladataikat és tereiket. Azt tartották, hogy a nő nem az, amelyik rendelkezéstől fogva közelebb van a természethez, a gyermekneveléshez, a gondoskodáshoz, és születéstől fogva alkalmasabb arra, hogy gyereket neveljen. A nemzetépítő diskurzusokban tehát a nők biológiai és kulturális reprodukciós funkciói nagy hangsúlyt kaptak. Csakígy, mint Ausztriában,¹⁶ Magyarországon is egyfajta a dichotómiáról szóló diskurzus tüllépésével léptek ki a nők a közsférába, hangsúlyozva azt, hogy a női morál elengedhetetlen egy nemzet fejlődéséhez, és művelt emberek neveléséhez. A nemzetépítésben követelt szerepük következtében így új női szerepek, mozgasteret, jogok és kötelességek fogalmazódtak meg.

Szintén a nemek „természetes” hivatásai alapján gondolta De Gerardo Antonina úgy, hogy a nők feladata nem csak a családon belüli nevelés, de ugyanúgy a családon kívüli, vagyis az iskolai nevelés is. A németországi nemek között folyó harc kapcsán jegyzi meg a De Gerardo Antonina, hogy az egész elemi oktatást a nők kezébe kéne adni, hiszen szerint minden nőben

anya rejlik, így ő az alkalmasabb ennek a feladatnak az ellátására. De Gerardo Antonina szerint a női ész, hivatás és jellem „különözése a férfaitól” azt kívánja, hogy a lányok oktatását kizárólag női tanítók lássák el. Több más országban, így Lengyelországban és Olaszországban is, megjelent a nemzetépítés kapcsán a 19. században az a felhívás, mely szerint a nő feladata a nemzet terület kialakítása gyerekekben, és így a nemzet felemelkedésének biztosítása. E feladatokat a nők két területen is ellátták. Egyrészt a privátszférában, vagyis a családi körben, mely a 19. században a nőknek „természetes” hivatásuk alapján előtér szférája volt, másrészt pedig az intézményes nevelés kapcsán, hiszen a 19. század második felében egyre több nő vállalt fizetett munkát, és választotta a tanítónői hivatást.¹⁷ Mindehhez hozzá kell tenni azonban azt, hogy bár a nők dolgoztak tanádként a 19. század második felében, élet- és munkakörülményeik messze elmaradtak a férfaitól. Kaworski írásból tudjuk, hogy ez gyakran azt jelentette, hogy ki voltak szolgáltatva felettesselnek, nem kapták meg bérüket, és nem az előzetesen megállapodott feltételek mellett dolgoztak.¹⁸ Erre kitér De Gerardo Antonina is, mikor cselelőőző és szabályozó szerepe nem hagyott mozgásteret a tanároknak, akik kénytelenek kiaknázni a rendszer hiányosságából adódó lehetőségeket. Éppen ezért De Gerardo Antonina óva inretett arról, hogy az egész országban egységes rendszerű legyen a kööktatás, és azt állította, hogy földrajzi helyzet szerint is alkalmazkodni kell az igényekhez egy egy iskolában. Mindezz összhangban volt a dualizmusban folyó tudományos diskurzussal, mely egyrészt azt tárgyalta, hogy egységes rendszerű legyen-e az oktatás az egész országban, másfelől pedig azt vitatta, hogy mennyiben befolyásolja a társadalmi osztály és a földrajzi elhelyezkedés az oktatás tartalmát.¹⁹

Összefoglalás. Befejezésül két fontos dologra hívom fel a figyelmet. Egyrészt a választott műben szorosán összefonódik a nemzetépítés és a nők feladata. A nemzet feladata az, hogy „teremtsen” olyan tanárokat, akik alkalmasak a nemzet felvirágoztatására, és mindent a nemzethez alkalmazkodó rendszer szerint teszik. A nők feladata az, hogy felneveljék a nemzet következő generációját. Így De Gerardo Antonina szerint nem csak a privátszférában, de a középszférában is a nők feladata lenne a reprodukció (kulturális és biológiai).

Másodszor az oktatást De Gerardo Antonina teljes mértékben a nők kezébe helyezné, így a nők aktív, sorukat meghatározó lényként vettek részt a nemzetépítésben. Eszközként használta fel tehát a 19. századra jellemző közéleti és tudományos diskurzust, mi szerint a női nem természetéből fakad, hogy anya legyen, mert alkata és biológiai jellemzői erre jobban alkal-

kalnassak. Mindez egy mélyebben megnézendő dichotómiát tükröz, mely a nőket a természethez, a férfiakat pedig a kultúrához köti, s mindkét oldalhoz egy sor másik párosítást is társít.

Természetesen De Gerando Antonina *A kei mátra gondolat* című művének elemzése megadott szempontok szerint csak egy első lépése annak a kérdésnek a kibontásához, hogy milyen politikai, közéleti és tudományos diskurzusok folytak a nemi szerepekért, a nemzettől és a nemzetépítésről Magyarországon a dualizmus korában. Mindenképpen továbbgondolást igényelnek a tanulmányban felvetett elemzési és értelmezési szempontok, melyek vizsgálata De Gerando Antonina több művének tükrében is meg fog történni. Valamint szintén további kutatást igényel annak a vizsgálata, hogy a médiában, közéletben, iskolákban, gyűléseken, stb. megjelenő, a nemektől és a nemzetépítésről folyó politikai és közéleti diskurzusok hogyan befolyásolták a gyakorlatot.²⁰

Jegyzetek:

1. Jelen írás készülő doktori disszertációmon része.
2. De Gerando Antonina, *A kei mátra gondolat*, 1897. Ajánlás.
3. Előterelő lásd részletesen: Berecki Sándor, „De Gerando Antonina Pedagógiai Tevékenysége,” *Magyar Pedagógia*, 1984. 160-176., Ambrus Ártuláné Kéri Katalin, „A modern nevelés útján - De Gerando Antonina,” *Embernevelés*, 1996. 2. 11-18.
4. Berecki Sándor, „De Gerando Antonina Pedagógiai Tevékenysége,” *Magyar Pedagógia*, 1984. 160-176., Ambrus Ártuláné Kéri Katalin, „A modern nevelés útján - De Gerando Antonina,” *Embernevelés*, 1996. 2. 11-18.
5. Rudolf Jaworski, „Polish Women and the Nationality Conflict in the Province of Posen at the Turn of the Century,” In *Women in Polish Society*, eds Rudolf Jaworski and Bianka Pietrow-Ernker. (East European Monographs: Boulder, New York: Columbia University Press: 1992) 53-70., Judith Jeffrey Howard, „Patriot Mothers in the Post-Risorgimento: Women after the Italian Revolution,” in *Women, War and Revolution*, eds Carol R. Berklin and Clara M. Lovett. (New York and London: Holmes and Meier Publishers, Inc.: 1980) 237-252., Katherine David, „Czech Feminists and Nationalism in the Late Habsburg Monarchy,” „The First in Austria,” *Journal of Women's History* 3, 2 (1991): 26-45., Pieter M. Judson, „The Gendered Politics of German Nationalism in Austria, 1880-1900,” in *Austrian Women in the Nineteenth and Twentieth Centuries: Cross-Disciplinary Perspectives*, ed David F. Good, Margaret Grandner and Mary Jo Maynes. (Providence and Oxford: Bergahn Books, 1996) 1-17., Ann Taylor Allen, *Feminism and Motherhood in Germany 1800-1914*. (New Brunswick and New Jersey: Rutgers University Press: 1991)
6. De Gerando Antonina, *A kei mátra gondolat*, 84.
7. De Gerando Antonina, *A kei mátra gondolat*, 1897. 12-13.

8. Kereszty Orsolya, Kulcsfontosságú „rejtett” női terek a nemzetépítésben a *Magyar Pedagógia*ban (1892-1918). *Neveléstudomány*, 2005 (3-4), megjelenés alatt
9. Kereszty Orsolya, „Becoming an Important Factor in National Education”, *Vision and Debate on Schooling and Learning for Women in the Journal Nemzeti Népszerűsítés (National Education)* (1879-1919). Central European University, Department of Gender Studies, Master of Arts Thesis, 2004.
10. Ann Taylor Allen, *Feminism and Motherhood in Germany 1800-1914*. (New Brunswick and New Jersey: Rutgers University Press: 1991)
11. De Gerando Antonina, *A kei mátra gondolat*, 1897. 23.
12. Kereszty Orsolya. Kulcsfontosságú „rejtett” női terek a nemzetépítésben a *Magyar Pedagógia*ban (1892-1918). *Neveléstudomány*, 2005 (3-4), megjelenés alatt
13. De Gerando Antonina, *A kei mátra gondolat*, 1897. 21-23.
14. Kereszty Orsolya. *Becoming an Important Factor in National Education*. Master of Arts Thesis, Central European University, 2004.
15. Kereszty Orsolya. Kulcsfontosságú „rejtett” női terek a nemzetépítésben a *Magyar Pedagógia*ban (1892-1918). *Neveléstudomány*, 2005 (3-4), megjelenés alatt
16. Pieter M. Judson, „The Gendered Politics of German Nationalism in Austria, 1880-1900,” in *Austrian Women in the Nineteenth and Twentieth Centuries: Cross-Disciplinary Perspectives*, ed David F. Good, Margaret Grandner and Mary Jo Maynes. (Providence and Oxford: Bergahn Books, 1996) 1-17.
17. Müller Illdikó, *Nőké a budapesti tudományegyetemen a századfordulón*. Ph.D. disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2001.
18. Rudolf Jaworski, „Polish Women and the Nationality Conflict in the Province of Posen at the Turn of the Century,” In *Women in Polish Society*, eds Rudolf Jaworski and Bianka Pietrow-Ernker. (East European Monographs: Boulder, New York: Columbia University Press: 1992) 53-70.
19. Kereszty Orsolya, „Becoming an Important Factor in National Education”, *Vision and Debate on Schooling and Learning for Women in the Journal Nemzeti Népszerűsítés (National Education)* (1879-1919). Central European University, Department of Gender Studies, Master of Arts Thesis, 2004.
20. Doktori disszertációmon egyik alapkérdése.

Felhasznált irodalom:

- Albissetti, James, „Female education in German-speaking Austria, Germany and Switzerland, 1866-1914,” In *Austrian Women in the Nineteenth and Twentieth Centuries: Cross-Disciplinary Perspectives*, ed. David F. Good, Margaret Grandner, Mary Jo Maynes, 39-57. Bergahn Books: Providence/Oxford, 1996.
- Anderson, S. Bonnie, *Joyous greetings: the first international women's movement 1830-1860*. New York, 2000.
- Allen, Ann Taylor. *Feminism and Motherhood in Germany 1800-1914*. (New Brunswick and New Jersey: Rutgers University Press: 1991)

- Ambros Antláné, Kéti Katalin. „A modern nevelés útjain - De Gerando Antonina.” *Embernevelés* 1996. 2. 11-18.
- Berecki, Sándor. „De Gerando Antonina Pedagógiai Tevékenysége.” *Magyar Pedagógia* 1984. 160-176.
- Bloom, Ida. „Gender and Nation in International Comparison.” In *Gendered nations: nationalism and gender order in the nineteenth century* ed. Ida Bloom, Karen Hagemann and Catherine Hall, 3-26. Oxford: Berg, 2000.
- David, Katherine. „Czech Feminists and Nationalism in the Late Habsburg Monarchy.” *The first in Austria?* *Journal of Women's History* 3, 2 (1991): 26-45
- De Gerando Antonina. *A ki mitra gondolt*. 1897.
- Eley, Geoff. „Culture, Nation and Gender.” In *Gendered nations: nationalism and gender order in the nineteenth century* ed. Ida Bloom, Karen Hagemann and Catherine Hall, 27-40. Oxford: Berg, 2000.
- Felkai, László. *Neveléstörténeti dolgozatok a dualizmus korából*. Bp.: Tankönyvkiadó, 1983.
- Felkai, László. *A kegyességek Magyarországon a dualizmus korában. A Magyar Történelmi Társulat 1982. évi közoktatás- és köznevelődéstörténeti pályázatán II. díjjal jutalmazott mű, jellege: \”Schola intermedia \”*. Budapest, 1984.
- Freeze, Karen Johnson. „Medical education for women in Austria: a study in the politics of the Czech's women's movement in the 1890s.” In *Women, State, and Party in Eastern Europe* ed. Sharon L. Wolchik and Alfred G. Meyer, 51-63. Durham: Duke University Press, 1985.
- Howard, Judith Jeffrey. „Patriot Mothers in the Post-Risorgimento. Women after the Italian Revolution,” in *Women, War and Revolution*, eds Carol R. Berkin and Clara M. Lovett. New York and London: Holmes and Meier Publishers, Inc. 1980. 237-252.
- Jaworski, Rudolf. „Polish Women and the Nationality Conflict in the Province of Posen at the Turn of the Century.” In *Women in Polish Society*, eds Rudolf Jaworski and Blanka Pietrow-Einket. East European Monographs: Boulder, New York: Columbia University Press: 1992. 53-70.
- Judson, Pieter M. „The Gendered Politics of German Nationalism in Austria, 1880-1900.” In *Austrian Women in the nineteenth and Twentieth Centuries. Cross-Disciplinary Perspectives*, ed David F. Good, Margaret Grandner and Mary Jo Maynes. Providence and Oxford: Berghahn Books, 1996. 1-17.
- Kereszty, Orsolya. *Becoming an Important Factor in National Education? Vision and Debate on Schooling and Learning for Women in the Journal Nemzeti Nőnevelés (National Education) (1879-1919)*. Central European University, Department of Gender Studies, Master of Arts Thesis, 2004.
- Kereszty, Orsolya. Kulcsfontosságú „rejtett” női terek a nemzetépitésben a Magyar Pártágakban (1892-1918). *Neveléstörténet* 2005 (3-4), megjelenés alatt
- Kéti, Katalin. *Magyar nő a dualizmus korában* <http://www.widp.edu.hu/dimenzio/21>. Letölthető az Internetről 2004. március 20.
- Lajtai, L. László. *Nemzetkép az iskolai történelemkönyvekben 1777-1848*. Pécs-Budapest: OSZK-OPKM, 2004.

- Müller, Detlef K., Ringer, Fritz, and Simon, Brian, ed., *The rise of the modern educational system. Structural change and social reproduction 1870-1920*. Paris: Maison des Sciences de l'Homme and Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Nagy, Péter Tibor. „A magyar oktatástörténet szociológiai narratívája.” *Szociológiai Szemle (Sociological Review)*, no. 3 (2002): 24-42.
- Müller, Ildikó. „Az alap- és középfokú leányoktatás Magyarországon a dualizmus időszakában” *Sir Ivar ad Astra*, no. 3 (2000): 131-204.
- Müller, Ildikó. „Nők a budapesti tudományegyetemen a századfordulón.” Ph. D. disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2001.
- Nagy, Péter Tibor. „A középfokú nőoktatás huszadik századi történetéhez.” *Iskolatörténet*, no. 3. (2003). 3-14.
- Nagyné Szegvári, Katalin. *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban. (1777-1918)*. Budapest: Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, 1969.
- Nagyné Szegvári, Katalin. *A női választójog kifejlesztés és hazánkban*. Budapest: HVG-ORAC, 2001.
- Offen, Karen. *European Feminisms 1700-1950. A Political History*. Stanford: Stanford University Press, 2000.
- Pölöskei, Ferenc. „Nationalizmus a dualizmus korában.” In *A magyar nacionalizmus története*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1964. 165-186. vagy In *A magyar nacionalizmus történetéhez*. 35-51. Budapest: Tankönyvkiadó, 1960.
- Ring, Eva. *Alammat az iskolásmegújításban*. Budapest: Eötvös Kiadó, 2004.
- Romsics, Ignác. *Nemzet, nemzetiség és állam*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2004.
- Salmova, Kadriya and Dode, Nan L. *International handbook on history of Education*. International Academy of Self-perfection: Ochia-m, 2000.
- Yural-Davis, Nira. *Gender of Nation*. London: Sage Publications: 1997.
- Zimmermann, Susan. *Die bessere Hälfte? Frauenbewegungen und Frauenbestrebungen im Ungarn der Habsburgermonarchie 1848 bis 1918*. Budapest: Napvilág kiadó, Wlerr: Promedia Druck- und Verlagsgesellschaft, 1990.

A nemzeti érzés és a társadalmi nemek (Részlet)
 Írta: Nicole Negowetti, Fordította: Kozma Beáta

Az identitás szerkezete. Mivel a nemzeti érzést, a társadalmi nemeket és a sexualitást mind társadalmilag épülnek fel, ezért gyakran játszanak fontos szerepet egymás megalkotásában. Egy társadalmi nem, egy nemzet vagy egyféle sexualitás felhatalmazása gyakorlatilag a másik rovására történik, és annak feledarabolásával jár (Meyer, 2000). A két identitás szerkezet - a társadalmi nemek és a nemzet - összekapcsolódik, mert mindkettő a „mi” szemben az „ők”-kel különbözőségét és a másik kizárását hívja segítségül. A nemzetépités maga az identitás, aminek felépítése során annak nemekre vonatkozó terminológiája és fogalmi váza határozottan kirajzolódik.

Wilford Pettmant idézi, aki emellett tanúskodik, hogy „Nemzetközi összehasonlításban a nacionalista harcok sajátosságai között a nők és nemzet viszonyának rendkívül hasonló értelmezését is felleldezhettük - ez felhívja a figyelmet arra, hogy a nemzeti érzés mindig nemhez kötött.” (Wilford, 1998: 6). Bár a nemzeti érzés egyéni történelmi mindkét nemhez kötött, azért a narratív felépítésben vannak közös állásfoglalások, állam- és nemzeteépítő struktúrák, az irányítás patriarchális minitái és a befogadás és kizárás mechanizmusai, különösen tekintettel azokra a módozatokra, amikben a bizánci világos nemzeti identitások a társadalmi nemek ábrázolásán, hierarchiáján és narratíván keresztül épülnek fel. (...)

A nemzeti mitológiák a társadalmi nemek szabályából merítkeznek. A nacionalista elbeszélés tele van a nő mint feleség, anya, hajadon képpel. A nemzeteépítés gyakorlati olyan munkamegosztást hoznak létre, amelyben a nők pszichikadag és szimbolikus reprodukciójuk a nemzetet, a férfiak pedig védelmezik, oltalmazzák azt és bosszút állnak a nemzetért. A zsidó, ír és jugoszláv nacionalista mozgalmak példáiért használva ez az írás le fogja leplezni azt a globális patriarchális általános megegyezést - amit amúgy „természetnek” vesznek -, hogy a nők látványt magukat a férfiaknak. Majd meg fogja vizsgálni azt, hogy a politikai beszéd mennyire nemhez kötött - a nemzettel és a nemzeti érzéssel, állam- és nemzeteépítéssel, állampolgársággal és tagsággal, a közösséggel és társadalommal kapcsolatos fogalmak mennyire szexuálizáltak. A nemzet a nőkhöz fordul és a hűség és elárulás retorikáját használja. A nemzet fogot formál a nők testének arra a célra való felhasználására, hogy megformálja és újalkossa magát (Duhacek, 2002).

A nők részt vesznek az etnikai és nemzeti folyamatokban mint az etnikai közösség biológiai reprodukciói, mint a nemzeti határok reprodukciói, mint kulcsfontosságú résztvevők a közösség ideológiai reprodukciójában és mint e közösség kulturájának közvetítői. Továbbá hozzájárulnak ezekhez a folyamatokhoz, mint a nemzeti különbségek jelei, mint a nemzeti, politikai és gazdasági harcok résztvevői. Például, a nőket elsőként az anyaságon, az „anyai nemzet” metaforájának bevett gyakorlatján keresztül szimbolizálják. A nők arra hivatottak, hogy betöltsék szerepeiket, mint biológiai reprodukciós katalizátorok, hogy betöltsék szerepeiket, mint biológiai reprodukciós katalizátorok, mint a nyilvános népességnövelő kampányok és a nők reprodukciós jogainak törvényes korlátozása keretében zajlik. A nőket ösztöztetik még arra is, hogy feláldozzák fiaikat a nemzet érdekében, beértve ebbe a fegyveres harcokat is (Kecic, 2002).

A nemzeti érzés értelmezése - egy feminista megközelítés. A nemzeti érzést az egész nemzeteépítő folyamat kifejezésére használják: a tudatosság érzése, a nemzet szimbolikus vagy nyelvi reprezentációja és mozgósítás

arra, hogy elismertethető legyen egy politikai akarat (...). Smith szerint, a nemzeti érzést „ideológia mozgalomként” lehet meghatározni, melynek célja, hogy elérje és fenntartsa az autonómiát, az egységet és az identitást annak a lakosságának az érdekében, amelyet néhányan egy tényleges vagy lehetséges nemzet megalakítására képesnek tartanak (Wilford, 1998: 10). Benedict Anderson (1983) szerint a nemzeti érzések vallásmegegyezést ajánlanak, ami a bizalmat állandósággá változtatja át a nemzet tagja rész és egész közti szent kapcsolatának egy elképzelt közösségének képe segítségével. Az, aki szentélyes életörténetét ebben az elképzelt közösségben kívánja élni a nemzeti érzést valóban speciális és pótolhatatlan dologba vetett bizalomként határozza meg.

Csak a nemzeti érzéshez kapcsolódó társadalmi nemek szerepeinek tisztes vizsgálata után válik lehetővé, hogy megfigyeljük vajon a férfiak és nők egyaránt képesek-e létrehozni ezt a szent kapcsolatot a nemzettel, és azt, hogy milyen is az a bizalom, ami ehhez kapcsolódik (Stokic, 2002). A nemek más társadalmi különbségek kiindulópontján - a társadalmi hierarchiákban engedélyezett történelmileg kialakult legitimáció szféráján belül összesen többi kettős osztályozáson alapuló fogalomalkotásában. Vagyis, amikor a nemzeti különbségek történelmileg felszínre emelkednek, akkor a társadalmi nemek különbségeinek szempontjából jelennek meg. Ennek egy tetertett „természetes” különbség a szokásos magyarázata. A nők a „másfélék” a saját kultúrájukban. A bizonytalanság a körül, hogy hol a helye a nőnek otthon/a nemzetben belül - ami ugyanakkor a kijelölt helye is -, felvevő a kirekesztés veszélyét és az alkalmazkodás és alávettség elfogadására való buzdítást. A nő marginalitása mindig vele van és a nemzeti kultúra garantálja helyét a társadalomban. Azonban azok a nők, akik visszautasítják a „természetes” hierarchia és történelmi egyhangúság által számukra ajánlott identitást, megapaszta-hatják a nemzeti közösségek határai közötti védeltséget és kiszolgáltatottságot (Ivekovic és Mostov, 2002).

A nacionalista retorika az identitás homo-szociális patriarchális politikája többek között a társadalmi nemek dichotómiájára épül (Stokic, 2002). Mivel a nemzeti projekteket kezdetben a férfiak határozták meg, az majd nem azonnal *maszkulin projekté* vált, a női nemet a saját nacionalista összefüggésben a férfiak, a nemzet és később az államigazgatás mércéihez képest építették fel identitását. A női nemet általában úgy alkotják meg az elvárt szimbolikus, morális és biológiai reprodukción keresztül - mint a nemzet szerkezetének támogató eszköze. Másfelől - pontosan azért, mert ez egy maskulin projekt - a nő a nemzet szimbólumává válik és a férfiak szükségleteinek szolgálatába áll (Mayer, 2000a).

A nemzet olfalmazói által folytatott hatalmi harcokat a női test feletti jársz-szák le: a nemzet-harcmező, farmok és otthonok női területei feletti, és a valódi női test feletti: a terület és a demográfiai és reprodukív funkciók ellenőrzésére támasztott igény Okán. A nemzet, mint anya-, szerető-, otthon- és kollektív test szimbolikus fogalmait ebben a retorikában gyakran előfordulnak. Ezek a fogalmak újra és újra megteremtik a nők ábrázolásának szerzisa és szereptípiákon alapuló módjait. A nemzetet, mint családót definiálják, az anyaságot és a reprodukciót, melyet az apa felügyel. A politikai bírásokodás szempontjából a reprodukálás és a szexuális kapcsolatok politikai tettek és határozottan az állam és annak morális és kulturális intézményei (templom és család) felügyelete alá kerülnek. Ez a patriarchális által meghonosított hierarchia. A nő passzív és a férfi aktív. Az Anyaszó a passzív, befogadó, érzékeny és gondoskodó, ezzel szemben az Apaföld aktív, ami a kormány, irányítás, katonai invázió, hódítás és védelem mögötti erőt jelent (Ivekovic és Mostov, 2002).

Az elmúlt néhány évtized nőemancipációs mozgalmi többek között annak nyomán erősödtek meg, hogy felismerték azt, hogy a „nacionálisista fel-szabadtó mozgalmak” általában nem garantálják a nők jogait a nemzetben. A nők azzal a fajta elnyomással szembesültek, amit „szokás és hagyomány” névvel illetünk (Yuvai-Davis, 1998: 32).

Írország és a női nem. A reprodukció és a szexuális feletti felügyeletet érintő „nemzeti viták” szükségességében bizonyulták teszik a társadalmi és politikai hierarchiák: nemcsak társadalmi nemek, osztályok és szexuális hierarchiák léteznek minden nemzetben belül, hanem a hierarchiák elkülönítetnek különböző nemzeteket is. A biológiai reprodukción kívül a nemzetet kulturálisan, társadalmilag és szimbolikusan is reprodukálják tagjai (Mayer, 2000a). Írországban a test kontos szerepet játszik a nemzet határainak kijelölésékor. Az abortusz lehetőségét nyíltan hozzáképesítik azokhoz a próbálkozásokhoz, hogy definiálják az ír nemzet morálját, politikai és gazdasági határait a transznacionális Európai Unió nagyobb kontextusán belül. A valódi és elképzelt nemzeti határok megszilárdulásával és fenntartásával létrejönnek azok az intézmények, amelyek felügyelik a status quo-t. Azok a konzervatív illletésű mondanivalók, amelyeket Írországban 1992 és 1995 között vonathtattak fel az abortusz és a válás vitái körül, szimbolikusan egyenlővé teszik az ír nőket a nemzettel, ugyanakkor az említett intézményeket is az EU kontextusban a „másik”-ként értelmezik.

Írországban, a nőket történelmileg a vallási értekezésekben, „bírák meg” azzal, hogy megjelentésük és megtestesítésük a nemzetet. Az ír nőket egyrészt nőváltaknak meg mint az otthon és az anyaság megfelelőjét, másrészt a nőies-

ségük és a nemzethez való viszonyukat Szűz Mária köré épül, ezért, Martin szerint, a női nem jelentése azoknak a diskurzív gyakorlatoknak a terméke, amelyek a Szűz iránti tiszteletet foglalják magukba. Az „Anyaszó”-tól a „föld, mint nő” Szűz Mária - Írország királynője - motívumig a nők a tisztságot és az ország hagyományát jelképezik. A nőket arra buzdítják, hogy képviseljék és saját valójukkal, a viselkedésükkel, az anyaságukkal és a másokkal való kapcsolataikkal nyilvánítsák ki Mária eszményét. A Mária-modell utánzásával tehát az ír nők egyre inkább megtestesítik a nőieséget/női nemet és ezért az ír nemzetet is (Martin, 2000).

A modern ír államot akkor szerrezték meg, amikor Írországban a férfiak egy maszkulin nacionalista identitás megalapozására törekedtek a brit gyarmad elhősesítésével szemben. Ez az állam törvény által meghatározta azt, hogy a férfies asszonyok otthonukon kívül dolgozzanak. A Köztársaság első alkotmánya 1937-ben kijelentette az egyenértékűséget „nő”, „otthon”, és „anyaság” között és „kegyelettel gondozták a patriarchális családot, mint az új állam alapkövet”. Az ír férfiak nacionalista próbálkozásainak nemzetépítésre vonatkozó sikere a politika, a gazdaság és háború vagy lázadás nyilvános szférájában azonban nagyban függött az ír nők - mint anyák a századforduló ősi ír otthonában - együtműködésétől. Az állam jólétét világosan összekapcsolták a nők családkhoz való kötésével, s mindent persze férfi felügyelet alá helyeztek (Martin, 2000).

A „determinizmusná tétel” eredményeképp, mely Írország 1973-as Európai Gazdasági Közösségbe lépése óta történt, az EU bírósági Írország társadalmi politikáját erőteljesen kitérítik és az ír nemzeti gazdaságot fokozatosan az EU politikai döntései szabályozása alá vonják. Ennek következtében az Írország és más EU nemzetállamok közötti strukturális és morális különbségek fokozatosan csökkennek. Ennek eredményeképpen az 1980-as évek közepe óta Írországban a nemzeti diskurzusokban főként olyan, a biológia nemhez és szexualitáshoz kapcsolható kérdések, mint a fogamzásgátló, abortusz és válás walkodnak azok a kérdések, amelyek az ír nemzet morális-szimbolikus összetételét fenyegetik. Ezeket a kérdéseket olyan beszédmódban vitatták, melyek minden körülmények között jelzik Írország megkülönböztetését a többi európai államtól (...)

Martin elemzte X kisaszony esetét, egy 14 éves lányét, aki erőszak következéppen teherbe esett. Úgy döntött, hogy Angliába megy abortuszra, mert az Írországban illegális. X kisaszony tapasztalatai úgy világítják meg az ír abortuszellenes retorikát, mint a nacionalista identitáspolitikai erőszakos formáját, melyben az összefüggés a nemzet materialitása és a nők testének materialitása között nyilvánvaló. Martin azzal érvel, hogy a viták, amelyek X kisaszony Angliába való utazásának tervét kísérték, megmutatták, hogyan

vált a lány várandós teste szinonim az ír nemzet ideális képével, és Írországban memóri ember számára jelentette X kissasszony gyermekének halála egyúttal az ír nemzet halálát is. Azzal, hogy a lánynak megtiltották, hogy elhagyja Írországot, egyesítették női testének határait az ír nemzet hatáiraival (Martin, 2000).

Martin azt írja, hogy a női test állami törvények alkalmazásán keresztüli büntetése erőszakként definiálható akkor, amikor megsérti a nő állampolgárok alkotmányos jogait, vagy veszélyeztet egészségüket a nemzet érdekében. Az ír Köztársaság nacionalista erőszaka ezért nem csak a rendfenntartásról, terrorizmusról és háborúról szól, hanem az emberi testek kontrollálásáról is, olyan módon, hogy korlátozza és veszélyezteti nő állampolgári életének minőségét (Martin, 2000).

Felhasznált irodalom:

- Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Duhacek, D. (2002) 'Gender Perspectives on Political Identities in Yugoslavia.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Enloe, C. (1993) *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War*. Berkeley: University of California Press.
- Hague, E. (1997) *Rape, Power and Masculinity: The Construction of Gender and National Identities in the War in Bosnia-Herzegovina Yugoslavia*. IN: Lentini, R. ed. *Gender and Catastrophe*. London: Zed Books Ltd.
- Gapova, E. (2002) 'Reinventing Men and Women Within the Belarusian Nationalist Project.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Ivekovic, R. & Mostov, J. (Eds.) (2002) *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Kaplan, D. (2000) 'The Military as a Second Bar Mitzvah: Combat Service as Initiation to Zionist Masculinity.' IN: Ghannouch M. & Sinclair-Webb, E. eds. *Imagined Masculinities: male Identity and Culture in the Modern Middle East*. London: Saqi Books.
- Kasic, B. (2002) 'The Dynamic of Identifications Within Nationalistic Discourse: From Archetypes to Promising Female Roles.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Kesic, V. (2002) 'Gender and Ethnic Identities in Transition: The Former Yugoslavia-Croatia.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Light, A. & Chaloupka, W. (2000) 'Angry White Men: Right Exclusionary Nationalism and Left Identity Politics.' IN: Mayer, T. ed. *Gender Ironies and Nationalism: Sexing the Nation*. New York: Routledge.

- Liet, E. (2002) 'Selfhood, Nation and Gender: The Psychic Roots of Sexism, Racism and Nationalism.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Marecek, J. (2000) 'Am I a Woman in these Matters?: Notes on Sinhala Nationalism and Gender in Sri Lanka.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Martin, A. (2000) 'Transnationalism, Bodies and Abortion in Late Twentieth-Century Ireland.' IN: Mayer, T. ed. *Gender Ironies and Nationalism: Sexing the Nation*. New York: Routledge.
- Mayer, T. (Ed.) (2000a) *Gender Ironies and Nationalism: Sexing the Nation*. New York: Routledge.
- Mayer, T. (2000b) 'From Zero to Hero: Masculinity in Jewish Nationalism.' IN: Mayer, T. ed. *Gender Ironies and Nationalism: Sexing the Nation*. New York: Routledge.
- Menon, R. (2002) 'Do Women Have a Country?' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Mostov, J. (2000) 'Sexing the Nation / Desexing the Body: Politics of National Identity in the Former Yugoslavia.' IN: Mayer, T. ed. *Gender Ironies and Nationalism: Sexing the Nation*. New York: Routledge.
- Novkova, I. (2002) 'Gender, Ethnicity and Identity Politics in Latvia.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Parlovic, T. (2002) 'Remembering/Dismembering the Nation: The Archeology of Lost Knowledge.' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Porter, E. (1998) 'Identity, Location, Phallacy: Women, Nationalism and Northern Ireland.' IN: Willford, R. & Miller, R. eds. *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. New York: Routledge.
- Renner, T. & Ule, M. (1998) 'Back to the Future: Nationalism and Gender in Post-Socialist Societies.' IN: Willford, R. & Miller, R. eds. *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. New York: Routledge.
- Kokic, T. (2002) 'Must we Know who we are?' IN: Ivekovic, R. & Mostov, J. eds. *From Gender to Nation*. Ravenna, Italy: Longo Editore Ravenna.
- Willford, R. (1998) 'Women, Ethnicity and Nationalism: Surveying the Ground.' IN: Willford, R. & Miller, R. eds. *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. New York: Routledge.
- Willford, R. & Miller, R. (Eds.) (1998) *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. New York: Routledge.
- Yuvai-Davis, N. (1998) 'Gender and Nation.' IN: Willford, R. & Miller, R. eds. *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. New York: Routledge.

A nemek esélyegyenlősége az iskolában és az osztályteremben.

Részlet a „Nyitott szellemben: A nemek társadalmi

esélyegyenlősége az oktatásban; Közép-európai és Dél-kelet európai régiójelentés”, című kiadványból. Nyílt Társadalom Intézet, Budapest, 2003.

Fordította: Kabay Krisztina

Az igazságos oktatási rendszer a lányokat és a fiúkat egyaránt felkészíti arra, hogy eredményes és döntésképes állampolgárok legyenek.

A gyerekek beiskolázása csupán a kezdet. Amikor azonban ott vannak, az ott zajló oktatásnak mentesnek kell lennie a társadalmi nemekkel kapcsolatos sztereotípiáktól, a részrehajló elvárásoktól és a diszkriminációtól. Ezen kívül az oktatásnak meg kell adnia minden gyereknek azt a tudást és képességeket, melynek segítségével legyőzhetik a társadalomban való teljes részvételüket akadályozó tényezőket. Ennek eredményeként, mind a lányoknak, mind a fiúknak lehetőség kell nyíljon arra, hogy egyenlő gazdasági és társadalmi költelményeket élvezhessenek.

Mindenütt a világon a fő kihívást az oktatási célok meghatározói, a tantervkészítők, a tanárok és tanárképzők számára a nemek közötti egyenlőség biztosítása jelenti a tanítás és tanulás folyamatában.

Sok ország oktatási rendszerének van sztereotípiákat visszhangzó tanterve és tanítási anyaga, ill. olyan részrehajló elvárásokkal és eszközökkel élő tanárok oktatnak, akik - még ha nem is szándékosan - a tanítás és tanulás folyamatában a társadalomban megfigyelhető nemek közötti egyenlőtlenégeket erősítik.

Habár a régióban általában nagy az információhiány a társadalmi nemeket illetően a tanítás kérdésében, az átvizsgált beszámolók, tanulmányok, tantervek és tankönyvek ráirányítják a figyelmet azokra a problémákra, amelyek további vizsgálatot igényelnek. Ez a fejezet a nem sztereotípiá felbukkanását tárgyalja az iskolázatás különböző szemszögeiből:

- Tankönyvek és iskolai tanterv
- Tanári attitűd
- Az iskolai környezet összessége
- Iskolavezetés

Társadalmi nemekre vonatkozó üzenetek közvetítése a tankönyvekben és a tantervekben. A tankönyvek különleges szerepet játszanak a Közép-Kelet-Európa, Délkelet-Európa és az egykori Szovjetunió országainak oktatási rendszerében mivel ezek mutatják csaknem az egyetlen észkö-

zei a tanterv közvetítésének. Ennek következtében a társadalmi nemek ábrázolása a tankönyvekben különösen nagy befolyással rendelkező és lényeges dolog. A régió néhány országában végzett tankönyvelemzés alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az iskolai tankönyvek és tanítási anyagok nagyon határozott üzenetet közvetítenek arról, hogy mi jelent férfinak és nőnek lenni. A társadalmi nemek ábrázolása a tankönyvekben két szempontból is problematikus. Egyrészt erősítik a meter nemi szerepeket ill. a társadalmi nemekkel kapcsolatos sztereotípiákat. Másrészt az ábrázolt szerepek hátrányos helyzetbe hozzák a nőket.

Közép-Kelet-Európa, Délkelet-Európa és az egykori Szovjetunió legtöbb országában a rendszerváltás után a tankönyvek jelentős vizsgálaton mentek keresztül. Azonban az új tankönyvek most újabb sztereotíp nemi szerepekkel rendelkező férfiakat és nőket ábrázolnak. A munkahelyen, otthonon és társadalmi rétegen belül világosan megkülönböztethető szerepeket és tevékenységeket írnak le férfiaknak és nőknek, fiúknak és lányoknak. Nagyon kevés olyan kép és példa van, ahol a férfiak és a nők ugyanabban a tevékenységben vesznek részt. Különösen a nőket ábrázolják sokszor úgy, amint házimunkát végeznek az otthonukban. A háztartási munkát úgy mutatják, mint a nők elsődleges kötelességét, ami nőként hátrózza meg őket. Például a lengyel tankönyvek általában anyaként és házimunkát végző háziasszonyként ábrázolják a nőket családi szerepekben. Ehhez hasonlóan az észak-tan-könyvek is hagyományos nemi sztereotípiákat tartalmaznak azzal, hogy a lányokat, nőket úgy ábrázolják, amint otthon dolgoznak, gondoskodnak a gyerekekről, miközben nagyon ritkán mutatnak fiúkat, férfiakat főzni, takarítani vagy gyerekekről gondoskodni. Albániában, Magyarországon, Kazahsztánban és Tádzsikisztánban a tankönyvek többsége nem ábrázolja a nőket az otthoni környezetükön kívül. Azerbajdzsánban egy tankönyv nyíltan támadja azokat a nőket, akik az otthonukon kívüli dolgoznak, azt állítva, hogy a modern családkban veszélyesen csökken a gyerekek száma és ennek a fő oka többek között a városi életmódol, az a tény, hogy a nők is dolgoznak valamint magasabb szintű oktatásban vesznek részt.

Nagyon kevés példa van arra, hogy férfiak is részt vesznek a háztartási tevékenységekben. Ennek az az eredménye, hogy a házimunkát többek között a gyerekekről való gondoskodásról női munkaként mutatják be, mint ami nem megfelelő munka a férfiaknak. Ez viszont legalizálja az otthoni és az otthonon kívüli munka „dupla terhet”, ami korlátozó tényező a nők karrier-lehetőségeit tekintve. A Romániában és Lengyelországban végzett különálló felmérések azt mutatták, hogy a megkérdezettek több mint kétharmada gondolja azt, hogy a nők otthoni kötelezettségeinek terhe szolgál magyarázattal arra, hogy kevés nő dolgozik napas pozícióban. A nők férfiakhoz képest

zett házimunkájának túlhangsúlyozása téves képet nyújt az országok gazdasági életében való szerepükről. Ez meg is erősíti azt az általános nézetet, miszerint a nők a nélkülözhetőbb alkalmazottak, ami hozzájárul a régióban élő nők magas munkanélküliségi arányához.

A megfélemlő nemi szerepekről alkotott vélemények befolyásolják a lányok és a fiúk számára felvázolt karrierlehetőségeket is.

A régió legtöbb országában a tankönyvek a fiúkat és lányokat egy olyan mestertészen leszűkített foglalkozás-választékkal együtt mutatják be, melyet megfelelőnek ítélnék a nemükhöz. Mind a fiúk, mind a lányok hátrányokat szenvedhetnek, ha csak olyan foglalkozásokat vesznek fontolóra, amit a nemükhöz megfelelőnek tartanak, ahelyett, hogy a választásuk az igényeiken, preferenciájukon és adottságaikon alapulna. Azonban ennek a tényezőnek sokkal komolyabb hatása van a lányokra, mivel hozzájuk legtöbbször rosszul fizetett és alacsony presztízsű foglalkozásokat kapcsolnak. Például a román általános iskolai tankönyvekben a nőket „tanárként, falusként, gyümölcs-vagy virágárusként” ábrázolják, míg a férfiakat úrhajósként, rendőrként, orvosként, színészként, kalauzsként és kőművesként... mutatják be”. Így a lányok mátkési koruktól kezdve a „könyvű és tiszta” foglalkozások felé orientálódnak, amik jól meghatározott kötelezettségekkel járnak, és ami elősegíti ill. lehetővé teszi a „normális” családi életet. Viszont a fiúkat arra felelték rányitják, hogy koncentrálnak a műszaki és nagy profítot hozó karrierekre, ami lehetővé teszi, hogy elartsanak egy családot a jövőben.

Az ilyen ábrázolásnál éppen annyira jelent problémát az, ami jelen van, mint ami nincs. A tanulók nagyon korlátozott, hagyományos és sztereotip elemeket látnak azzal kapcsolatban, hogy mit jelent férfinak vagy nőnek lenni. Ezek az üzenetek befolyásolják a diákokat, és mestertészen korlátozzák a törekvéseiket. A megreformált tanterveknek követelményeket kellene tartalmaznia a társadalmi nemek ábrázolásával és a nemek közötti egyenlőség-gel kapcsolatban. Ezeket a követelményeket a tankönyvszerzők részére készült irányelvekkel és a tankönyv-értékelés szempontjával kellene támoگانálni.

A tantervek tartalma. Az oktatás egyenlőségéhez több kell, mint diszkriminatív tartalomtól mentes tankönyvek és iskolai tantervek. A tanterveknek tartalmaznia kell azt a tudást és azokat a képességeket, amire a tanulóknak szükségük van, hogy legyőzzék a nemek közötti egyenlőség akadályait. Habár az átmeneti időszakban fejlődés történt, a régióból származó kutatások arról tanúszkodnak, hogy a tanterv tartalma nem eléggé koncentrált erre a kérdésre. Arra, hogy elősegítse azt, hogy a régióban élő nők teljes gazdasági és társadalmi lehetőségeket élvezzenek, és hogy a férfiak és a nők egyenlőként

Az akadályok közé tartozik a diszkriminatív hozzáállás, a köz- és a magán-szférában való munka dupla terhe, a szaporodást érintő egészségügyi kérdések, a nők haszonért történő szexuális kizsákmányolása és a házasságon belüli erőszak.

Az átmeneti időszak alatt a tantervekbe bevezetésre kerülő kritikus gondolkozás képességének fontos szerepe van abban, hogy a diákokat képessé tegyék arra, hogy felismerjék és fellépjenek a társadalom nemek közötti egyenlőtlensége ellen. Ráadásul új kurzusokat vezetett be az emberi és a polgári jogok tanítására. Az egyik legújabb jellegű program, ami a társadalmi nemek kérdéseket kezeli az oktatásban a „Helyzetbehozó oktatás” („Empowering Education”), ami foglalkozik a különböző tanulási stílusokkal, támogatja az aktív tanulást és segíti a gyerekeket, hogy fejlesszék a döntéshozó és a kritikus gondolkodás képességét. Továbbá arra tanítja a gyerekeket, hogy legyenek jobbak az együttműködésben, hogy fejlesszék az önbecsülésüket, és arra is oktatja őket, hogy legyenek érzékenyek a társadalmi nemeket és a társadalmi kulturális különbségeket érintő kérdésekre.

Azokban a „Helyzetbehozó oktatás” programja még mindig inkább a kivétel képviselet, mint a szabályt. Mindent egybevetve, nincs arra bizonyíték, hogy az újonnan fejlesztett programok és kurzusok tendenzesen tárgyialk is a nők emberi és polgári jogait. Ezzel az oktatás elszalasztott azt a lehetőség, hogy fellépjének a nemek közötti egyenlőtlensége ellen.

Létezik egy sor olyan egész életen át tartó képesség, ami az iskolában tanítható és lehetővé teszi, hogy a lányok legyőzzék a hátrányokat, valamint segíthet abban, hogy a fiúk és a lányok egyenlőként éljenek együtt. Például az ezeket a képességeket hangsúlyozó tantervek célja, hogy megadják a fiúknak és a lányoknak azt a képességet, hogy irányíthassák a saját életüket. Megtanítják nekik, hogy hogyan egyszerűsítsék a személyes kapcsolataikat, hogy birkózzanak meg az alkohollal, a drog és a szexuális tevékenységek kockázatával és hogy intézzék a személyes ügyüket. Miközben a beszámolóban szereplő összes országban tanítják az ilyen tantervek bizonyos részét, nincs bizonyíték a tanításuk szisztematikus voltára.

A nemi egyenlőséggel kapcsolatban különös jelentősége van a megfélemlítő szexuális felvilágosítás hiányának. Különösen a nők esetében létfontosságú az életük jobbá tételéhez a szexuális élet irányításának tudása és képessége. Azonban a szexuális felvilágosítás a régió országainak többségében gyakran tabu téma. A középiskolákban a szexuális felvilágosítás bevezetésére tett néhány kísérletet megakadályozta a tanárok és a szülők ellenállása és a nem megfélemlítő tanárképzés. Lengyelországban a szexuális felvilágosítást 1998-ban beszüntették és „családhatár” oktatással helyettesítették, ami komoly aggodalomra ad okot azzal kapcsolatban, hogy vajon az új tanterv nyújt-e olyan információt a fiatal nőknek és férfiaknak, amire szükségük van ahhoz, hogy

kezelnit tudják a szexualitás és a termékenység kérdéseit. Például egy, a lengyel oktatási miniszterium által jóváhagyott könyv a következőt írja:

„Mikor fogynak végre vejőnni az emberek, hogy a termékenység egészéget jelent? A fogamzásgátlók - melyek rombolják a termékenységet - rombolják az emberek egészségét is.”

Tanári attitűd. Közvetített, hogy a tanárok magatartása és az a mód, ahogy a tanulókkal kommunikálnak nagy hatással lehet mind a fiúk, mind a lányok iskolai teljesítményére, valamint a magatartásukra és értékrendjük kialakulására. Még akkor is, amikor a tanárok úgy gondolják, hogy ugyanúgy kezelik az összes diákjukat, a kutatások azt mutatják, hogy rendszerint különbözően (és gyakran igazságtalanul) kommunikálnak a fiúkkal és lányokkal. Az ebben a beszámolóban szereplő országokban a megkezdett tanulmányok is a régió hasonló problémáira mutatnak rá.

Bizonyíték van rá, hogy a tanárok különbözőképp kezelik a fiúkat és a lányokat, és különbözőképp viselkednek a különböző neműekkel. Tádzsiksztanban a tanárok szigorúbbak a lányokkal, mint a fiúkkal, és például sok olyan tettet tiltanak a lányoknak, amit a fiúk esetében természetesenek tartanak.

Ehhez hasonlóan az Albániában végzett Világbank tanulmány is kiemelte a szülők aggodalmát, miszerint a tanárok a nemen alapuló előítéletek miatt kezelik különbözőképp a fiúkat és a lányokat. Egy szülő megjegyezte, hogy: *„Néhány tanár másképp kommunikál a fiúkkal és a lányokkal. A kommunikáció általában sokkal sokáig tart az önkénti nagy maradványoktól.”*

Arra is bizonyíték van, hogy néhány tanár előítélettel áll hozzá a fiúk és a lányok relatív intelligenciájához. Ugyanaz az Albániában készített Világbank tanulmány felfedett egy széles körben elterjedt előítéletet, miszerint a fiúk intelligensebbek a lányoknál, és hogy a lányok iskolai eredménye csak a szorgalmuknak köszönhető. Ahogy egy karnizai tanár elmagyarázta: *„A lányok szorgalmasabbak, mint a fiúk. Szorgalmasabbak, mint a fiúk, mert át kell bírniuk az intelligencia szűjűségein, ha meg akarják mutatni.”* Ehhez hasonlóan egy felmérés a tadzsik tanárok attitűdjéről azt mutatta ki, hogy a tanárok csaknem 20%-a azt gondolta, hogy a lányoknak és fiúknak különböző oktatási programban kellene részt venniük. Hasonló jelentések készültek az ukrán tanárok magatartásáról is: *„Az ukrán oktatási törvényhozó a fiúkat és a lányokat, ill. a fiúkat és lányokat külön-külön kell oktatni.”*

Sőt mi több, néhány tanár nemcsak alapuló feltételezéseket tart fenn a lányok és a fiúk karrierlehetőségeiről is. A Romániában végzett kutatás szerint a tanárok különbözően látják a fiúk ill. a lányok munkalehetőségeit. A megkérdezett tanárok több mint háromnegyede tett karrierre vonatkozó ja-

vaslatokat nemcsak alapuló feltételezések alapján. Különösképpen a jól fizető vagy nagy presztízsű állásokat mint a bróker, a bankár, a szoftver vagy hardver szakértő, politikus, vagy a plótia tartották megfelelőnek a fiúknak. A rosszul fizetett, alacsonyabb presztízsű munkákat mint a nővér, a szociális munkás, a fodrász, a légizmas-kísérő, a tikkár, a köztsztrviselő vagy a bébiszitter - a lányok részére tartották megfelelőnek. Ezeknek a vélekedéseknek a tanárok előítéletes nemi viselkedésével együtt - kedvezőtlen hatása van mind a fiúk, mind a lányok iskolai teljesítményére valamint a magatartásukra és az értékrendjükre.

Iskolai környezet. Az iskolai környezet egészének két okból is fontos szerepe van a nemek közti egyenlőség tantermi biztosításában. Egyrészt hatással van a lányok és a fiúk tanulási teljesítményére. Másrészt példát nyújt a felnőttek munkájáról. Emiatt az iskolai környezet összessége hatással lehet arra, hogy a gyerekek milyen férfi és női munkahelyi szerepeket látnak megfelelőnek és személyes törekvéseiket is befolyásolhatja.

Ahogyban bárhol másból a világon, a Közép-Kelet-Európa, Délkelet-Európa és az egykori Szovjetunió országainak iskolái is egyre jobban elnöcsödött környezeté válnak. A régió minden országában az általános iskolai tanárok többsége, a legtöbb országban a középiskolai tanárok nagy része is nő. Azonban a tendencia országoként változik. Az olyan országokban, mint Örményország, Belarusz, Bulgária, Grúzia, Kazahsztán, Kirgizia, Lettország, Litvánia, Oroszország, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna, tanárnő az általános iskolai tanárok több mint 90%-a. Azerbajdzsánban, Csehországban, Horvátországban, Észtországban, Magyarországon, Lengyelországban, Romániában és Üzbegisztánban nők alkotják az általános iskolai tanárok 75-90%-át.

Az átlameleti időszakban a legtöbb országban növekedett a tanárnők aránya. 1991 és 2000 között például a középiskolai tanárnők aránya 52%-ra duplázódott Albániában. Azerbajdzsánban az 1990-es években gyorsan nőtt az általános iskolai tanárnők aránya, és 1998-ban elérte a 79%-ot. Ennek egyik oka a tanítás, mint foglalkozás hanyaradó státusa és a tanári fizetések csökkenése. Ez azt eredményezte, hogy a nőket a rosszul fizetett tanári szakma fele irányították.

A tanári foglalkozás presztízsének csökkenését a keresetek zuhanása kísértte. A tanári keresetek csökkenése nagymértékben felelős a férfi tanárok osztályteremből való kivonulásáért. A beszámolóban szereplő számos országban a tanári fizetés nem elég az alapvető megélhetéshez. A magánszektorbeli fizetéshez képest is nagyon alacsonyak a tanári fizetések. Romániában például a közszférában, így az oktatásban is a kereset egyharmaddal keve-

sebb, mint a gazdaságban elérhető átlagos kereset. Kazahsztánban a tanári fizetés a legalacsonyabbak között van, kb. 28%-a a pénzügyi szektorbeli átlagos fizetésnek, 47,7%-a az iparbeli, 52,5%-a az építőiparbeli, 55,4%-a a szállásbeli, és 77,4%-a a kereskedelemben elérhető fizetésnek. Üzbegisztánban az oktatási szektorban a fizetés 87,8%-a a gazdaságban, 44%-a az iparban kapható átlagos fizetésnek, 68,5%-a szállás-, köz- és fogyasztói szolgáltatásoknál és 38,6%-a pénzügyi, hitel- és biztosítási intézményeknél elérhető fizetésnek.

Az Azerbajdzsánból érkezett jelentésben világosan megmagyarázzák, hogy a tanári fizetések csökkenésének milyen hatása van a tanári foglalkozás elnöcsődésére: Kulturális elvárások vannak a magyarázat központjában, Azerbajdzsánban - a férftól, mint a család fejtől elvárják, hogy ő legyen a pénzkereső/családfenntartó. Sok férfi arra kényszerül, hogy abba hagyja a tanítást és keressen jobban fizető foglalkozást. A nők körében a tanítást olyan karriernek tekintik, ami jól illik a gyerekekreveléshez, mivel lehetőség nyújt az egy műszakban (fél nap) és a dupla műszakban (egész nap) való tanítás közötti választásra. A férfiak kivonása a tanári pályáról azt jelenti, hogy az iskolák egyre inkább „egynemű” oktatási környezetekké válnak. Érdekes kivétel, hogy Albániában, Moldáviában, az egykori Jugoszláviában, Macedóniában és Tádzsikisztánban a férfiak a nőkkel egyenlő (és növekvő) pozíciót foglalnak el az oktatásban. Tádzsikisztánban például tanárnő az általános iskolai tanárok 60%-a és a középiskolai tanárok 47,5%-a. Azonban a férfiak és a nők egyenlő részvétele a tanításban nem feltétlenül jelenti a nemi egyenlőség elérését Tádzsikisztán esetében, mivel a tanítás egyike a néhány olyan állandó munkának, ami elérhető az egyre növekvő munkanélkül és elszegényedett lakosság számára. Ebben a különleges esetben a tanítás „elférfiasodása” azt eredményezi, hogy a nők visszatérnek az otthoni, fizetés/fizettség nélküli szférába.

Társadalmi nemek a közoktatásban: A szlovén és a magyar közoktatási reformfolyamat értékelése gender-szemzögből

Írta: Rédei Dorotya

Magyarországon az állami oktatás mindhárom szintjén a rendszerváltás óta folyamatosan hajtanak végre reformokat a demokratikus alapelvek érvényesítése céljából. Többször megpróbálták már átalakítani a közoktatás szerkezetét és tartalmát, mindvégig oktatási kormányzat a saját elképzelései szerint. A reformfolyamat során a társadalmi nemek (*gender*) kérdései ezidáig nem kaptak kellő figyelmet sem az oktatási diskurzus, sem a gyakorlat szintjén.

Szlovéniában átfogó, szerkezetű és tartalmi megújulást jelentő oktatási reformot hajtottak végre 1995 és 1999 között, amelyet 1999 és 2003 között fokozatosan vezettek be és vizsgáltak felül, majd a 2003-2004-es tanévben vezették be az összes szlovén iskolában. Az egyik jelentős kérdéskör, amelyet az új tanterv megpróbál kezelni, a társadalmi nemek megjelenítése és a nemek közötti egyenlőtlenségek az iskolában.

2003-as kutatásomban, melyre ez az írás támaszkodik, megvizsgáltam a társadalmi nemek és az oktatás összefüggéséről szóló elméleti kérdéseket, a szlovén és a magyar tanterv-reform céljait és elveit, felépítését és folyamatát; a *gender* kérdések jelenlétét az oktatási és politikai diskurzusban, valamint a tantervekben; az egyenlő nemiszerep-ábrázolás elvét a tankönyvhirdetésben; a tanterv-reform általános sikerét és a tanárképzéssel összefüggő aspektusait. Ebben az írásban a két ország reformfolyamatának módját és folyamatát, a *gender* jelenlétét az oktatási diskurzusban valamint a tantervek *gender-érzékenységet* hasonlítom össze. *Gender* szemzögből vizsgálva, a szlovén reform mind tartalmában, mind a végrehajtás folyamatában olyan tanulságokkal szolgálhat, amelyeket a magyar oktatási döntéshozóknak érdemes lenne megfontolniuk.

Miért fontos a társadalmi nem az oktatásban? Még ha az oktatási szakemberek el is ismerik, hogy vannak nemi alapú igazságtalanságok a társadalomban, gyakran hangoztatott érv, hogy a tudományos ismeretek semlegesek, és ezeket az iskolában semlegesen adják át. Igen ám, de az iskolában megtanított tudás csak kis szelete az évezredek során felhalmozódott tudományos ismeretnennyiségnek, a „kulturális tőke egy formája (...)”, amely többnyire a társadalom hatalommal rendelkező szegmensének a látásmódját és meggyőződését tükrözi”. (Apple, 1990: 8) Az a kérdés az iskolai tudásanyaggal kapcsolatban, hogy „mi számít legitím tudásnak (...) adott társadalmi csoportok és osztályok számára, adott intézményekben, adott történelmi pillanatokban.” (Apple, 1990: 45) Az iskolai tudásanyagot „nem szabad adottként tekinteni, hanem problematizálni kell (...), hogy a mögöttük álló társadalmi és gazdasági ideológiákat, valamint az intézményesen meghatározott jelentéseket meg lehessen vizsgálni”. (Apple, 1990: 45) Bourdieu párhuzamba állítja a gazdasági és a kulturális tőkét és azok elosztását. Szerinte az uralkodó osztály kulturális tőkéjére úgy tekintenek, mint ami természetes és mindenki számára egyformán elérhető. Valójában, mint ahogy a gazdasági tőke is egyenlőtlenül oszlik el, és a társadalmi munka- és hatalommegosztás függvénye, ugyanúgy a kulturális tőke is, amelyhez a különböző társadalmi osztályokból származó gyerekek nem egyformán férnek hozzá. Ezért az iskola kulturális tőkéje eszköz a társadalmi és gazdasági hierarchiák újatermelésére (Apple, 1990: 32-33).

Feminista oktatás-teoretikusok az 1970-es évek óta foglalkoznak az iskolai tudás objektívításának és semlegességének megkérdőjelezésével, felhívva a figyelmet olyan jelenségekre, mint a nemek szerinti részlehajlás és sztereotípusálás az oktatásban, a társadalmi nem alapú besorolás létrehozása és újra-teremtése az iskolában, vagy a tanárok szerepe a nem alapú társadalmi egyenlőtlenségek fenntartásában. A domináns *gender* ideológiáknak az egyenre gyakorolt iskolai hatásáról szóló kutatási eredmények alátámasztják, hogy ezek az ideológiák szabályozzák „a megfelelő nem-specifikus viselkedés kulturális normáit a személyes identitás és a társadalmi szerepek vonatkozásában”. (Walker és Barton, 1983: 3) A különböző kulturális különböző-képpen definiálják a társadalmi nem szerepeket és identitásokat, és a határon a különbözőségek definiálására a férfiak kezében van. (Walker és Barton, 1983: 3) A társadalmi struktúra legitimálja az egyén szintjén működő domináns *gender* ideológiát. Az állami szervek tevékenységében (pl. szociális juttatások, foglalkoztatási minták, szociális intézmények) „a nem megkülönböztetés szabályozása (...) a gazdasági és politikai szférában lehetséges gyakorlatokban” nyilvánul meg. Ezek az ideológiai formációk befolyásolják az iskolai folyamatokat, közvetlenül és közvetlenül egyaránt. (Walker és Barton, 1983:3)

Az iskolai nem alapú diszkrimináció nehezen megfogható, indirekt módokon működik. Számtalan tanulmány leírja, hogyan termelik az iskolák újra a társadalmi normákat, a nemek szerinti osztályozást, hogyan utalkodik részrehajlás a fiúk és férfiak felé. Az iskola tükrözi és fenntartja a társadalmi normákat oly módon, hogy erősíti a lányok és fiúk közti megosztást az iskolai rituálékon, az osztálytermi gyakorlatokon és a tanári elvárásokon keresztül, melyek a rejtett tanterv részét képezik. A kutatások azt bizonyítják, hogy annak ellenére, hogy a tanárok meg vannak róla győződve, hogy nem diszkriminálnak (tudatosan), kivétült saját nemükről, a tanulók, kevesebb figyelmet fordítanak a lányokra, mint a fiúkra, sőt, általában a fiúkat azért, ha helyesen válaszolnak, míg a lányokat azért, mert „rendesen” azaz passzívan viselkednek és szépen a fiúkat, és azáltal, hogy észrevétel nélkül több időt adnak a fiúknak órai szereplésre, mint a lányoknak, azt az üzenetet súlyoskollják, hogy a fiúk fontosabbak, mint a lányok. Noha a tanárok nem feltehetően vannak tisztában ezzel, hogyan működnek ezek a kommunikációs minták, a diákok igen, és ennek az a következménye, hogy megerősítik a lányok alárendelt pozícióját, függetlenül a tanulmányi eredményektől (Houson, 1994: 124-6). Gyakran azzal érvelnek magyar oktatási szakemberek, hogy nincsenek nem alapú egyenlőtlenségek az iskolában, mert hiszen a lányok ugyanolyan jól teljesítenek, mint a fiúk, sőt, még jobban (tehát valójában a fiúk szenvednek hátrányt, nem a lányok). Ám az intellektuális teljesítmény nem azonos a társadalmi pozícióval, és nem függ tőle.

A szlovén tanterv-reform szerkezete és folyamata. A tanterv-reform 1995 és 1999 között zajlott, és széleskörű szakmai bázisra támaszkodott. A Nemzeti Tanterv Tanácsot (NTT), amely 27 oktatási szakembertől áll, a szlovén kormány 1995-ben állította fel. Feladatuk az volt, hogy „meghatározzák a reform általános és konkrét céljait és módszertani keretét” (Barle Lakota *et al.*, 2001). 1996-ban a parlament új oktatási törvényt fogadott el, amely felállította a reform jogi keretét. Az NTT ezek után kidolgozott 5 Iskolai Program Bizottságot (ISZTB) (Bölcsőde és óvoda, kötelező (alapfokú) oktatás, gimnázium, szakközépskola és szakmunkásképző iskola, felnőttoktatás). Kinevezett továbbá 27 Program Szeintü Tanterv Bizottságot (PSZTB) és 42 Tantárgy Szeintü Tanterv Bizottságot (TSZTB), hogy elkészítsék a tantervi dokumentumokat, azaz az egyes tantárgyak hetekre bontott tanmenetét és „ismeretanyagukat”. Az ISZTB-k elkészítették az új programjavaslatok első tervezetét, a PSZTB-k és TSZTB-k pedig a tanterv első tervezetét. Ezeket közösen átvizsgálták, és a javított változatot elküldték a Tanári Köröknek (TK) (ezek Szlovénia összes tanár magukban foglalják 30 fős csoportokban), akik megvitatják a tervezeteket, majd véleményüket és javaslatukat visszaküldték az adott területtel felölös TSZTB-nek. Még kétszer megismételték a tanárok véleményének kikérését és a javaslatok az alapján történő módosítását, mielőtt a végleges változatot benyújtották az NTT-nek 1998-ban. Ezek alapján az NTT elkészítette a javaslatok tanterv végleges változatát. A bizottságoknak összesen 516 tagja volt, és a dokumentumok elkészítésében további 300 szakember, konzultáns és szakmai lektor működött közre. A bizottságok tagjai részben szakfolyóiratokban megjelent felhívás útján toborozták, részben pedig az oktatási intézményeket kérték fel levélben, hogy javasoljanak tagokat. A tanárok 70-80%-a aktívan részt vett a folyamatban azáltal, hogy véleményezték a javaslatokat és kitöltötték a javaslattervezeteket kísérő kérdőíveket. A szakértői szervezetek többrétegű felépítése és a különböző csoportok által biztosított folyamatos felülvizsgálat útján kívánták garantálni, hogy problémás kérdésekben minél szélesebb körű konszenzus alakuljon ki, és így biztosított legyen az új tanterv általános elfogadottsága. A tanárok bevonásának eredményeképpen az általánosított tanterv jobban figyelembe vette a tanítás mindennapi gyakorlati problémáit. Nemcsak szakmai körökben volt konszenzus: a parlament az oktatási törvényt 2/3-os többséggel fogadta el, pedig egyszerű többség is elég lett volna.

Az új tanterv fokozatosan került bevezetésre. Mivel a reform 1999-ben formálisan befejeződött, számos iskola önként jelentkezett az új tanterv ki- próbálására. Az új tanterv szerinti oktató iskolák száma évről-évre növe-

kedeti; jelentkezésükkor teljesíteniük kellett bizonyos feltételeket, és a szülők bejegyzésére is szükség volt. A miniszteriumi engedély megszerzése után az iskolákban munkacsoportot neveztek ki, amely az új tanterv bevezetéséért volt felelős, a szükséges feltételek megteremtéséért (pl. tanárképzés, oktatási anyagok) pedig a miniszteriium által kivezett csoportok koordinátáik. Az új tanterv bevezetését szisztematikus felügyelet és értékelés kísérte, valamint az ennek alapján végzett felülvizsgálat és módosítások. Először a 2003/2004-es tanévben vezették be az új tantervet minden szlovén iskola első osztályában.

Gender az új tantervben. A nemek egyenlősége a tanterv-reform egyik alapelve, amely a *White Paper*-ben, a reform program-dokumentumában egyértelműen megfogalmazódik:

A nemek közötti különbségek területén a hangsúlyt át kell helyezni a diszkriminációmentességhez való formális jogról ennek a gyakorlatban való alkalmazására, beleértve az esélyegyenlőség megteremtését az oktatási rendszer minden szintjén. Ezért a gyermekek jogairól szóló diskurzusban külön figyelmet kell szentelni a lányok jogainak, és annak az ellentmondásnak, hogy az esélyegyenlőség hangsúlyozása ellenére az oktatási rendszer még mindig az egyik nemet részesíti előnyben különböző módokon a másikkal szemben. A koedukált oktatás bevezetésével az iskolai szintű diszkrimináció megszűnt, ám a mai iskolákra jellemző rejtett hatalmi mechanizmusok (pl. az iskolai élet megszervezése, konkrét tanítási módszerek és stílusok, a tanár-diák kommunikáció, stb.), amelyek „vesztetni tartják” a lányokat, még mindig jelen vannak a rejtett tantervben. (White Paper, 1996: 40-41, kiemelés tőlem, R. D.)

Az esélyegyenlőség megteremtésének célja megjelenik a bizottságok konkrét feladatainak előírásában, mint pl. a nők megjelenítése a különböző tantervanyagokban, különösen a történelemben; javaslattervezetek olyan tantervkönyvek írására, amelyek egyenlő módon mutatják be a nemeket, és annak ellenőrzése, hogy ezeket a szempontokat mennyire vették figyelembe; a hagyományostól eltérő nemű szerepek bemutatása mindkét nem számára; beszélgetőcsoportok és tanár-továbbképzések szervezése a társadalmi nemek témájában; a szülők és a társadalom tudatosságának növelése a gender-érzékeny oktatás kérdéseliránt.

A reform előtti és alatti vitákban különös figyelmet szenteltek a társadalmi nemek problémáikájának; a nemek közötti egyenlőség a reform egyik alapelve volt. A különböző szinten működő bizottságoknak (NTT, ISZTB, TSSZTB és PSSZTB) bele kellett vennünk tanterv-javaslataikba a megfelelő

gender szempontokat. A szakemberek láthatóan ismerték az oktatásban felmerülő nemekkel kapcsolatos kérdéseket.

A szlovén Nemzeti Tantervben a társadalmi nem fontos téma az óvodai nevelésben a *környezet* és a *társadalom* területén. Általános iskolában számos gender kérdés található az 1-6. osztályban kötelező *én és a társadalmi és természeti környezet* tantárgy, a 7-8. osztályban kötelező *társadalomismeret* tantárgy, a 9. osztályban választható *társadalomismeret és etika* tantárgy, valamint a 7-9. osztályban választható *világ és én* etika tantárgy tantervében. Szakközépiskolában a *társadalomismeret* egy évig kötelező tárgy, gimnáziumban a *szociológia*, amely kiemelten foglalkozik a társadalmi nem viszonyok és egyenlőség témakörével, egy évig kötelező és két évig választható (Barle Lakota, 2003, interjú).

Hogy a nemekkel kapcsolatos kérdések ilyen nagymértékben jelen vannak a tantervben, az leginkább az NTT-ben és különböző bizottságokban résztvevő gender-kérdésekkel foglalkozó szakemberek személyes hatásának tulajdonítható. Mivel ilyen szakemberek a magyarországinál nagyobb arányban töltenek be befolyásos tudományos és politikai pozíciókat, jelentős befolyásuk van a tudományos és közéleti diskurzusra, és talán ennek köszönhető, hogy a „társadalmi nem” és a „feminizmus” nem olyan idegen, a nagyközönség körében tudatlanság vagy egyenesen ellenségesség által övezett fogalom, mint Magyarországon. Azt nem állítom, hogy a társadalmi nem kérdéseinek tantervbe való bevonását illetően teljes mértékű konszenzus lett volna. Ellenkezőleg: „sok férfi nagyon nem örült neki, és a vita olykor nagyon politikai színezetet öltött”, az pedig, hogy egy adott tantárgy tantervében milyen mértékben jelennek meg a társadalmi nemek, gyakran az adott bizottság elnökének személyes hozzáállását tükrözi (Barle Lakota, 2003, interjú). Szerencsés tényező volt ugyanakkor, hogy Slavko Gaber oktatási miniszter és Ivan Svetlik, az NTT elnöke egyaránt fontosnak tartotta a gender kérdéseket és ismerte a feminista oktatási diskurzust. További magyarázat lehet, hogy Szlovéniában erős a civil társadalom, számos civil szervezet létezik, amelyekben sok feminista akadémikus is aktívan tevékenykedik, nem különül el az akadémikus és az aktivista feminizmus olyan erősen, mint Magyarországon. Mínd ezen túl, a stabil kormányzat (12 évig ugyanaz a baloldali-liberális koalíció volt kormányon) biztos alapot nyújtott a reformnak (nemcsak a nemű szerepek tekintetében), így a téma politikálódását sikerült elkerülni, míg Magyarországon sajnos nem. Természetesen az, hogy a döntéshozatali folyamatokban mind a szakembereknek, mind a konkrét tananyagokkal nap mint nap dolgozó tanároknak jelentős százaléka vett részt, sokat segített az új tanterv általános elfogadtatásában.

A megreformált tanterv önmagában persze nem oldja meg a tanítás konkrét problémáit. Ez nem csökkent a reform érdemeit, viszont rámutat az elmelet és a gyakorlat közti különbségekre áthidalásának szükségességére. Rendkívül fontos a tankönyvek megreformálása, amely folyamatosan zajlik,³ valamint a tanárképzés átalakítása, a tanárképző karok tanterveinek hasonló, szisztematikus reformja, ami 2003-ban, kutatásom idején még nem kezdődött el.

A társadalmi nemek fogalma az oktatási és politikai diskurzusban Magyarországon. Magyarországon az oktatás rendkívül árpolitizált; igazából az oktatási viták sohasem pusztán szakmai jellegűek, mindig politikai nézetektől és érdekektől tehesek. Az oktatás a politikai pártoknak gyakran eszközül szolgál arra, hogy a pozíciójukat erősítsék, mivel az oktatás minden generációt és minden társadalmi réteget érint. A kormányok váltakozása hátálterjti a hosszú távú tervek megvalósítását, közöttük egy következetes oktatási reform végrehajtását.

Magyar és szlovén beszélgetőpartnerem között markáns különbség és változatosabb volt abban a tekintetben, hogy mennyire vannak tisztában azokkal, hogy mit azok a *gender* kérdések, és hogy fontos-e velük foglalkozni és miért. Minden szlovén beszélgetőpartneremre jellemző volt valamilyen szintű gender-tudatosság, többben közöttük szűkebb körű tudással rendelkeztek a témában, és feminista szemléletmódjukat alkalmazták szakterületükön; a legtöbb magyar beszélgetőpartneremnek viszont egyáltalán nem, vagy nagyon halvány fogalma volt arról, hogy mi az a *gender*, és mitől szövi a feminizmus.

A társadalmi nemek fogalma nincs következetesen jelen a magyar oktatási diskurzusban. Az *Oktatási Minisztérium 2003-as és 2004-es Középlevelő Központjának Stratégiai Stratégiájában* megemlíti a szolidaritás, a méltányosság, a társadalmi kohézió fogalmát, de a nemek esélyegyenlőségének előmozdítása nem hangsúlyos. Olyannyira nem, hogy Sipos János, Közoktatási Helyettes Államtitkár, az idevonatkozó nemzeti köznevelési törvényben teljesen járólánul, ám rendkívül határozottan kijelentette egy interjúban, hogy a *gender* kérdések azért nem szerepelnek az oktatásfejlesztési prioritások között, mert nincs olyan magyar vagy nemzetközi kutatás, amely igazolná, hogy ezek Magyarországon problémásak, nincsenek sem szakmai érvek, sem politikai nyomás amellet, hogy a *gender* kérdéseket komolyan kelljen venni, ellentétben más súlyos problémákkal, amelyek sürgős beavatkozást igényelnek. Értelenséggének adott hangot, hogy miért jöve elő ezzel a „személyes problémámmal”, mikor más kérdések fontosak ma az oktatásban, és nem értette, hogy miért tartom helyrelennek azt a megközelítést, miszerint ha valamitől nincs

Tény, hogy a magyar oktatáskutatásban a *gender* mint elemzési szempont vagy szemléletmód még nem terjedt el. A *Jelentés a magyar köznevelésről 2000* című beszámolóban, melynek 10. fejezete a közoktatásban lévő egyenlőtlenségeket taglalja, több nemi különbségre felhívják a figyelmet, például arra, hogy „a szakiskolai képzésben változadamlú élesen elválnak a »férfi« és a »női« szakmákra felkészítő képzési típusok”; vagy az érettségi megszerzése nélkül az iskola elhagyásának arányában és kognitív képességeiben megnyilvánuló különbségekre lányok és fiúk között. Minden adat azt sugallja, hogy az általános iskolák pedagógiai gyakorlatja jobb körülményeket biztosít a fiúk fejlődéséhez, s a több nyugati országban megfigyelt különbségek a pedagógusok fiúkkal és lányokkal szembeni elvárásaiban Magyarországon is érvényesülnek”. A tanulmány levonja a következőket, hogy „az oktatás szocializációs hatása, [azaz hogy] milyen jellemző nem szerepeket közvetít az iskola, s ez hogyan hat a fiúk és a lányok későbbi társadalmi pozícióira, életpályára (...) a fiúk és lányok közötti oktatási egyenlőtlenségek harmadik lehetséges, Magyarországon mindmáig felárthatlan dimenziója”, és hogy „a nemek közötti egyenlőtlenségek kérdése (...) egyáltalán nem jelent meg az oktatáspolitikai »napirendjén«”. (OKI, 2000) Annak ellenére, hogy a 2000-es jelentés felvetett *gender* problémákat, és rámutatott a társadalmi nemek kutatásának szükségességére, előrelépés nem történt ezen a területen. A 2003-as *Jelentésben* az egyenlőtlenségekről szóló fejezetben a nemekkel kapcsolatosan (9.2.1.3) csak statisztikai adatok szerepelnek a lányok és fiúk kognitív képességeiről és teljesítményéről, a lányok iskolázottságának növekedéséről és kompetenciájuk javulásáról a fiúkkal való összehasonlásban. Egyáltalán nem történik utalás a szövegben a vizsgált készségek és a társadalmilag elfogadott nemek szerinti elvárások közötti összefüggésekre (OKI, 2003).

Egy másik jellegzetes példája annak, hogyan jelenik meg a pedagógiai diskurzusban a *gender* (amikor egyáltalán megjelenti), Rostás Rita - Fodoriné Bajor Borbála. *Kérnyebb a lányoknak, mert a fiúk elevennek születtek*” című írása az *Új Pedagógiai Szemle* című folyóiratban. Ez a kutatás a tanár-diák interakciók nemek szerinti különbségeit és a gyerekek nemi szocializációjának aspektusait vizsgálta általános iskolai alsó tagozatos osztályokban. A bevezetőben a szerzők aggodalmukat fejezik ki a válások és egyszülős családok magas száma, valamint a nők létszámbeli dominanciája miatt a tanár szakmában. Valamennyük szerint kóros pszichoszociális fejlődéshez vezethet a férfi modellek hiánya a családban és az iskolában, és veszélyezteteti az „egészséges fejlődést” amelyet szerinnek a hagyományos nemi szerepek elsajátítása garancia. A kutatás eredményeinek ismertetésében megállapítják a feminista kutatók által már régóta felárt különbségeket a tanár-diák interakció nemi sajátosságairól, de nem hivatkoznak egyetlen feminista szerzőre sem, és nem ref-

létkálnak a kutatási eredményeik és a társadalmi nemű szerepek összefüggéseiről (Rosás Fodorné, 2003).

Tanterreform. A Nemzeti Alaptanterv megreformálásáról az első viták 1988-ban kezdődtek, többzet tanár részvételével. 1989-ben négy szakember kapott megbízást az Oktatási Minisztériumtól arra, hogy kidolgozzák a tantervreform elméleti kereteit, részben más európai modellek, részben a saját elképzelések alapján. A NAT kidolgozását ez a szakértői testület irányította, nem az Oktatási Minisztérium. Az alapelképzelés egy decentralizált, képfókusú modell bevezetése volt; egy olyan mag-tanterv, amely meghatározza a kötelező oktatás során elsajátítandó minimális szükséges tudást az egyes műveltségi területeken, amelyet az iskolák helyi tantervei egészítenek ki és töltikének meg tartalommal. Az első változatot 1990 tavaszán mutatták be és vitatták meg. Több nagy találkozó volt, ahol az új Oktatás-politika előadásokon részletesen ismertették, majd az egyes műveltségterületek tanterveit szekciókban vitatták meg, melyekben iskolai vezetőtanárok, szakfelügyelők, egyetemi tanárok és pedagógusszervezetek képviselői vettek részt. Ebben a szakaszban számos pedagógus is aktívan részt vett a vitákban; interjúalanyaim (Horn Gábor, Báthory Zoltán) úgy emlékeznek vissza erre az időszakra, mint élénk mozgalomra. A tantervreformnak e demokratikus periódusa azonban nem volt hosszú életű.

Az oktatás a rendszerváltás óta mindig is politikai csatamező volt. 1993-ban, amikor a NAT-ot már majdnem elfogadta a parlament, a konzervatív kormány politikai támadást indított ellene, és elkezdte elkészíteni a saját tanterv-változatát. Azután a következő kormány liberális vezetőségű oktatási tárcája támogatta a NAT elkészítését. 1995-ben a NAT-ot kormányrendeletbe iktatták, és előírták az általános iskola 1. és 7. osztályában való bevezetését 1997-ben. 1998-ban az új konzervatív kormány keményen kritizálta a NAT-ot, és létrehozta a kerettanterveket, amelyek 2001 szeptemberi kerültk bevezetésére az 1., 5. és 9. évfolyamokon. Ez a kritika ismét nem pusztán szakmai alapokon állt, hanem erősen politikai jellege volt. A kerettanterv készítésére a műveltségi területek tanárgyakra, valamint központilag és megelhetősen szigorúan meghatározta az egyes tantárgyak tananyagát és módszereit. 2002-ben, az új szocialista-liberális kormány alatt a NAT kötelezően előírt háromévenkénti revízióját az *Eminős József Szabadság Pedagógiai Társaság* vette kézbe ott, ahol az 1998-ban abbnamaradt. Ez a „civil szervezet” nem egészen civil: tagjai többek között Báthory Zoltán és Vass Vilmos, akik az OM alá tartozó különböző intézmények tagjaként is részt vettek a NAT felülvizsgálásban. A NAT 2003 június végére készült el állítólag komoly szakmai egyeztetések után, amikor is „társadalmi vitára” bocsátották az anyagot, szeptem-

ber 20-ig. Ez az időzítés megkérdőjelezi a szakmai közvélemény bevonási szándékának komolyságát. Szeptember végén egy széleskörű, október elején egy, a szakmai szervezeteknek rendezett konferencián lehetett még módosító javaslatokat tenni, majd az anyag október 15-én az Országos Köznevelési Tanácsok Társadalmi Tanács, 16-án pedig az Országos Köznevelési Tanács asztalára került megvitatásra, végső változatát pedig 2003. decemberben iktatta rendelkezésre a kormány (243/2003. Korm. rendelet).

Gender kérdések a tantervben. A tantervreform mostmár közel húsz éve tart, de a társadalmi nemű kérdések eddig még nem kerültek a fókuszba. A NAT 1995 bevezetőjében, valamint a célokról és a felépítéséről szóló leírásban a társadalmi nem fogalma nem kerül említésre; a NAT 2003-ban a „férfiak és nők esélyegyenlősége” fogalma bekerült az alapelvek közé. A NAT 1995-ben a műveltségi területek tanterveiben lehetőség nyílt arra, hogy a pedagógus foglalkozzon társadalmi nemű kérdésekkel egyenlőséggel, méltanyossággal és toleranciával, mivel az ember és társadalom műveltségi területen, amely a *társadalomismeret*, az *állampolgári és gazdasági ismeretek*, az *emberismeret* és a *történelmet* foglalja magában, megjelennek ehhez kapcsolódó témák, mint például „a társadalom nemek szerinti megosztása”, „családi munkamegosztás”, „szexualitás”, „a férfiak és nők kapcsolata, házasság”, „az állampolgárok közti egyenlőség”, „nyitottság, empátia és tolerancia”, „előítéletek és előítéletes viselkedés”. A NAT 2003-ban, ami egy abszolút minimáltanterv, nagyon általános megfogalmazások találhatók; az *ember és társadalom* műveltségi területen a fenti felsorolásból csak a „nemek közötti kapcsolatok”, a „szexualitás” és a társadalmi problémák iránti nyitottság” szerepel. A 2001-es és az OM által ajánlott 2004-es kerettantervekben a különböző tantárgyak (elsősorban az *ember és társadalom* és a *médiatörténet*) keretében szerepelnek *gender kérdések* (pl. „férfi és női szerepek”, a „házasság” különböző aspektusai; „nemű szerepek a családban és a társadalomban”, „a nemek kapcsolata”, „a társadalom rétegződése kor, nemek, etnikumok stb. szerint”, „a feminizmus eredményei”, „a nemek közötti különbségek megismerése és elfogadása”, „a nemek foglalkozások, életmódmintrák, kisebbségek, stb. tapasztalati változástól eltérő megismerése a médiában”, „a közönség állampolgári, fogyasztói és társadalmi nemű szerepe”) (OM. Kerettantervek, 2000; Ajánlott kerettantervek, 2004). A *gender* témák általános megfogalmazása lehetőség nyílt a pedagógusnak, hogy ismeretel, tudatossága, valamint az általa használt tankönyv szemléletmódja és tartalma alapján foglalkozzon ezekkel a kérdésekkel. A tankönyvekről készült *gender-szempontú elemzések* eredményei (Kereszty, 2005; Rédei, 2003; Thun, 2001; Czachesz *et al.*, 1996), valamint a *gender* képzésnek a tanárképzésbe való integrálására vonatkozóan

nya azonban valószínűsíthető, hogy a tankönyv-szerzők és pedagógusok továbbra is felkészültenek a témában.

A *társadalomismeret* tantárgy különösen alkalmas a tanulók társadalmi nemekkel kapcsolatos tudatosságának fejlesztésére. A tantárgy jelenlegi bizonytalan helyzete ugyanakkor hátráltatja, hogy a benne rejlő lehetőségeket teljes mértékig kihasználják. A NAT-ban a történelemmel azonos pozíciót foglal el a gyakorlatban viszont „modul tárgy”-ként, azaz egy másik tárgyra (főbbnyire a történelemben) belsezve tanítják, kevesebb, mint heti 1 órában (évi 18 órában). Mivel többnyire történelem tanárok tanítják, akik nem kapnak képzést ezen a területen, nem igazán kedvelik és hajlamosak mellőzni a tárgyat, azzal a magyarázattal, hogy nem tudták megantani az arra az évre előírt történelem anyagot sem, így a társadalomismeret órákon ezt kell pótolni, különben a tanulók hátrányos pozícióban lesznek az érettségien (Jakab, 2003, interjú).

A *médiáismeret* kerettantervekben a társadalmi nem szerepel az elemzési szempontok között. Ezt a tárgyat nyugat-európai és észak-amerikai modellekből vették át, és az a tény, hogy ez egy teljesen új terület a magyar oktatásban, megnagyarázza, hogy a kezdetektől fogva, amióta csak iskolai tárgy lett a médiáismeret, a társadalmi nemet a tankönyvek analitikus eszközként használták. Ugyanúgy modul tárgy, mint a társadalomismeret, de nincs annyira alárendelve egyetlen tantárgynak sem, mint a társadalomismeret a történelemnek. Különösen azokban a szakközépiskolákban, ahol rendelkezésre áll megfelelő technikai felszerelés, a médiáismeret önálló tárgyként is megjelenik, és több pénzügyi támogatás áll rendelkezésre a tantárgy fejlesztésére (Jakab, 2003, interjú).

Összefoglaló. A szlovén tantervreform olyan folyamat, amiből a magyar oktatási szakembernek és döntéshozóknak sokat tanulhatnak. Alapvető üzenete a történelemnek, hogy nem lehet sikeresen oktatási reformot végrehajtani, ha az oktatást politikai küzdőterként használják. Ennek maguk a döntéshozók és oktatási szakemberek is tudatában vannak; a kérdés az, hogy varázsszándék a konszenzusra, mert amíg nincs, kétséges, hogy bármilyen jelentőségteljes reform megvalósítható-e. Ami magát a reform-folyamatot illeti, érdemes lenne tanulmányozni a tanterv-író testületek szervezeti felépítését, mert a szlovén testület demokratikusabbnak és a végredményt tekintve jobban működőnek tűnik. Veleményem szerint jó ötlet volt önként jelentkező iskolákkal kísérletezni a tanterv országos bevezetése előtt. Ez a folyamat nyilvánvalóan több évet vesz igénybe, és a tanterveknek a gyakorlati működés tapasztalatainak megfelelő folyamatos tanulmányozását és felülvizsgálat

Az oktatási ügyek árpolitizálása nem segít elő egy szakmailag és társadalmilag elfogadott reform megvalósítását; a társadalmi nemek figyelembe vételével hagyni tudományosan ma már elfogadhatatlan, mivel megerősíti a nemü alapú társadalmi egyenlőtlenségeket és fenntartja a társadalmi nemekkel kapcsolatos tudatosság alacsony szintjét, ami viszont magyarázza a társadalmi nem fogalmának hiányát az oktatási diszkurzusban. Egy olyan reform, amely a széleskörű szakmai nyilvánosság részvételével zajlik, demokratikusabb és sikeresebb, mint egy erősen centralizált, a mindennapi tanítás szintjétől távol zajló reform. A tanterv-reformmal természetesen együtt kell hogy járjon a tanárképzés megreformálása, hogy az alkalmasra váljon a tanároknak az új tartalmakra és módszerekre való felkészítésére, valamint a tankönyvek szisztematikus felülvizsgálata is, hogy ezek megfeleljenek az új tanterv követelményeknek.

Európai Unió csatlakozásunk óta Magyarországnak is be kell tartania bizonyos irányelveket, többek között a *gender mainstreaming* irányelvet, amely az esélyegyenlőségi politikák alkalmazását írja elő a közpolitikák minden szintjén. A következő, 2006-os NAT revízióban az eddigieknél nagyobb figyelmet kell fordítani a nemek közötti esélyegyenlőség kérdésére. Ehhez azonban szükséges az oktatási szakemberek felkészültsége a témában. Segítené a felkészülést, ha elkészülnének azok az alapvető, gender-szemponturna kiadványok, amelyek azt vizsgálják, hogy milyen nemek közötti egyenlőtlenségek léteznek az iskolában, mennyire sztereotíp módon érzékelik a tanárok és a tanulók a társadalmi nemekkel kapcsolatos jelenségeket, hogyan ábrázolják a nemeket a tankönyvekben; röviden, mit tanulnak a gyermekek a rejtett tantervből. És mivel az iskolák szerepe meghatározó a gyermeknek nem szocializációjában, a nemekre érzékeny szemléletmód alkalmazása a tantervben és a tankönyvekben hosszú-távú pozitív hatást gyakorolna a nemek közötti egyenlőtlenségek megszüntetésére a társadalomban.

Jegyzetek:

1. A rejtett tantervről magyar nyelven Szabó László Tamás: „*Rejtett tanterv*” című 1988-as kötet olvasható.
2. A tapasztalatok értékelésére még várni kell, jelenleg folyik a tanterv működésének vizsgálata és elemzése.
3. 2002 óta törvény írja elő, hogy nem sztereotípiákat tartalmazó tankönyveket nem lehet akkreditálni. A szlovén és a magyar tankönyv-akkreditációs folyamat összehasonlítása is tanulságos, de erre ebben a cikkben, helyszíre miatt nem tudok kitérni.
4. Ez az igazságosság és Esélyegyenlőség a Nemek között (IGÉN) Egyesület Oktatási Munkacsoportja munkájának az eredménye volt.

Felhasznált irodalom:

- Apple, Michael W. *Tabology and Curriculum*. New York, London: Routledge, 1990.
- Szolovénia Oktatási és Sport Minisztérium. Bartle Lakota, A., Gaigar, M., and Škraba, M. T. (szerk.). *The Development of Education*. Ljubljana, 2001.
- Houston, Barbara. "Should Public Education Be Gender Free?" In: Lynda Stone, (szerk.). *The Education Feminism Reader*. New York: Routledge, 1994.
- Salovénia. Oktatási és Sport Minisztérium. Kerek, Janez, ed. *White Paper on Education in the Republic of Slovenia*. Ljubljana, 1996.
- Magyarország Oktatási Minisztérium. *Nemzeti Alapítvány*. Budapest: Korona Kiadó, 1995.

Szabó László Tamás. *A nyitott tanterv*. "Magvető Kiadó, Budapest, 1988.

Walker, Stephen, and Len Barton (szerk.). *Gender, Class & Education*. London: The Falmer Press, 1983.

Czachesz Erzsébet, Lesznyák Márta, Molnár Edit Katalin, Lányok és nők a kötelező olvasmányokban, tankönyvekben. *Educatio* 1996/3. szám, pp. 417-430.

Keressy Orsolya. A társadalmi nemek reprezentációjának vizsgálata a tankönyvekben. *Könyv és Nyelv*. 2005. pp. 56-67.

Rédai Dorotya. *Gender and Education in Slovenia and Hungary. A Comparative Analysis of Slovenian and Hungarian Educational Reforms since the 1990s*. Central European University, Gender Studies Master of Arts Thesis, 2003. Kézirat.

Rédai Dorotya. *Gender Representations in a Hungarian Textbook for Civic Education*. Term Paper for CEU Gender Studies Department, 2003. Kézirat.

Rédai Dorotya, Thun Éva. *Ányálóké a társadalmi igazságosság és a nemek egyenlőség témájának beépítésére a Nemzeti Alapítvány 2003-as átírási anyagába*. 2003. Kézirat.

Thun Éva. „Gender Representation in Educational Materials in the Period of Transition in Hungary” In: Webber, S. and Likanen, I. (szerk.): *Education and Civic Culture in Post-Communist Countries*. Houndmills and New York, Palgrave, 2001. pp. 124-141.

Internetes források:

- Oktatási Minisztérium.
- Az Oktatási Minisztérium köznevelési fejlesztési stratégiája*. Budapest, 2003. <http://www.om.hu/terol/users/mattacsaka/2003/04/kozokstrategia3.pdf>

Oktatási Minisztérium.

Kereshetők. Budapest, 2000.

<http://www.om.hu/main.php?folderID=390&articleID=2290&tag=arti&list&id=1>

Országos Közoktatási Intézet.

Jelentés a magyar köznevelésről 2000. 10. fejezet: "Egyenlőtlenségek és méltatlanság a köznevelésben."

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=jelentes2000-10>

Méltanyosság

Országos Közoktatási Intézet

Jelentés a magyar köznevelésről 2003. 9. fejezet: „Oktatási egyenlőtlenségek és speciális igények.”

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=jelentes2003-Egyenlohtensegek>

Rostás Rita, Fodorné Bajor Borbála.

....*könnyebb a lányoknak, mert a fiúk eljárnak csúszottak.*” Új Pedagógiai Szemle, December, 2003. <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2003-12-mu-Tobbek-Konnyebb.html>

A Koronás 243/2003. (XII.17.) Korm. rendlete a Nemzeti alapítvány kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Budapest, 2003.

<http://www.om.hu/main.php?folderID=391&articleID=1478&tag=arti&list&id=1>

Magyarország Oktatási Minisztérium.

Nemzeti Alapítvány 2003. Budapest

<http://www.om.hu/main.php?folderID=391&articleID=1478&tag=arti&list&id=1>

Magyarország Oktatási Minisztérium.

Ányálóké kereshetők 2004. Budapest.

<http://www.om.hu/main.php?folderID=390&articleID=590&tag=arti&list&id=1>

A személyiség áppolitizálása.

Részlet a „Női szexualitás konstrukciója” című tanulmányból.

Írta: Stevi Jackson, Fordította: Balogh Alekszandra

Nem nehéz belátnunk, hogy a szexualitás miért vált a feminizmus egyik legjelentősebb témájává. Ha felidézzük magunkban a szeméremövek egykorlátát vagy a tulajdonviszonyokat szabályozó törvényeket, láthatjuk milyen történelmileg hatalmas erők tevékenykedtek annak érdekében, hogy uralkodó alá hajtsák a női szexualitást, és a monogám heteroszexuális kapcsolatot megadta a férfiaknak azt a szexuális szabadságot, melyet megtagadt a nőktől. Ez az elv magukat a nőket is két csoportra osztotta: a tisztelretelmű női öltözetekre és a megvetendő prostitútaikra. A női szexualitás olyan módon állt folyamatosan megfigyelés és szabályozás alatt, ahogy a férfiaké soha: a női prostitúta volt az, aki megbélyegzésre és megbüntetésre került és nem pedig a férfi khensék. A heteroszexuális tevékenységek mindig kockázatot hoztak magukban a nők számára: a jó hír elvesztésével, a nem tervezett terhességgel és a termékenységüket veszélyeztető betegségekkel.

Emellett a nők voltak a szenvedő alanyai a férfiak szexuális erőszakának és kényszerének, s mindez úgy folyt, hogy a nőket tartották felelősnek mind támadóik mind a saját magatartásukért.

A feminizmus első hullámának képviselői számos a fenti kérdéssel kapcsolatos kampányt folytattak. Az általuk alkalmazott módszereket behatárolta az uralkodó szexuális morál valamint anyagi- és életkörülményeik, mint például az anyagi függetlenség korlátozott lehetősége, valamint a szintén korlátozott rendelkezés a saját termelékenységük felett. Így a leginkább megvalósítható stratégiának a nők szexuális klizámányolása és a ketős morál ellen azt tekintették, hogy felmelelték szavukat a férfiak nagyobb fokú önmegtartóztatása mellett ahelyett, hogy a nők nagyobb szexuális szabadságot követeltek volna. A társadalmi és politikai környezet, amely a feminizmus második hullámát hozta el, nagyban különböző volt ettől és új lehetőségeket hozott a feministaik számára a szexualitás megközelítése terén.

A II. Világháborút követő korszakban a korábbiaknál sokkal nagyobb számban jelentek meg a nők munkaterőpiacra és nagyobb lehetőségeket kaptak a rovvábbtanulás terén is. Ezzel együtt mindkét területen továbbra is hátrányos helyzetben maradtak és a „*nő hájja a kenyérhában van*” ideológia továbbra is erőteljesen tartotta magát. A 60-as évek Nyugatban a viszonylagos jólét és a teljes foglalkoztatás mellett a politikai fel fordulás korszaka volt. A gazdasági prosperitás azonban nem volt mindenki számára elérhető: a szegénység újra teret nyert, s az etnikai kisebbségek még sok országban nem rendelkeztek teljes körű állampolgári jogokkal. Az USA déli államokban a feketék továbbra sem kapták meg a választójogot, így az e területen harcoló polgári jogi mozgalmak fontos gyakorlati teret jelentettek a fiatal amerikai polgári jogi aktivistáknak, fehéreknek és feketéknek egyaránt. Általánosságban a nyugati államok fiatalsága körében erőre kaptak a baloldali nézetek, melyek mozgósították a fiatalokat a vietnámi háború, az igazságtalanság és az imperializmus más példái ellen. Az 1968-as év Európában két fontos eseményt hozott: az új, liberálisabb szocialista kormány megdöntését Csehszlovákiában és a diák-lázadást, valamint általános sztrájkot Párizsban. Az 1960-as évek végétől a 70-es évek elejéig a fiatalság körében fennmaradt a baloldali szűles körű elterjedtsége. A feminista aktivisták új generációja ezen Új Baloldal képviselőinek köréből került ki. A fenti mozgalmakban „*politizálódtak*” nők jelentős része tudatára ébredt annak, hogy a csoportosulásokon belül szerepük marginális és másodlagos. A nők továbbra is támogató szerepre voltak kárhoztatva, míg a döntéseket a férfiak hozták. Miközben a baloldali mozgalmak az egyenlőtlenség minden formája ellen harcoltak, a nők és a férfiak között fennálló egyenlőtlenség elleni harcot teljes mértékben elhanyagolták, figyelmen kívül hagyták esedeg magától értetődőnek kezelték vagy a későbbiek-

ben úgy értékelték, mint olyan problémát, melynek megoldására a forradalom győzelme után kell sort keríteni.

Bár mind az Új, mind pedig a Régi Baloldal képviselői egyaránt érzékeltek bizonyultak a nők elnyomásának kérdésében, számos területen azonban eltért a véleményük. A feministaik által választott irányvonal számára fontos módon az Új Baloldal messze liberálisabb elveket vallott és erőteljesen szemben állt a Keleti Blokk erőszakuralmi államával, az államszocialistákkal és ezek országával. Ez a megközelítés többek között együtt járt egy magasabb szintű főgékonysággal a magánélet területén szükségesség és kívánatos változások terén. Emellett könnyebb elfogadást nyert egy olyan vízió, mely a személyes kirekesztést, az örömet és a szabadságot forradalmi célok-ként fogadja el. Az időszak másik befolyásoló tényezője, melyet mind a baloldalon, mind szélesebb körben elfogadtak, a 60-as évek szexuális forradalma volt. Az, hogy ez a szexuális forradalom milyen mértékben tekinthető forradalmi változásnak vagy csupán egy korábban is nyilvánvaló trend folytatása volt, kérdéses. A korszak néhány eseménye előre jelzett egy olyan korszakot, amely nagyobb szexuális szabadságot nyújtott, gondoljunk csak a fogamzózásgátló szeretek szélesebb körű elérhetőségére, elsősorban a szájon át szedhető fogamzózásgátló pirulák esetében. Az időszak fontos jellemzője számos nyugati országban a szexuális kérdésekre vonatkozó „megengedő” jogi szabályozás térnyerése. Angliában többek között a színházi cenzúra elrörlése, az abortusz és a válasra vonatkozó jogszabályok liberalizálása, valamint a 21 év feletti férfiak esetében az önkéntes homoszexuális kapcsolat büntethetőségének elrörlése mind-mind törvényterőre emelkedtek az évtized végére. Természetesen időt vett igénybe, amíg ezeknek a változásoknak a hatásai a társadalom egésze számára nyilvánvalóvá váltak. De a függetlenek és politikailag felélességteljes gondolkodással bíró fiatalok számára ezek a változások egy szélesebb társadalmi kontextus részét képezték, melyben a szexuális szabadság ideológiája elfogadottá vált. Ezek az ideák komoly hatást gyakoroltak a baloldali csoportosulásokban részt vevő nők gondolkodására, valamint hozzájárultak a szexuális forradalom feminista elemzésének a következőkben bemutatott fejlődéséhez.

A szexuális szabadelvűség új ideáljai, melyek a baloldali és más ellenkultúrákat hirdető csoportok körében furóhözaként terjedtek, újfajta szabadságot ígérték. A szabad szerelmet hirdették és a házasságot egy olyan kapitalista intézménynek titulálták, mely az embereket tulajdonná degradálja. Ezek az elvek a férfiakat és nőket egy platformra helyezték, kihívást intézve a korábbi kétfős nércé irányába, olyannak bemutatva a szexet, melyet önmagáért kell élvezni. Mindazonáltal a gyakorlatban ezek az elvek különböző következményekkel jártak a férfiak és nők számára. Visztrahatva...

hogy számos nő úgy érezte, a szexuális szabadelvűség több női test elérését teszi lehetővé a férfiak számára. Ezzel együtt az új ideológia megfosztja a nőket attól az előjoguktól, hogy nemet mondjanak a szexre anélkül, hogy felvilágosulatlannak ne kiáltanak ki őket. Amint egy feminista karikaturista akkoriban ezt bennmaratta: „*Régebben függő kerrvárnak hívták, ma berrváóá ináidáidáidáidá n-évké.*”

A feminiszták megtartották azt az újból felébredt ideológiát is, miszerint a politikai elemzést arra is ki kell terjeszteni, hogyan éljük mindennapi életünket. Az akkor kitrálalt szlogen, miszerint a „*mágánélet is politikai kérdés*” ennél még többet is jelentett. A nők felfedezték, hogy személyes problémáik és feltevések más nőket is nyomasztanak. Arra jutottak, hogy ezek a konfliktusok nem kizárólag személyes ügyek, hanem a nők társadalmi helyzetéből adódnak és a női nem elnyomásának megnyilvánulásai. Mivel a problémák társadalmi eredetűek, megoldásuk politikai úton érhető el. Elérkezve ahhoz, hogy a magánéleti problémákat a nők politikai kérdésként kezeljék, újradefiniálják magánukat a politikának a korlátait. A fenti folyamatban komoly szerepet játszottak a „*csak-nőknek*” és más hasonló *áttelát-teljesítő csoportok*. A női öntudat-fejlesztő csoportokra akkoriban nem kizárólag a betelepítési fordulás kollektív gyakorlatára volt jellemző. Ellenkezőleg, a magánéleti élmények megosztása másokkal azt célozta, hogy eljuttassuk másokhoz tapasztalatainkat, felfedezzük a közös platformot, és ezt használjuk fel a politikai elemzés és cselekvés bázisaként. Az élet olyan aspektusai, melyeket korábban a politika birodalmán kívül esőnek tekintettek, a politikai viták napirendjére kerültek. Ezzel lehetővé vált, hogy a házimunka vagy az organizmus poltikájáról beszéljünk. A szexuális számos területe vált viták és elemzések tárgyává. A feminiszták továbbra is felmérték szavukat a kétfős etikélesi mérce ellen, folytatva a harcot az ellen a nézet ellen, hogy a szexuális patriarchális értelmezése és gyakorlata rossz a nők számára, és kizárólag a „rossz” nők felelnek meg a hagyományos szexuális elvárásoknak. Követelni kezdték jogukat ahhoz, hogy definiálhassák saját szexualitásukat, megkeressék a szexuális örömszerzés olyan formáit, melyek nem korlátozódnak a hagyományos heteroszexuális együttléti mintájára (előjáték, amennyiben szeretencsés vagy majd behatolás) hogy a férfi vágy inkább aktív, mint passzív tárgyának lássák magukat. Ugyanakkor a nők közös tapasztalatai a kiterőszakolt szex vonatkozásában a szexuális erőszak új analíziséhez vezettek, amely összefüggést fedezett fel a normál heteroszexuális és az erőszak között. A feminiszták támadták a nők szexuális tárgyként történő kezelését, ideértve a szépségversenyeket, a meztelen női címlapfotókat és a pornográfiait, valamint a szexualitás árúvá tételét a prostitúció révén. Mindez hozzájárult a heteroszexuális gyakorlatának és végül a heteroszexuális intézményének magának az alapvető kritikájához.

Azok a kutatók, akik megszeretnek értetni a nők helyzetét a nyugati társadalomban, a 30-as évek óta vizsgálják a nemek és a szexualitás szerveződését más társadalmakban. Margaret Mead kutatásainak célja az volt, hogy bemutassa, hogyan változnak a férfiasnak vagy nőiesnek ítélt jellemvonások idelettől a módok, ahogy férfiak és nők kifejezik szexualitásukat - egyik társadalomról a másikra. Három új-guineai törzs tanulmányozása során arra a következtetésre jutott, hogy mindegyik teljesen eltérő elképzelésekkel rendelkezik a nőiesegről, férfiaságról és a szexualitárról. Anne Oakley ezt a tradíciót nyugati koncepcióját, bemutatva, hogy nem minden kultúra tekint a nemekre, mint két ellentétre, melyek férfi és nő formában öltöttek testet. Továbbá nem minden kultúrában kezelik a szexualitást individuális belső vonások részeként. A korai antropológusok eltérő szexuális gyakorlatok számátalan megfigyelését katalogizálták a különböző emberi csoportok esetében. Az újabb kutatások azt mutatják, nincs megbízható módszer annak eldöntésére, hogy mi számít szexuális aktusnak. Az, hogy mit tekinthetünk szexuális jellegűnek, az adott cselekedet szélesebben vett kulturális és abban a pillanatban vett interperszonális jellegéből adódik.

A fenti érvek alapján, amennyiben a szexualitás egy társadalmi képződés/intézmény, és a női nemiségre vonatkozó elképzelések társadalmanként változnak, hogyan értint ez az elv saját egyéni vágyainkat és cselekedeteinket? Vajon egyszerűen csak magunkévá tesszük és kifejezzük a kultúránk és az adott korszak által megfélemlőnek tartott szexuális magatartásformákat, vagy pedig a kapcsolat a kulturális viselkedési formák és a személyes szabályozás között kevésbé mechanikus és nyitottabbnak tekinthető? A feminiszták régóta tudatában vannak a ténynek, hogy az egyéni nem magatartásformák milyen befolyásoltak, ha nem teljesen meghatározottak mindennapi környezetünk által. A feminiszták kidolgozás alatt álló feladata ennek elméletbe foglalása, figyelembe véve mind a szocio-kulturális struktúrákat, mind a személyes közreműködést. A pszichoanalízis vált az ez idáig legkidolgozottabb területté, mely ezzel a kérdéskörrel foglalkozik. A feminiszták kezdetben kevésbé megalapozottnak és nőgyűlölőnek találták Freud elméletét a női szexualitásról, mely szintén a péniszirigység formájában jelenik meg, valamint elkerülhetetlenül passzív és mazochisztikus. A későbbiekben a francia pszichoanalitikus, Jacques Lacan erősebben szimbolikus esszéi nagyobb megértésre találtak a feminiszták körében. Ezen elmélet vonzerejét a kulturális és nyelvi struktúrákba helyezte hangúly, melyek szexualizálódásunk környezetét alkotják, valamint a női nem identitás bemutatása nem kizárható végkélfelteként történő megfogalmazása adja. Lacan vetziója a pszichoanalízisre vonatkozóan androcentrikus szimbolikus fallosz fogalma, mely

nem magát a pénisz helyzetét a kultúra középpontjába. Ez az elmélet a Lacan-t követő feministaikat arra készítette, hogy alternatív megfogalmazásokat keressenek. Egyik lehetőség, hogy ahelyett, hogy a férfi szexualitás segítségével határozni meg a női nemiséget, inkább hadat üzenjenek a fallosz fensőbb-ségének a női nemiség lehetőségének a női testesség ön-megismerése révén. Ez a feladat Luce Irigaray nevéhez fűződik elsősorban.

Olyan fázishoz értünk, amikor is a feministaik a nemek és a szexualitás társadalmi szerkezetére vonatkozóan újraértékelik korábbi tevékenységüket és felbecsülik az erősségeket és gyengeségeket. Az egyik kérdés, elsősorban Diana Fussnak köszönhetően, az, hogy ellehet-e teljesen szakadni az esszencialista gondolkodástól, illetve nem esünk-e abba a hibába, hogy ellentétet állunk fel az esszencializmus és a konstruktivizmus között. Hasonlóképpen, Carol Vance felhívta a figyelmünket a társadalmi konstruktivizmus különböző szintjeire és felvette a kérdést, hogy azok az elméletek, melyek a szexuális vágyakat társadalmilag felépítettnek tekintik, azzal a veszéllyel járnak, hogy figyelmen kívül hagyják magát a testet, tettelemé téve ezzel a nemiséget. A kihívás, mellyel ebben az esetben szembenézünk, s mellyel a feministaik is bírkoznak, az hogy kidolgozzanak egy a testre vonatkozó olyan elméletet, melyben a test maga társadalmilag meghatározott, de ugyanakkor fizikailag, materiálisan is értelmezhető. Egy ehhez kapcsolódó téma, amelynek vizsgálata során a feministaik kidolgozták téziseiket a nemek és a nemiség társadalmi kereteire vonatkozóan, kihangsúlyozva az elitélést az emberek, mint társadalmi és az állatok, mint természeti lények között. Lynda Birke felveti annak szükségességét, hogy újragondoljuk az állatokra vonatkozó elképzeléseinket, ami inkább erősítheti, mint gyengítheti a társadalmi konstruktivista elméleteket.

Mi a magunk részéről továbbra is elkötelezetek maradtunk a társadalmi konstruktivista elmélet mellett, melyet mind ideológiailag, mind politikailag szükségessé tartunk a feminista mozgalom számára. Az esszencializmus számos problémával küzd. Először is, egy megismerhetetlen, hipotetikus „természeti” szexualitáson alapul, mely mentes a kulturális behatásoktól. Ennek eredményeképpen nem tudja megfélelően magyarázni a kulturális és történelmi eltéréseket a nemiség ténén, a különféle elfojtások elmelete túlságosan elnagyolt ahhoz, hogy magyarázzon a szolgálton a valóság komplexitására. Ezen kívül a nemiség társadalmi szabályozását negatív erőként határozza meg és így nem engedi meg a nemiség formálásában a határon produkív felhasználását. Nem veszi figyelembe a férfi és a női nemiség közötti különbséget, kivéve a természet adta fizikai eltéréseket és az elfojtásokat. Vagy a nők és férfiak velük születetten eltérőek és ezt semmi sem változtatja meg vagy pedig a női szexualitás elfojtottabb, mint a férfié. Ez a máso-

dik koncepció a férfi szexualitást az elfojtatlan szexualitás zéró-pontjává teszi, vagyis azzá, amilyenek a szexualitásnak lennie kellene. Kéves feminista lenne hajlandó ezen elv politikai konzekvenciáit elfogadni. Beleértve a paradigmatában, olyan feltételezésekhez értünk, melyek egyszerre szexisták és heteroszexisták.

Nemek és computertudományok - mítoszok és valóságok

Hatással vannak-e nemi szerepeink a computer technológiához és kommunikációhoz való viszonyunkra?

Írta: Thun Éva

Bevetés. Jó úzenor évvel ezelőtt még nem túl sokan vették volna komolyan, ha azt jósoljuk, hogy levelezésük nagy részét computer segítségével fogják végezni, vagy, hogy a munkájukhoz szükséges lesz alkalmazás-csoportja, de a számítógép használatra, mint kommunikációs eszköz az általános elfogadott társadalmi vélekedések szerint már mindenki territóriumára lett.

A computer-használat gyors elterjedése számos várt és váratlan kérdést vet föl: Ha sokak juthatnak a computerhez és sokan használják a kommunikáció preferált módjaként az elektronikus levelezést és a weblapokat, a használatuk megatlanása és alkalmazásuk során kialakult rutinjuk vajon milyen hatással lesznek az eddigi kommunikációs csatornákra, és hogyan változtatják meg emberi érintkezéseinket? Mennyiben van hatással egy erőteljes és mindentudó eszköz jelenléte az emberek közötti interperszonális kommunikációra és annak tartalmára? Megváltoztatja-e egyáltalán azt, s ha igen annak milyen aspektusait?

Kérdetben volt a szemtől szembeni beszélgetés, majd a levélírás és hirtelen jött a telefon. E fejlődési folyamat során Valahol az úton elhagyott kommunikációs rendszerünk számos meta elemét, mely segíthet a másik gondolatainak, véleményének és hangulatának megértésében. A kommunikáció elmélet szakemberei által ismert, hogy nem csak a szavak és mondatba való formálásuk közül velünk információkat, hanem előadásuk mikéntje hangerepesség, gesztusok, stílus, a beszéző szemkontaktusa, arciféjezése, stb. is lényeges mondanivalókat tartalmazhatnak. A nyomtatott információ és kommunikáció elterjedésével az ilyen „extra” információk jelentősége háttérbe látszik szorulni.

Mennyire fontos tehát a kommunikációban részt vevők személyisége, mennyire „dobhatja fel”, vagy teheri tönkre a közlést? A tendenciák ellentmondóak. Üzleti kommunikáció oktató könyvek gammaja biztat arra, mennyire fontos bevinni személyiségünket még egy merőben hivatalos és formális szituációban történő párbeszédbe is. Viszont ezzel szemben látszik hatni a computer zsargon rideg és ugyanakkor „jaza” kommunikációs világa.

A vélemények és ellenvélemények összecsapnak. Vannak borúlátók, akik egy „elbertelenedett” kommunikációs elit kialakulásától tartanak, és vannak utópisták, akik már arról álmodnak, hogy a jövőben az emberi biológiumot összelehet olvasztani a géppel.

Nemrég azt sem igen tudtuk elképzelni, hogy adatok és információk milliója állhat rendelkezésünkre, hogy adatbázisokban, adatbankokban és a weblapokon szinte korlátlanul hozzájuthatunk a tudomány, közélet, kultúra, stb., dokumentumaihoz.

A tudomány és technika ma már elfogadottan állandó szóösszetételként szerepel. Egy olyan világ van kialakulóban, melyben a technika nem csak hordozója a tudományos adatoknak, hanem jelentős meghatározó eleme maguknak a tudományoknak. A tudomány fejlődésében a kutatások eszköze a tartalommal egyenrangú értéket kezd képviselni.

Ha a computer-használatnak ilyen nagy jelentősége van életünkben, nem kerülhető meg az a kérdés, hogy a computer mindenhatósága hogyan érint társadalmi kérdéseket, különböző szociális státuszú embereket, különböző kultúrákat, és ezekkel együtt a társadalmi nemek kérdését. Hatással vannak-e (női férfi) nemi szerepeink a computer technológiával, kommunikációval és a hozzá kapcsolódó tudományokkal való viszonyunkra?

A technika, információ és tudomány viszonya

„Az információelmélet rajzolgató síktervű képszerűsége oly korban élénk, mikor az emberi kommunikáció technikai bízhatatlan gyorsasággal fejlődött: abban az epochában, ami később nem követéséért be hasonlít márnál fejlődött. Mégis, a csodálatra méltó technikai látképek könyve arra a következtetésre jutnak, hogy minél több elektronikus jelet magyaráz képszerűségei, több emberben és csoportokban, mint valaha, ez a kultúra szempontjából is haladást jelent - és hogy ennek a haladásnak a helye magga az információs technika.” (Theodor Roszak 1990)

A tudomány és tudás jelentésének és tartalmának meghatározásáról folyamatosan „vitákozunk” a filozófusok. A tudomány és tudás definíciója általában, a tiszta, világos, objektív eszközökkel bizonyított tények halmazát, a világról alkotott tudásunk összességét hangúlyozza. Ugyanakkor az objektívitás, kreatív gondolkodás, nehezen érthető elvont elméletek, stb., által leírt tudományosságot az elhíség, a nem könnyen hozzáférhetőség nimbusza is

övezi. Általában és leggyöbbször az egyetemenk és tudományos intézmények a helyei a felhalmozott tudományos adatoknak, tényeknek, igazságoknak és bölcsességeknek.

A computerrek elterjedésével megjelent az a vélekedés, hogy ennek az esztudás terjesztésében. A computer segítségével kínál a tudományban és a sokkal több tudáshoz, mint eddig. Hisz a computerekben hatalmas juthatunk ségű adat (tudásanyag) van felhalmozva és ez bármikor hozzáférhető. Úgy tündik a memóriáság fontossága mindenképpen előtérbe került a minőségtről olyan jelentőségű vagy lényeges, mint az a tény, hogy elérhető.

Az a jelenség, hogy a computerrek, és az Internet és az adatbázisok hihetetlen gyorsasággal áraszják el a tudományok különböző területeit és azt a látszatra kelti, hogy a computer technológia lassan besorolhatk a tudományok sorába. Versenybe száll azokkal a régi tudományfel fogásokkal, amelyek szertartás és célzatosság, a tudomány műveléséhez vezető gondolat, irányítás és szintézis is szükségeltetnek.

A computerhez értőket egy miútkus buborék veszi körül, melynek kialakításában nem kis részük van azoknak, akik igyekeznek a hozzáférés kiválasztottságának monopól helyzetét fenntartani és így alátámasztani a fent leírt áthírt helyet a tudomány világában.

A tudomány és technika köreiben nem közismert az a gondolat, hogy a tudás kulturálisan meghatározott. Nagyobb, történelmileg kialakult, társadalmi még geográfiai elhelyezkedése is hatással van fejlődésére. Így tehát semmi képpen sem lehet objektív az embertől és emberi érdekektől és érzelmektől független. A tudás ritkábban emlegetett más hagyományos pszichológiai és kognitív dimenzióit is fel kell sorolnunk: megfigyelés, intuíció, reprezentáció, visszatekintés, értékelés, korrekció, képzelet, képzeltető, érvelés, bizonyítás, emlékezet, összefüggések, összetűzések, racionalizáció, spekuláció, meditatív, érvényesség, érvényesítés, elméltetés, döntés, stb.

Elemzésre szorul tehát, hogyan vagyunk képesek a computer technológia rendszerre segítségével tudás létrehozására? Mi lehet a végkélfjete a hagyományos társadalmi folyamatok és az új információs technológia egymásra hatásának?

A computer és a virtuális valósághoz fűzött nagy remények: a kultúra és a tudomány demokratizálódása. Sokan vannak, akik osztják azt a véleményét, hogy a computerrek előbb inkább kultúra

világot, hisz mindenki számára ugyanúgy elérhetőek lesznek, mind a technikai felszerelések és feltételek, mind a hozzájuk tartozó tudás. Laura Gurak (1995) emlékeztet arra, hogy ezt jósolják a televíziózás, különösen a kábeltelevíziózás elterjedésekor is. Az igazán demokratikus használat helyett azonban a kommercializálódás, a „home shopping” győzött.

Sokak szerint az Internet révén egy újabb demokratikus lehetőség érkezett el, mivel a computeres rendszerek alháló építkező és hierarchia mentes rendszerek, mindenki számára könnyedén hozzáférhetőek és mindenki szabadon nyilváníthatja ki véleményét és oszthatja meg gondolatait. Az elektronikus kapcsolatteremtés egy olyan nyílt társadalmi teret hoz létre, amely mentes, mind a gazdasági háttér által, mind társadalmi csoporthoz való és nemhez való tartozás miatt gyakran meghatározott sztereotípiáktól, részrehajlásoktól, előnybiztosításoktól, vagy háttérbeszorítástól.

Bizonyos elemzők szerint a computer technológia és a köré kialakult videológia nem egy tanki telepedő rendszer. Meggyőződésük, hogy a technológia használatától függ, milyen módon alakítható ki virtuális környezeteket, a mérdímmal való együttműködés során. Anthony Giddens azt hangsúlyozza, hogy a társadalom reflexív módon képződik, amelyben a tevékenységek strukturálják magán a tevékenységeken keresztül, újra és újra végrehajtásuk során alakul ki. Azaz, a résztvevőknek nagy szerepük van abban, hogyan építik virtuális környezetüket. Viszont e szerepüknek a résztvevők általában mincenek tudatában.

A kritikai indítatású társadalmi elméletek azonban felvetették a computer technológiának azt a potenciális hatását a társadalmi struktúrára, hogy a technológia tudományos racionalizmusra lép elő, s mint ilyen miniatértékűvé válik és erősen beleszól a társadalmi struktúrák alakulásába - ezt *technológiai determinizmusnak* nevezünk. Ben Agger (1985) szerint a computer szakértők és rendszergazdák egyértelműen egyoldalúsítják a társadalmi diskurzust a technológia javára. Jürgen Habermas megállapítása szerint a „laissez-faire” piaci kapitalizmus legitimitását a tudományos technokrata legitimitás váltotta fel, melynek igénylése egy szűk elit - „system manager”-ekből álló csoport kezében van. Tehát az egyetlen esélyek és egyetlen hozzájárulás mítosza hamar szertefoszlott.

Az is hangsúlyozandó, hogy ez a *technológiai determinizmus* olyan erős hatással érvényesül, hogy még dehumanizáló hatása is előre látható. Elsekkélyesíti az emberi egyenlőséget és az egyének közötti interakciót. Marshall McLuhan (1967), a kommunikáció elmélet szakértője, *A médium az üzenet című* esszéjében a következőket írja:

„Az új médium, azaz *küldetésüknek fogalma* - elektronikus technológia - átalakítja a

átstrukturálja a szóbelis struktúrákat, az emberek egymásból való viszonyát és belső magánvilágukat is. Azra kényszerít minket, hogy újatérteküljünk szóbelis és kulturális értékeinket és emberi viszonyainkat, azaz kitérünk szinte minden szintűről, a politikai kormányzástól kezdve az oktatáson át a családig és közvetlen környezetünkig.”

Computer technológia és a társadalmi nemek. Bár a nők szerepe és szereplése meglehetősen alulreprezentált a computer használat és technológia tudománya területén - akár a hardware, akár a software fejlesztésekben kezdettől, a kísérletezés időszakában számos kulcsszereplő nő volt. A computer technológia világában szomorú összefüggésnek látszik az a fejlődési vonal, hogy mihelyt a hadügy és az üzleti világ felfedezte a computeres kommunikáció és adatátvitel jelentőségét, gazdasági hasznát és értéket is rendelt fokozatosan csökkent. A computer technológia világa férfivilágá változott.

A XIX. században Ada Byron, matematikus, Charles Babbage-dzsel együtt dolgozott a computer ósének megszerkesztésében - melyet „*analitikus gép*”-nek neveztek. Babbage egy olyan masinát eszelt ki, melyet a gép által tárolt memória irányítani tudott. Ada Byron állította fel a gép megalkotásához szükséges elméletet és ő dolgozza ki a létrehozásához szükséges részletes technikai lépéseket. Bár a gép soha nem működött tökéletesen, mégis innen indult el világhódító útjára a computer. Ennek ellenére Ada Byron neve feledésbe merült.

Akár szakértőket, akár laikusokat kérdeznénk meg arról, hogy kik használják, illetve használhatják a computereket, a válasz valószínűleg az lenne, kájslog és társadalmi sztereotípiá alapján, mítoszok és akadályrendszer alakulnak ki, melyek szerint a computerhez való „értés” a technikához és technológiához, műszaki szakértelenséghez kötött, s mint ilyen többnyire férfiak és szokásai. A *computer által kezeltített kommunikáció* (CMC) tehát a társadalmi magabiztosság is fontos eleme. Akarva akaratlanul a computer-használók világa a már létező társadalmi viszonyokat tükrözi, illetve újra képezik azokat. Ruth Hubbard (1983) írja:

„A technológia mára már kultúránk része és természeténél fogva a férfiak által dominált kultúrában a technológiák fejlődése csak megvárja az alátámasztást a férfiak elkövetésig. Végül is lehet e azon változgatni, de nem csak úgy, hogy a felhasználók és a nőketől származó anyagok közötti viszonyt megváltoztatjuk, hanem, úgy, hogy női szemmel nézzük meg a számítógépek feladatát, és kiegészítsük azokat a női szemmel nézett részletekkel.”

Hubbard azokkal ért egyet, akik szerint az információs technológia, valamint az általa keletkezett hatás is egy ideológiai rendszert hoz létre, mely nagyon hasonlatos bármilyen más társadalmi ideológiai rendszerhez, hisz azt a technológia tervezői és használói és érdekérvényesítői alakították ki és irányították. Ha tudjuk, hogy milyen kevés nő vesz részt ezen ideológiák megformálásában, joggal gondolhatjuk, hogy az az állítás, mely szerint a computer technológia világra diszkriminatív a nőkkel szemben, igaz lehet.

A magyar tudományban és kultúrában ma még szinte idegennek hangzik a kérdés: hogyan definiálhatjuk a nemi kategóriák jelentését? Mit jelent az, hogy valaki férfi vagy nő? Vajon az elektronikus/virtuális világ megjelenése az életünkben újáértékeli-e a nemekhez kapcsolódó elvárásokat és gondolkodást, azaz a társadalmi nemek „intézményét”? Milyen hatással lehet saját egyéniségünk meghatározásában, alakításában, hogyan befolyásolhatja az egyének közötti kommunikációt/interakciót? Hogyan alakíthatja társadalmi környezetünket, azaz a színteret magát, amelyben az interakció zajlik?

Judit Butler (1990), hírneves feminista gondolkodó, azt javasolja, hogy ezeket a kérdéseket is olyan szempontból vizsgáljuk meg, hogy a biológiailag konkrét női testhez, milyen történelmileg és kulturálisan kialakult viselkedéssémák, kulturális jelentések és értékek - vagy ellenkezőleg értéktelenségek - tartoznak. Szerinte a nemi szerepek, a viselkedés és a kommunikáció nem eleve elrendelték, hanem az idő, a tér és a kulturális és társadalmi szituációk és történések hatására változnak, azaz képlékeny vagy cseppfolyós társadalmi szerepek.

Sainos, az a hiedelem vagy meggyőződés, hogy a nemi szerep kategóriák stabilan léteznek és eleve elrendelték igen erősen tetten érhető a computeres kultúrában. Még a „nőpárti” elemzők is beleesnek abba a csapdába, hogy a nőket mindössze az információs technológia alanyaként hiányolják. Hájamosak nem megkérdőjelezni a *technológiai determinizmus* ideológiáját. Megfelelkezene arról, hogy ezt a rendszer embereket hozták létre, többnyire férfiak, és hatásonan irányítani is tudják, ha gazdasági vagy más érdekek úgy kívánják.

A domináns patriarchális ideológiák úgy szocializálták a nőket, hogy ők maguk is elhagyják nincsenek konstruktív gondolatok, vágyak és elképzelések, és ha lennének is nem tudják kivitelezni azokat társadalmilag értékes szinten.

A szocializáció ereje és mindenható volta azt sugallja, hogy a hagyományos általános kulturális felfogások és tudományos felfogás nem vesz tudomást a női produktív értékekről és ez által elnyomja a női dinamizmust, komplexitást és kreativitást. Helyette a biológiai és reprodukív terékenységek skatnyáiba próbálják begyömöszölni a női személyiséget. Ha viszont

elfogadjuk, hogy a nemi kategóriák nem fix kategóriák, ha a nő társadalmi kategóriája képlékeny, akkor nem csupán passzív tükrözője egy konkrét nemi szerepet rételező társadalmi ideológiának. A társadalmi nemi szerepet értelmezhetjük úgy is, hogy az mindössze egy olyan társadalmi státuszt kijelölő kategória, ahol a női és férfi nem hagyományokon alapuló jelentése jött létre és megnevezett meg. Ily módon tehát nem eleve elrendelt, nem öröktől fogva létező, azaz a meghatározó hagyományok mellett a szerepeket megéltők is beleszólhatnak alakításába.

Nem túlzás talán azt állitanunk, hogy tudomány és a tudományos tevékenységek világa értékeiben, felépítésében, és működésben jellegetesen férfi-világ. Elvont gondolkodáson alapszik, lineáris, egysíkú gondolati kategóriák segítségével működik. Jellemzője, hogy a pszichológiai objektumot és szubjektumot mereven elkülönítve kezeli. Ez a férfi gondolkodás mikrokozmosza.

Másrészt viszont tény, hogy a computer tudomány szerepe még nem egészen tisztázott a tudomány világában, és tény, hogy viszonylag valóban könnyen elérhető. Ez a bizonytalanság és az elérhetőség jelszava viszonylag szabad bejárást enged egy olyan formális és mitikus rendszerbe, amelyhez a hozzáférést eddig a férfakra szabott társadalom - a tárgy és tevékenység homán-női nem számára nehezzé tette. A computer technológiában viszont a homán-lyosítás és elterelés, ha nem is lehetetlen, de észrevehetőbb, ezért hátsó-lanabb.

Született még egy olyan utópikus teória is - Donna Haraway (1991) *Cyborg Manifesto* -, mely egy úgymenvezett *cyborg* technikát jósol a jövőre nézve. A *cyborg* nem más, mint egy gép és egy emberi biológiai lény hibridje, egy kibernetikus organizmus, amely képes része lenni mind a társadalmi valóságnak, és a materiális valóságnak egy sűrített képe, s mint ilyen képes befolyásolni mindkét világot. Aztálta, hogy a *cyborg* a valóságos és virtuális világ határain élhet feloldja. Lehetősége adódik arra, hogy a társadalom által eddig mereven elvárt szociális szerepek értelmezésének kereteit átalakítsa úgy, hogy feloldja a biológiai test és az elvárás társadalmi szerepek közötti szoros és magától értetődő összekötésétől. Mivel a *cyborg* egyik fele a computeres és kommunikációs technológia által jön létre, nem hordozza magával azokat a jeleket és kódokat, amiket mi magától értetődően használunk szerepeink és kommunikációs technológia segítségével egy saját magunk kreálta *virtuális identitás* alakíthatunk ki mellette.

nemileg meghatározott identitástól. A computerizált világban újalakíthatjuk énlünk és külsönket, mindössze a szavakkal, képekkel és reprezentációkkal való manipulálás által. Ez a módszer lehetővé teszi a nőknek, hogy kibújjanak a szokásos kategóriákból és túllépienek a számkúra kijelölt határvonalakon, melyek a múltban korlátozták cselekvéseiket és nagy hatással voltak identitásuk meghatározására.

Hogyan érhető tetten a nemi diszkrimináció a computeres világban?

„Míg a férfiak személynélvően kibeszérik nőiket a computerrelt a nők egyszerűen csak probléma megoldásra szolgáló használati eszköznek tekintik azokat.”

(Daniella Barutim, 1992)

Sajnos a computer technológia használóinak világában a társadalmi nemi szerepek meglehetősen homogén és stabil társadalmi kategóriáknak értékelődnek és látszólag semmi közük nincs a computer használathoz és az információ technológiához. Mindenki számára elfogadott tehát, hogy a nők többszörre a dokumentumok tárgyai, s nem a computeres programok alkotói, vagy a gépek rendszereit kezelői. Ezzel tökéletesen minázódnak a *technológiai determinizmus* és a nemektől, társadalmi szerepektől való *szexuálisizáció* gondolkodás, és ezeknek ideológiai érdekek szerinti keverése.

A társadalomtudományok körében viszont egyre inkább elfogadottá válik a nemek tudománya kvantónak az a gondolatmenete, hogy a *társadalmi nem* nem összekeverendő a *biológiai nem*mel. A *társadalmi nem* társadalmi konstrukció, melyet a különböző szociális technológiák, pl. média, populáris kultúra, oktatás stb., valamint a társadalmilag elfogadott és intézményesített ideológiák, társadalom-felfogások és a világról, társadalomról alkotott gondolkodás módok és cselekvés és tevékenységi szokások építenek fel és alakítanak tovább. A formálódó elemek sorát még kiegészíthetjük a napi cselekvések, ritmikus, viselkedési elvárások sorával. A nemi szerepek eltérőképpen konstruálódnak meg a férfiak és a nők számára. Tradicionálisan a férfiasággal jellemző áldottak meg a férfiak és a nők számára. Tradicionálisan a férfiasággal jellemző a fizikai erő, agresszivitás, a logikus gondolkodás, racionalitás, a technikában való jártasság. A nőieséghez az érzelmesség, intimitás, irracionális, gondoskodó viselkedés társult. A különbözően konstruáltsághoz hozzá tartozik még a különböző társadalmi szinterek felosztása a szerint, hogy melyik alkalmasabb a női vagy férfi tevékenységekre. A történetileg kialakult modern kultúrákban ezek a terék és cselekvések úgy alakultak, hogy a férfiak sajátították ki a köztérrel, közfunkciókat - melyek általában értékesebbnek ítélték - míg a nőknek maradtak a magán és úgynevezett ellátó cselekvések és funkciók. Habár a nőemancipáción állítólag „nül vagyunk”, ezek a tradíció-

nálisan konstruált szerepek és sztereotípiák a nemek társadalmi különbségeiről - melyek a férfiaknak jobban kedveznek - szinte zavarlatlanul élnek tovább.

Főképpen USA-beli adatokra hivatkozva egyértelműen bizonyítható, hogy annak ellenére, hogy többszörre elfogadjuk, hogy a computer és Internet intézmény mindenképp számára elérhető és elfogadott tevékenységi forma, mégis jóval kevesebb nő találunk, mind a felhasználók, mind pedig a computer tudományokat hivatásuként űzők körében. (Az Internet használók mindössze egyharmada nő. A témában diplomát szerettek 27% nő. Az informatika tanszék oktatói között pedig mindössze 7% az arányuk.) Vajon ennek oka összesen csak az lehet, hogy a nőket nem érdeklik a computerek?

Számos kutatás alapján - ezeket Jane Cortrell (1996) írja le részletesen - a következő tanulságok vonhatók le az okokat illetően. Többféle faktor is szerepet játszik az aránytalanságok kialakulásában: a kulturális hagyományok és elvárások, a computer használata valami oknál fogva még mindig a matematika tudáshoz és technikai készségekhez kötődik. Ezek közmondottan a hagyományos szerepvárások szerint férfias foglalatosságok. Ezekből a hagyományokból adódóan gyermekkorban a lányoknak általában kevesebb lehetőségük jut a computerrel való ismerkedésre és játéka. De nem ritka helyzet a nyilvánvaló diszkrimináció, lenézés, türelmeden vagy néha durva kollegák vagy oktatókkal való találkozás felidőtlenül.

Iskolai oktatási rendszerünk olyan, hogy a lányok eleve azzal az előfeltevéssel látunk a matematika tanuláshoz, hogy az nekik úgy sem, vagy nehezen fog menni. Holott számos felmérés eredménye azt bizonyítja, hogy ez így nem igaz. Csak a már eleve meglevő szorongás romlítja teljesítményüket - önmagát beteljesítő jóslat módjára. Ehhez párosul még az a pszichológiai tényező is, hogy a lányok eleve kevesebb önbizalomra vannak szocializálva.

Az a hiedelem, hogy a computerrel való bánáshoz matematikánál kell tudni erősen tartja magát annak ellenére, hogy már számos szerző rámutatott arra, hogy a computerezés valójában mindössze információkkal való manipulálás, információk kezelése - lehetőleg több szempontból és több csatornán egyszerre - valamint emberrel való kommunikáció (igaz a kommunikációnak egy új csatornája), amely tevékenységek viszont a szociológiai kutatások szerint a lányoknak jobban mennek. (Egyszerre több dologra való figyelés és frott és verbális kommunikáció.) Ahhoz, hogy valaki kíváló használója legyen egy computeres információs rendszernek nem kell hardware technikusnak lennie. (Sokan vezetnek autót, mégsem ért mindenki az autómotor működési elvéhez és az autószereléshez.)

A gyerekkori tanuláshoz még egy fontos adalékát kell itt megemlítenünk: a computeres játékokat. Egy a női kultúrát szem előtt tartó valaki számára

szintre előrenszó a harci, lövöldözős, puszító, háborús, és erősen verseny-szellemet tanító játékok özöne. Az elüzletiesedés jelensége összekötte az agresszió népszerűsítésével nem kimondottan vonzó jelenség. Lányok (illetve szexiáld fiúk) számára tervezett játékokat pedig nem igazán kínálnak. Azáltal, hogy a lányok nem játszanak ilyen játékokkal, elesnek a gyakorlatias és ezzel a rutinszerzés lehetőségétől.

Több kutató arra is felhívja a figyelmet, hogy általában milyen környezetben van kialakítva a computer szobákban, laboratóriumokban (a laboratórium elnevezés is kissé árulkodó, eleve tudományosságot sugall). A szigorúan sorba rakott szűke monitoron környezetet is kelthet az idegenség nem odatarozás érzését. Azaz, ha megengedhetünk magunknak egy kis szubjektív kritikát, a computer szobák szűkesége és rendje is lehet, hogy a férfivilágot tükrözi.

A kulturális hagyományok miatt tehát valójában nincs olyan szerepminta, amelyet azok a lányok követhetnének, akik mégis elszántan a computerrel való bánást szeretnék hivatásul választani. Ez egy újabb elbátortalanító tényező lehet.

Általában az emberek/férfiak többsége nem mondja ki azt, hogy egyértelműen ellene van a nők jelenlétének a computeres világban. Mégis néha öntudatlanul is olyan kijelentéseket tesznek, vagy úgy viselkednek, hogy még jobban felerősítik a sztereotípiák irántan szabályait. Ezekből a viselkedésformákból csak néhányat említünk meg itt: lenéző, arványkodó modor és megjegyzések, a feladat elvégzése a másik helyett, a legkisebb lépés földicsérése (amikor nincs rá szükség), kérdések nem tudomásul vétele, nem meghallása, okoskodó magyarázat, túlmagyarázat, s végül az oly jól ismert laza és közvetlen kommunikációs stílus, mely gyakran meg van tűzdelve vulgáris vagy szexista kifejezésekkel. Ezek az attitűdök ma egyértelműen tartozékaik az úgynevezett computeres zsargonnak, melynek tudomásulvétele és használata nehezére eshet egy önmagát és személyiségét, valamint társadalmi státusát reálisan értékelő nő számára.

Ezek azok az alkotóelemek, amelyeket erősen használnak az „insider”-ek annak a mítoszának a kialakítására és fenntartására, hogy a computeres világba csak egy szűk rétegnek lehet bejárása, csak egy szűk réteg képes arra, hogy a hozzávaló tudást és készségeket megszerezze. Ez a módja annak, hogy egy bizonyos szintű gazdasági és kulturális hatalomra tegyenek szert és megtartsák azt. Ez a gondolatmenetet folytatva tehát arra következtetésre kell jutnunk, hogy nem egyértelműen arról van szó, hogy a nők vannak kizárva a computeres világának javából, hanem azok a társadalmi csoportok, akiknek megjelenése az Interneten és a computeres tömeges használatában aláásná ezt a hatalmi pozíció. Ezek közül a társadalmi csoportok közül a nők csoportja történetesen a legnagyobb létszámú, ezért legjobban látható, mint lehetséges versenypartner a hatalomért.

Az elektronikus levelezés lehetősége szinte már kötelező tartozéka egy jó munkahelynek és otthonnak, és elérhető a legtöbb közgazgatósi, oktatási és gazdasággal foglalkozó intézményben, azaz a hozzájárás szerint nem igazán találhatunk különbségeket (sőt az adminisztratív munkahelyeken dolgozók többsége nő). Ennek ellenére a nők levelezési listákon való részvétele jóval kevesebb a férfiakénál.

Ez adódhatik a már fentebb leírt előfeltételek attitűdökből, de figyelemre méltó lehet a listákon folyó „beszélgetések” értékelése is, hátha magyarázatokat találhatunk erre a jelenségre.

Ezen a helyen két érvel szoktak felsorolni. Egyik, hogy a nőknek kevesebb idejük marad levelezésre, hisz rájuk vár a háztartási munka is. Másik, kommunikációs stílusokat és etikát illetően. Nyelvészek szerint a két nem különbözőképpen használja a nyelvet kommunikációra, a nők önkifejezésre kevesbé direkt, éles, inkább körülíró, beszédjükben több a kérdés és visszakerdezés. Beszédstratégiájuk kevesbé vitaközö és konfrontációkerülő.

A férfiak viszont erőteljes, asszertív, hosszadalmas és magyarázó/kifejtő, saját érdekeket és mondanivalót előtérbe helyező és nem ritkán szarkazmussal és vulgáris kifejezésekkel is tűzdel. Az amerikai vizsgálatokban kimondottan kiemelnek egy „flaming” nevű computeres kommunikációs viselkedést, melyet egyértelműen a férfiak tűznek, és legtöbbször éppen közép-pontban lévő helyzetük védelmére a többiek megfélemlítésére. A férfiak hajlamosabbak elfeledni azt, hogy a „vonal” másik végén is emberi lények vannak. Gyakran a „magamutogatás” egyedül a céljuk az hogy „on-line” közönségük is van szünet lényegtelen tényező. A női kommunikációs stílusra ilyen körülmények között nem csoda, ha a nők nem választják kedvenc időtöltésüknek a listás levelezést.

Például álljon itt egy magyar levelezési listáról gyűjtött vélemény, amelyben tökéletesen megfigyelhető az „árryalt fogalmazás” részrehajlása:

RIP írta: és eléggé aggasztónak tartom azt, hogy a "személyes Szakma"-ba van ilyen-egyre inkább elférfarolok.

Miért aggaszt? Szerintem soha nem volt egy nőies szakma. Általában megfigyelhető, hogy a misszói területeken kisebb a nők aránya. És annak nem feltétlenül az érvelési képesség az oka, mint ahogy a "népír" tartja.

Ag okok: /guyt szerint/ 1. A szakma higgadt, értelemmentes, logikus gondolatokat kíván, s taparvulatián szerinti észkei a kívánalmak a férfiak köréül főben helyezik. (reméltem elég árnyaltan fogalmaztam) A nők inkább érvelni lények. Egy férfi képes drágák halgatni egy autó motorját uatartás előtt, míg a nő azonnal megad az autónak. :-). Az informatika emel rittegebb dolgot. A számítógép nem tud érvelni, csak számolni.

2. A szakma bizonyos teremben fejlődés, s ez állandó tanulást, ismeretbővítést igényel. Akéi lemarad, az kudaradt! :) Segélj a nőké a nőjéle osztott szerep okán "szabaddéjé" zömét a házimunkák, gyerekenveléssel költke. E mellé nehezen jár be egy olyan szakma, melyet naponta újra kell tanulni. Finék! Tegyétek a szívetekre a kezebe! Csak egy pillanatra engedjétek el az agyot! :) Melykéféle vállalná, hogy ehhez kémos, felmos, lenos, mosmos; stb., míg az asszony bern a szobában ül "a bibbe gépbe elött, és szívrakoztá",???

Jelenkégyé megándeletben, mert a listán nőké is olvasóktól:))) gusty

Nem akartam a nőket bántani, de ellene vagyok a mindenképpen egyenlőségnek.

(Bár itt nem jogkeről van szó)

mailto:gusty@jabber.org http://gusty.kiber.net.

Mind ezek ellenére, a nők készítette és nőeknek szóló (bár főleg angol nyelvű) weblapok széles választéka áll ma már rendelkezésünkre, ékes ellenbizonyítékul annak a véleménynek, miszerint a nőket többnyire hagyományos reprodukív szerepükkel kapcsolatos dolgok érdeklik. E lapok között igen szírvonalas írásokat olvashatunk például a computer technológiáról, de a női kultúráról, történelemről, irodalomról és művészetekről is.

Egy felmérés tapasztalatai. A magyar felmérési mintából kapott információk szinte alig különböznek a nemzetközi adatoktól. A kérdőívre sokkal több férfi (86%) válaszolt, mint nő (14%), (holott a listák névsorából egészen más "feliratkozási" arányok derültek ki. Itt valhatunk valószínűleg az időhiányra.

Az Interneten fellelhető, mind készítői, mind használói férfi dominanciát legtöbb válaszoló azzal magyarázza, hogy több férfi dolgozik úgymeztet műszaki szakmákban, ahol az eléres könnyebb, valamint azzal, hogy a computer és az Internet használatát tradicionálisan műszaki érzékhez, tudáshoz és matematikai tudáshoz köti. Legtöbb válaszoló felhívja arra a figyelmet, hogy ez a felfogás viszont elavult sztereotípiás felfogás, a computer és Internet használatahoz ezek nem szükségesek. Jellegzetesen az autovezetés pártizantot emlegetik. (Megjegyezzük az autót vezető nők is gyakran kerünek olyan kommunikációs helyzetbe, melyet az előző fejezetben leírtunk.)

A kérdőív válaszolói közül legtöbben nem válaszoltak vagy „nem tudom” válasszal válaszoltak azokra a kérdésekre, vajon mi érdekelheti a nőket és a férfiakat az Interneten. Az érdeklődési köröket teljesen az egyéni választás és izales területére utadják. Ez a tény valószínűleg a felajánlott anyagok és lehetőségek határártalan bővségéből adódik - nem igazán tudunk még értéket rendelni az Interneten megjelenő információkhoz. Így igazolhat látszik az a tény, hogy bizonyos szinten a rendszer létezése és működése fontosabb, mint a tartalom, amit hordoz.

Ha a kérdéseket mégis válaszolnak az érdeklődési körökre utaló kérdésekre, akkor erősen sztereotípiás válaszokkal éltek: pl. nőknél szábsámnál, divatlapok, receptek, női újságok, férfiaknak: minden, szakma, szerképek, autók.

Egyértelműen igazoltnak látszik az a megfigyelés, hogy a nők praktikus eszközként használják a computer és az Internetet. (Bár ez meglehetősen ellentmondásos a Gusty által emlegetett „nephittel” szemben.)

Érdekes jelenségnek tartjuk, hogy a férfiak esetén többször is megjelenik a „minden érdekel” válasz, valamint az a kritikai megjegyzés, hogy a kérdőív készítői miért feltételezik, hogy a férfiak egy homogen csoportot alkotnak. Ugyanakkor, válaszaikban a nőket ők maguk igenis homogen csoportnak tételezték. A nő válaszadóról ezek az észrevételek nem hangzottak el.

A „minden” válasz gyakoriságából az érdeklődési körök tekintetében a férfiak csoportjában arra lehet következtetni, hogy a közvelemény a férfi mintákat tartja az általánosnak - a "defáult"-nak a computer nyelvén szóla - és női viselkedésmintákat az ahhoz képes módosítottak vagy variációknak, elhanyagolhatónak.

A válaszolók mindegyike egyetért abban, hogy a computer és az Internet óriási lehetőségeket tár fel az információhoz jutás gyorsaságát illetően, illetve a tudás, a közélet, a kultúra és a világ demokratizálódását illetően. A gondolat viszont, hogy ők maguk személyes és tevőleges alakítói ennek a rendszernek nem egyértelmű mindenki számára. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy feltehetően nagy szükség lenne computer-használatunk olyan szempontú elemzésére, mennyiben is szólhatunk bele életünk, társadalmunk gazdasági viszonyaink politikai életünk stb., alakításába és a hatalmi helyzetek konszolidálásába.

A gender érzékeny szemléletmód, a társadalmi nemet évszázadok során kialakított és konstruált szerepnek fogadjá fel, és mint ívet megváltoztatható elemeket, amelyek a mai kultúrákban már értelmitik, hasznukat vesztették. Ez a folyamat feltehetően ahhoz fog vezetni, hogy a nemi szerepek határai elmosódnak, egybeemosódnak, egyre inkább lényegtelenekké válnak az egyéniség, a társadalmi értékeket személyekhez kötött és szituációhoz kötött elemekkel szemben. Ez a kulturális jelenség, hogy a nemi (és más) szerepek helyett inkább az egyéni reprezentáció kerül előtérbe, nem kimonodortan jellemző még Magyarországon közéleti kultúrájában. Annak ellenére, hogy a nyugati populátis kultúra termékei jelen vannak és befolyásolják izléseink és értézációk elemnei látszanak hami. Az egyéni gondolkodást, intellektuálisabb összetettebb érzélmeket kívánó elemekre a legtöbb embernek nincs vevőkészüléke.

Ebbe a társadalmi hatásokról szóló gondolatmenetbe illet bele a virtuális nem-változtatásról szóló kérdés. A válaszolók nagy része nem látszik érzékeli társadalmi szerepeink alakulását, és óriási kétkedéssel, szinte viszolyogva fordul a kérdéshez. A kérdőívre válaszolók számára, úgy tűnik, *társadalmi nemünk* alapvetően és előre elrendelten meghatározott *biológiai nemünk* által, s kategóriái merevek, körülírtak, előírtak, melyen változtatni nem lehet és nem szabad. Ez a gondolkodásmódor a *nemek* tudomány *szociális* gondolkodásmódnak tartja. Az *erzékenyítés* gondolkodásmód viszont általában ellene van minden kulturális és társadalmi változásnak, és egyértelműen a konzervatív ideológiákhoz köthető. Így, mai magyar társadalmunk egyik óriási ellentmondását fogalmazhatjuk meg akkor, amikor megállapítjuk, hogy míg az emberek többsége egyértelműen liberális gondolkodásmódot követ, mikor a számítérek jelentőségét és új értékeit elfogadja és használja, addig az emberi tényezőket illetően, és különösen a nemek szerepeit illetően, kimondottan konzervatív és hagyománykövető véleményeket vall magánuk.

Környömet illeti Mervó Andrást (Merv) az ELITE, TFK könyvtárost és rendszergazdáját, aki nagy segítségemre volt a kértávek teljesítésében és a válaszok értékelésében.

Felhasznált irodalom:

- Agger, Ben. (1985) The dialectic of deindustrialization: An essay on advanced capitalism. In J. Forester (Ed.), *Critical Theory and Public Life*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Bernstein, Danielle R. (1992) A new introduction to computer science. In *Search of Gender Free Paradigms for Computer Science Education*, edited by C. Dianne Martin and Eric Murchie-Beyna. Eugene OR: International Society for Technology in Education.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Clarke, Valerie. (1992) Strategies for involving girls in computer science. In *Search of Gender Free Paradigms for Computer Science Education*, edited by C. Dianne Martin and Eric Murchie-Beyna. Eugene OR: International Society for Technology in Education.
- Cottrell, Jane. R. (1996) *I Am a Stranger Here Myself: A Consideration of Women in Computing* (<http://www.winform.umid.edu:808>)
- Gurak, Laura J. (1995) Cyberspace about Cyberspace. In *Computer-Mediated Communication Magazine*. Volume 2, Number 1/January 1, 1995 / p. 4
- Haraway, D. J. (1985). A manifesto for cyborgs: Science, technology and socialist feminism in the 1980s. *Socialist Review*, 80(15), 65-107.
- Haraway, D. J. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. New York: Routledge.

- Herring, S. C. (1993). Gender and democracy in computer-mediated communication. *Electronic Journal of Communication*. Available E-mail: comserve@vm.its.rpi.edu
- Hubbard, Ruth (1983). Foreword. In J. Rothschild, *Machina ex dea: Feminist perspectives on technology* (pp. vi-viii). New York: Pergamon Press.
- Kramer, Pamela E. and Lehman, Sheila. (1990). *Mismeasuring Women: A critique of research on computer ability and avoidance*. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 16 (11):158-172. Autumn, 1990.
- Lawley, Elizabeth I. *Computers and the Communication of Gender*
- McLuhan, M. (1967). *The medium is the message*. New York: Random House.
- Rozsak, Theodor. (1990). *Az információ kultusza*. Európa Könyvtársad. Budapest.
- Spectus, Ellen. (1991). *Why are There So Few Female Computer Scientists?* Cambridge, MA: MIT Artificial Intelligence Laboratory. Available via anonymous FTP from <ftp://mit.edu>, as `womcs*`, ps in the pub/ellens directory.
- Ury Anita (1997) *Kommunikáció és kultúra*. Miskolci Bölcsész Egyesület. Miskolc.

Diplomás Nők Magyarországi Szövetsége

BELÉPÉSI NYILATKOZAT

Alulírott
 Kijelentem, hogy a Diplomás Nők Magyarországi Szövetségének tagja kívánok lenni. Tudomásul veszem, hogy a szövetség célja a magyar diplomás nők helyzetének javítása, együttműködésük elősegítése, más hazai szervezetekkel és a nemzetközi társ szervezetekkel való kapcsolattartás, valamint közös programok kialakítása. E célok érdekében kész vagyok a szövetség tevékenységében részt venni és tagdíjat fizetni.
 Budapest, 2005.....

.....
 aláírás

Sziveskedjék az alábbiakra válaszolni:

- Nevem: _____
 Lakcíme: _____
 Telefon: _____
 E-mail: _____
 Foglalkozásam: _____
 Munkahelyem: _____
 Érdeklődési köröm: _____
 Nyelvismeretem: _____
 Javaslott és vállalt tevékenységek: _____

Az IFUW és a DNMSZ küldetése

Mini kérdőív

Szeretnénk, ha a nagyobb közéleti „ismertség” érdekében röviden meg lehetne fogalmazni a DNMSZ célkitűzéseit. Ennek érdekében kérem, végezzé el /végezd el a következő rövid feladatot. Elképzelései/ elképzeléseid és igényei/igényeid szerint egészítsd/egészíts ki az alábbi három mondatot. A következő kb. két hónapban szeretnénk ezeket összegyűjteni, azért hogy a javaslatok alapján egy mindenki számára érvényes és értékes hirtelhető DNMSZ célkitűzés szülessen:

1. A DNMSZ elkötelezett szándéka, hogy.....
azáltal, hogy.....

2. Arra törekszünk, hogy befolyásunkat érvényesíthessük és változassunk

3. A jövőben a DNMSZ arról lesz ismert és híres, hogy

Kérjük, ha kedve van, töltsd ki ezt a mini kérdőívet és küldje el a DNMSZ címére!
Kérjük, ha van kedved, töltsd ki ezt a mini kérdőívet és küldd el a DNMSZ címére!

Thun Éva, a Diplomás Nők Magyarországi Szövetségének elnöke c/o

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Angol-Amerikai Intézet

1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19-21.

Tel: (1) 460 4400 / 4264 m. E-mail: thunewa@judens.elte.hu

Szerettel várjuk tagjaink sorában, ha az eddig megismertek felkelentek érdeklődését.

Szerettel várunk tagjaink sorában, ha az eddig megismertek felkelentek